

Dumitru ȘERBAN

TRADIȚII. DE LA COTIDIAN LA ANCESTRAL

interviuri
vol. III

Asachiana

Dumitru ȘERBAN

TRADIȚII

Dumitru Șerban s-a născut la 23 octombrie 1981, originar fiind din satul Câmpeni, comuna Prăjeni, județul Botoșani. A făcut Liceul Teoretic *Demostene Botez* la Trușești, Botoșani, absolvindu-l în anul 2000. Este licențiat al Facultății de Economie și Administrarea Afacerilor (Secția *Tranzacții Internaționale*) din cadrul Universității „Al.I. Cuza” Iași, promoția 2000-2004. Urmează cursurile Facultății de Litere – secția română-rusă, Universitatea „Al.I. Cuza” Iași, în perioada 2002-2007. Are un master de *Culturologie slavă*, absolvit în anul 2006. În perioada 2005-2006, este redactor în cadrul departamentului Economie-Administrație al cotidianului „Flacăra Iașului”. Din 2006 până în prezent, este realizatorul emisiunii *Viața Rromilor* la Radio Iași. În perioada 2007-2009, lucrează la departamentul de marketing al companiilor Publimedia Internațional și Adevărul Holding. Din 2009 și până în prezent, realizează emisiunea *Tradiții* la Radio Iași. Din septembrie 2012 până în noiembrie 2013, este realizator al emisiunii *Oamenii Moldovei*. Din septembrie 2012 și până în prezent, realizator al emisiunii *Comunități Etnice/ Ruși Lipoveni* (Radio Iași). Din martie 2012 și până în iunie 2017, corespondent al săptămânalului „Viața Medicală”. Din 2015, este bibliograf la Biblioteca Județeană „Gh. Asachi” Iași. Autor al cărților de interviuri *Memoria orașului*, vol. I, 2019, vol. II, 2019, vol. III, 2020, *Dialog cu istoria*, vol. I, 2020, vol. II, 2021, vol. III, 2022, *Tradiții. De la cotidian la ancestral*, vol. I, 2022 și vol. II, 2022.

Dumitru ȘERBAN

TRADIȚII.
DE LA COTIDIAN LA ANCESTRAL

interviuri

vol. III

Asachiana

Coperta I: *Fotografie de Adolph A. Chevallier*

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
ȘERBAN, DUMITRU

Tradiții. De la cotidian la ancestral: interviuri /

Dumitru Șerban. - Iași: Asachiana, 2023 -

3 vol.

ISBN 978-606-9047-38-5

Vol. 3. - 2023. - ISBN 978-606-9047-51-4

39

Copyright © - Toate drepturile rezervate

Editura Asachiana

Redactor: *Florentin BUSUIOC*

Apărut 2023

Iași - România

Biblioteca Județeană „Gh. Asachi” Iași
Bd. Ștefan cel Mare și Sfânt nr. 10, 700063
Telefon: (+4) 0332 110044
E-mail: contact@bjiasi.ro
Web: <http://www.bjiasi.ro/>

**DESPRE MĂRCILE IDENTITARE DIN ȚINUTUL
NEAMȚULUI AFLĂM AMĂNUNTE DE LA
FLORENTINA BUZENSCHI
ȘI ELENA FLORESCU,
SPECIALIȘTI ÎN ETNOLOGIE**

Prima întâlnire cu Florentina Buzenschi a fost la una dintre edițiile Festivalului de Artă Populară „Lada cu zestre”, eveniment care se desfășoară de 17 ani în Parcul Tineretului din Piatra-Neamț, manifestare organizată, an de an, în luna mai, de către reprezentanții Consiliului Județean Neamț, Complexului Muzeal Național Neamț, în parteneriat cu cei ai Asociației Meșterilor Populari din Moldova, respectiv ai Asociației Meșterilor Populari din Ținutul Neamț. După ce am înregistrat, pentru emisiunea Tradiții, produs editorial din grila Radio Iași, emisiune pe care o realizez de peste zece ani, câteva interviuri cu meșterii populari prezenți la evenimentul „Lada cu Zestre”, am primit invitația de a face cunoștință cu patrimoniul Muzeului de Etnografie din Piatra Neamț. Nici că am stat prea mult pe gânduri și, după câteva zile, muzeograf Florentina Buzenschi s-a trezit cu subsemnatul în incinta instituției, invitându-vă să parcurgeți dialogul de mai jos, pentru a afla mai multe amănunte despre magia Ținutului Neamțului, atât de frumos reflectată în muzeul de la adresa Piața Curtea Domnească nr. 1, Piatra Neamț.

De asemenea, muzeograf Florentina Buzenschi, cu dăruire și răbdare, în dialogul de mai jos, ne povestește despre câteva produse editoriale care au

văzut, în ultimii ani, lumina tiparului, în care este reflectată tradiția ținutului Neamțului, tărâm bine-cuvântat de Dumnezeu.

– *În Piatra Neamț, am intrat în incinta unei frumoase instituții de cultură, fiind vorba despre Muzeul de Etnografie. Vă invităm să ne zugrăviți o imagine a acestei prestigioase instituții.*

– Vă aflați într-o clădire de patrimoniu ce datează din anul 1924, care a fost locuința directorului Școlii nr. 1 de băieți „Lascăr Catargi”. Concepută în stil neoromânesc, cu elemente apropiate unei case tradiționale – corespunzând foarte bine destinației actuale – clădirea se remarcă prin inciziile în lemn ale stâlpilor pridvoarelor situate pe fațada principală și laterală și ale căpriorilor. Acoperișul înalt, cu lucarne, conferă suplețe clădirii și pune în valoare ferestrele cu frumoase ancadramentele, cât și banda de ocnițe de deasupra acestora.

Bazele colecției de etnografie datează de la mijlocul secolului trecut, când – odată cu ridicarea barajului de la Bicaz – un grup complex de cercetători a studiat zona ce urma să fie acoperită de apele lacului de acumulare. Colectivul de etnografi a fost condus de Romulus Vuia, iar rezultatele cercetărilor de teren s-au materializat în două lucrări fundamentale. *Arta populară de pe Valea Bistriței*, Editura Academiei R.S.R., București, 1969 și *Etnografia Văii Bistriței*, Piatra-Neamț, 1973. O parte dintre piesele studiate cu această ocazie au făcut parte din colecția de la Durău, de unde majoritatea au fost transferate la Piatra-Neamț și, parțial, integrate în prima expo-

ziție de etnografie care s-a deschis aici, în anul 1974. Începând cu acest an, datorită achizițiilor importante realizate de dr. Elena Florescu, colecția a crescut continuu, contribuind la realizarea unei imagini complete a ceea ce reprezintă, din punct de vedere etnografic, județul Neamț.

Am realizat actuala expoziție permanentă după terminarea lucrărilor de restaurare ale clădirii, de fapt a întregului centru vechi - Curtea Domnească din Piatra-Neamț - în anul 2013. În prima sală, am reconstituit un interior de casă țărănească de la sfârșitul secolului al XIX-lea, o locuință din zona noastră. Pentru o reconstituire cât mai fidelă, am bătut lut pe jos, am făcut patul mare ale cărui picioare erau înfipte în lut. Am pus laițe de jur-împrejurul camerei, am reconstituit vatra, cuptorul, tavanul cu grinzi aparente și am îmbrăcat pereții în lăicere și scoarțe. Este un interior foarte cald, pentru că la casa țărănească sărăcia obiectelor era compensată de frumusețea coloritului natural al textilelor de interior, reconstituind, astfel, un colț din viețile trecute... Și cum sufletul fiecărei case e familia, i-am „dat viață” cu oameni, manechine îmbrăcate în costume populare de la începutul secolului al XX-lea.

Mobilierul era simplu: patul, laițele lungi care uneori erau făcute când se construia casa, masa rotundă (de origine balcanică) cu scăunelele mici cu trei picioare, frumosul colțar decorat prin incizare și traforare. Pe colțul patului, se punea lada de zestre, simbolul femeii măritate. Realizate din fag, stejar sau frasin, adesea fiind decorate cu brazi stilizați, ghivece de flori și cu rozete, lăzile de zestre din Neamț se remarcă prin bogatele incizii, peste care s-a

așezat patina timpului. Deasupra patului, o frumoasă scoarță de la 1900, țesută în stative, cu o cromatică potolită, parcă te îndeamnă la odihnă, iar în fața ei este culmea pentru haine, cu straietele de sărbătoare, ca o expoziție de port popular în miniatură. Nu întâlnim obiecte care au rol decorativ propriu-zis, singurele care pot îndeplini această funcție sunt ștergarele puse sub formă de fluture, cel mai frumos fiind așezat totdeauna la icoană. Și pentru că vorbeam de icoană, țăranul era foarte credincios. Vedem semnul crucii făcut, chiar țesut în unele lăicere sau încrustat pe lemn: la blidare sau la colțare, pe grinzi. La geam, o mică perdea din anul 1900. Toate textilele pe care le-am expus datează de la sfârșitul secolului al XIX-lea.

– *Constatăm că este o perdea cu simboluri aparte. Ne puteți oferi câteva explicații?*

– Într-adevăr, este o perdea cu vechi simboluri. Dacă luăm fiecare piesă în parte și coborâm adânc în spiritualitatea poporului nostru, putem vedea de la pomul vieții, des întâlnit sub diverse variante, până la romb. Pomul vieții are numeroase semnificații, ne amintește de mitul „tinereții fără bătrânețe și al vieții fără de moarte”, de grădina Edenului, de *axis mundi* și de sfânta cruce. Există o bibliografie imensă, analize, interpretări, variante despre aceste motive decorative care au străbătut lumea și milenii... discuțiile sunt nesfârșite... Pe perdeaua expusă în acest interior țărănesc apar mai multe motive fitomorfe, avimorfe, zoomorfe: pomul vieții cu doi

cerbi afrontați și o pasăre deasupra, într-un chenar din ghirlande de trandafiri.

– Să spunem că expoziția e intitulată „Anotimpurile satului nemțean”. Vorbiți-ne despre acest subiect, constatăm că e unică în zona la care facem referire.

– După introducerea în atmosfera unei gospodării țărănești, trecem la tematică, spunând o poveste presărată cu obiecte și imagini, „ducem” vizitatorul în lumea satului de altădată, ca să-și închipuie un an din viața țaranului, cu muncile, sărbătorile, răgazul, tihna, bucuriile, durerile, zilele grele, zilele ușoare, zilele frumoase. Viața țaranului se desfășura după alte calendare, era dictată de natură și de cunoașterea semnelor acesteia. Am încercat să vedem anotimpurile satului după calendarul țaranului. Există un calendar al agriculturii, un calendar al păstorului, trecerea timpului este sugerată aici și printr-o desfășurare de fotografii. Suntem la început de primăvară și „deschidem” calendarul agricol cu muncile specifice, cu scosul plugului, care se făcea la 9 martie, de Mucenici. Am exemplificat cu un plug de lemn, o piesă foarte veche, care datează din anul 1880, și cu alte unelte din epocă, cu un jug pentru boi, cu hârlețul ferecat sau sapa. Primăvara sunt foarte multe sărbători, începând cu 1 Martie, mărțișorul. Normal că este mai greu să expui, să sugerezi o sărbătoare într-o expoziție, dar am riscat acest lucru pentru că a fost o perioadă în care regimul a urmărit să ne transforme în oameni fără religie și, chiar dacă în inventarul muzeului nostru sunt puține obiecte de cult, explicațiile de

specialitate descoperă viața spirituală a țaranului român. Vorbim de mărțișor, șnurul împletit din fire albe și roșii și agățat într-un pom al vieții poate să ne ducă cu gândul la mult mai multe, permite un alt de tip de abordare, realizarea unui ghidaj în funcție de publicul căruia ne adresăm, un discurs diferit, adaptat grupelor de vârstă și de pregătire sau interes: pornind de la un simplu fir și ajungând până la simbolică. Suntem la sărbătorile de primăvară și intrăm, normal, în perioada Paștelui și a postului care îl precede, atunci când trebuie să ne gândim și la cei care au fost înaintea noastră. Cultul morților este foarte prezent la români, des întâlnit în această perioadă, iar pomul pe care l-am sugerat noi cu aceste pământuri, cu aceste pomelnice vechi, sugerează acest lucru. Am adăugat imagini cu valoare documentară și artistică realizate de Adolph A. Chevallier (n. 1861, Broșteni - m. 1963, Baden), fotograf al Curții Regale începând cu anul 1921. Muzeul nostru are 250 de clișee pe sticlă care provin de la acest mare român cu origini elvețiene, pentru care România a fost țara pe care a iubit-o toată viața.

Tot primăvara începea și calendarul păstorului, de această dată mai târziu, la 23 aprilie, când se sărbătorea Sfântul Gheorghe. Iar colțul de stână pe care l-am amenajat noi sugerează tocmai acest lucru, ne „scrie pe răboj”, spre aducere aminte, despre diverse obiecte de la stână: linguroaie, donițe, găleți și cupe pentru muls, scafa pentru chiag, trigornicerul, budălăul și brighidăul (pentru bătut untul).

– O fotografie foarte frumoasă, pe care vă invităm să ne-o prezentați.

– Într-adevăr, este una dintre cele mai frumoase fotografii realizate de Adolph A. Chevallier și, dacă o descriu, cuvintele ar fi prea puține, trebuie văzute fețele persoanelor care se roagă. Autorul a numit-o „Iconițe la Biserici” și reprezintă un stejar al cărui trunchi este ocrotit acum în paraclisul nou al lăcașului de cult din această localitate de lângă Piatra Neamț. Legenda spune că aici s-a arătat Maica Domnului, cu secole în urmă, când vechiul schit a luat foc și călugării au vrut să plece la Athos. Cu îndemn divin, ei au reconstruit mănăstirea, așa cum este și în zilele noastre. Acest copac a devenit loc de rugăciune, a fost transformat într-un altar, credincioșii au agățat icoane, candelă, lumea venea și se ruga. În imagine, vedem persoane îmbrăcate în costum popular, femei în vârstă, dar și un copil. Prins foarte bine cu lumina în spate, arată ca un înger care se roagă. Exista obiceiul să te rogi la astfel de locuri care devin sfinte prin epifania Maicii Domnului sau a lui Iisus Hristos, dar mai exista și obiceiul ca atunci când cineva moare și noi nu ne-am achitat o promisiune față de cel care a murit, să agățăm într-un copac o icoană sau o cruce care să amintească de aceasta, să fie un fel de iertare a păcatelor noastre și a faptului că nu ne-am onorat promisiunea.

– *Pășim spre o altă cameră din incinta muzeului etnografic de aici. E, de fapt, camera dedicată altui anotimp. Despre ce este vorba?*

– Este o sală care concentrează două anotimpuri, vara și toamna, perioada recoltatului, la care noi am adăugat vânătoarea și pescuitul care se desfășurau aproape tot anul în județul Neamț; într-o zonă cu vaste păduri, străbătută de râul Bistrița (cu numeroșii afluenți) aceste ocupații aveau o mare însemnătate. Astfel am început cu Sânzienele. Întorcem calendarul agricol și aflăm că, în această perioadă, în zonele de munte, începea cositul pe pașiștile înalte, apoi, în zonele mai joase, seceratul, treieratul, cu o multitudine de obiceiuri ce se cunoșteau în tot spațiul românesc, obiceiurile legate de sânzienele, de cununa care se făcea acum, de spicele de grâu, de recoltă: sărbători și superstiții. Am încercat să pătrundem nu numai în lumea creștină a țăranului nostru, ci să scoatem la iveală obiceiuri vechi, păgâne. Sărbătorile s-au suprapus unele peste altele și, ca pe un palimpsest, uneori nu mai știm ce a fost la început. Vorbeam de Sânziană, de Drăgaică (24 iunie), o zeitățe care ajuta la creșterea recoltelor, punea bob grâului ca oamenii să aibă recoltă bogată, dar și de Nașterea Sfântului Ioan Botezătorul (patronul spiritual al orașului nostru), conform calendarului creștin.

Revenind la imagini, am expus o fotografie extraordinară ce reprezintă melișatul cânepei, știut fiind că multă lume folosea expresia „îți merge gura ca melișă”. Tinerii noștri vizitatori nu știu ce era această importantă unealtă folosită la prelucrarea plantelor textile. Și am trecut, apoi, pe valea Bistriței, unde pescuitul era o ocupație foarte importantă: un pescar cu o ciobacă (barcă monoxilă), pescuind cu ostia. Am etalat coșuri de pescuit, vârșă, mreaja.

Pescuitul cu ostia se practica în cazul peștilor mari, la lostriță și păstrăv, iar pentru unelte vechi de pescuit, fotografia fetelor cu crâșnicul cred că este semnificativă.

Pentru vânătoare, suntem într-o zonă cu o faună foarte bogată. Normal, până în secolul al XIX-lea a fost o vânătoare haotică. A apărut la sfârșitul acestui veac o lege a vânătorii, iar, aici, pe domeniul regal de la Bicz, administratorii au introdus premii, începând cu anul 1896, pentru cei care vânau, cu ajutorul capcanelor, animalele dăunătoare. Explicăm în acest fel multitudinea de capcane, acele fiare pentru animale. Existau tehnici diferite de vânătoare, în funcție de animal, și se poate vorbi foarte mult despre cunoștințele pe care trebuiau să le aibă țăranii pentru a avea succes la vânătoare.

Vara, și nu numai, oamenii își făceau și vasele în care trebuiau să-și prepare hrana sau să o păstreze. În județul Neamț, nu putem vorbi de o ceramică nemaipomenit de frumoasă. Ceramica avea caracter utilitar. Existau centre de ceramică vestite pentru acest tip de ceramică în jurul Romanului, la Vulpășești, la Bîra, apoi pe Valea Bistriței, la Bistricioara, în zona Neamț, la Negrești. Aproape în fiecare sat existau olari. Ceramica era neagră, simplă, șlefuită cu piatra ori roșie, smălțuită, puțin sau deloc decorată, la fel, cu caracter utilitar. Roata olarului este o piesă de excepție și datează de la sfârșitul secolului al XIX-lea. Ceramica s-a lucrat până aproape de anii 2000 în zona Romanului și până prin 1970 pe la Petricani.

Normal, produsele agricole trebuiau prelucrate, țăranii se ocupau și de acest lucru. Am expus o

oloiniță, de fapt este o presă primitivă de ulei, cu pene (datează din anul 1880), care precede presa cu șurub. Se obținea uleiul din cânepă sau din semințe de dovleac. Alături este, spunem ca moldoveni ce suntem, „chiua” cu „chilugul”. Rolul acesteia era de a zdrobi boabele de porumb, boabele de grâu, sămânța de cânepă. Vechea unitate de măsură, banița, din poveștile copilăriei noastre pe care ne-o imaginăm plină cu galbeni, stă lângă ocaua lui Cuza, știut fiind că Alexandru Ioan Cuza este cel care a adoptat sistemul metric de greutate și măsuri în Principatele Române.

– *O altă fotografie impresionantă. Să o metamorfozăm în cuvinte.*

– Cred că vă referiți la fetele care dezghioacă porumbul. Se făcea o clacă, se adunau mai multe fete și dezghiocau păpușoiul, desfăceau boabele de pe știulete. Unii copii de astăzi nu au mai întâlnit termenul, pentru că nu mai au bunici la țară și atunci când le explic, rămân impresionați. Am expus o covată, precum cea din fotografie, cu păpușoi, să le arătăm în mod practic, cum se realiza această operațiune.

– *Da, aici se vede și ochiul de artist a lui Adolph A. Chevallier. Observ că fetele muncesc îmbrăcate în costume de sărbătoare.*

– Într-adevăr, așa sunt în această imagine și nu numai. Fotograful își aranjează scena. În viața de zi cu zi nu era așa, aveai o cămașă de sărbătoare, te

duceai la biserică, la horă, nu munceai așa îmbrăcat. Cu toate acestea, imaginile nu par nefirești, subiecții nu stau stingheri, cum se simțeau țărani în fața aparatului foto. Chevallier își cunoșteau subiecții și astfel totul părea firesc. Aceste imagini sunt foarte importante, ne prezintă nu numai ocupații, ci și costume din zona noastră. Se văd foarte clar cămășile cu altiță, catrințele, poalele. Fetele aveau părul frumos prins, își făceau cosițele și le împleteau la urechi. Erau desculțe, pentru că vara așa umbla toată lumea. Cineva m-a întrebat dacă vara umblau în opinci fără colțuni sau fără oghel. De cele mai multe ori umblau desculțe, mai puțin la biserică, de sărbători.

– *Și ne apropiem de Anul Nou. De fapt, suntem în ultima sală de expoziție dedicată iernii. Cum se desfășura viața în sat, în această perioadă?*

– Sărbătorile de iarnă reprezentau o perioadă așteptată cu bucurie de întreaga comunitate. Curățenia în casă, torsul, țesutul reprezentau principalele ocupații ale gospodinelor. Înzestrate cu un simț estetic deosebit, femeile realizau excepționale piesele de port popular și textile de interior, pregătind hainele de sărbătoare și zestrea fetelor. În această sală, am expus trei scoarțe foarte valoroase, din anii 1890, 1900 și 1910, fiecare reprezentând câte o zonă etnografică: Valea Bistriței, zona Neamț și zona Roman. Cu motive decorative diverse, de la pomul vieții, cruce, roată sau trandafiri, aceste țesături demonstrează, încă o dată, măiestria și simțul estetic pe care le aveau bunicile, străbunicile noastre. Majori-

tatea acestor piese se realiza în gospodărie, cele mai complicate – cum erau bundițele – fiind făcute la comandă la meșteri pricepuți. În acest sens este vestită „bundița de Ghindăoani”, aceasta fiind cusută cu „sori” sau cu „ruje”, pe margini având prim brumăriu.

Obiceiurile populare de Anul Nou cuprind 12 zile și sunt scenarii de înnoire a timpului: mersul la colindat, Vicleimul sau Irozii, la urat cu Plugușorul, jocurile cu măști (capra, ursul, cerbul), dansul căiușilor, mersul cu Sorcova sau cu Steaua, foarte bine surprinse în fotografiile de același Adolph A. Chevallier. În județul Neamț erau vestite jocurile cu capre de la Pipirig, Hangu, Bodești, Piatra-Șoimului. Moartea și învierea naturii erau simbolizate și prin jocul ursului (Hangu, Gârcina, Girov, Bârgăoani), joc care avea și rolul de a alunga demonii din gospodărie. În această sală, desfășurăm unele dintre cele mai atractive activități cu elevii, care descoperă semnificațiile uitate ale sărbătorilor populare și află despre meșterul popular Neculai Popa (1909-2010) de la Târpești, ale cărui măști fac parte din colecția noastră. Prin această expoziție, am încercat să recreăm atmosfera satului de altădată, cu admirație pentru ceea ce a fost, cu bucurie că suntem păstrătorii acestor valori, dar și cu regretul că vorbim despre o civilizație aproape dispărută. Lumea se schimbă, iar noi avem datoria să conservăm și să arătăm ceea ce a fost.

– Stimată doamnă, Florentina Buzenschi, în ultima perioadă, pe tărâmul culturii tradiționale din ținutul Neamțului, s-au editat câteva lucrări foarte interesante.

Vă invităm să ni le amintiți și, în același timp, să ne creați o imagine a fiecăreia.

– Principala mea preocupare a fost și este promovarea portul tradițional de sărbătoare din județul Neamț prin expoziții și editarea de lucrări de specialitate. În spatele acestor activități adresate publicului larg și specialiștilor este o muncă intensă/imensă de cercetare și valorificare a patrimoniului etnografic. Încep cu o lucrare din 2018, albumul *IA NEAM(T)ULUI* realizat în cadrul Programului Centenarul Marii Uniri. De fapt, a fost un proiect ambițios, prima colaborare dintre Complexul Muzeal Național Neamț și *Șezătoarea de Piatra* din cadrul Centrului pentru Cultură și Arte „Carmen Saeculare”. La începutul anului 2018, vechile ii din muzeu au devenit modele pentru noile ii. Doamne de diferite profesii, unite de dragostea pentru arta populară, pricepute și harnice, au început, cu migală, să reproducă semnele cusute pe cămășile femeilor din județul Neamț de acum un secol. Această provocare a fost dusă la bun sfârșit cu plăcere, dar și cu multă muncă, luni de efort recompensate cu o nouă ie, asemănătoare celei din colecția muzeală nemțeană. Cu ocazia vernisajului expoziției, la finalizarea proiectului, a fost lansat catalogul care este un adevărat album dedicat cămășii femeiești de sărbătoare din județul Neamț, dar și o invitație de a purta/coase o ie autentică. Lucrarea cuprinde o scurtă prezentare a cămășii femeiești de sărbătoare din Neamț, fișele cămășilor model și cămășile reproduse, ii vechi și ii noi, greu de deosebit unele de celelalte.

O altă lucrare, de excepție, e Albumul *De la ie la izvod. Cusături tradiționale din Fondul „Elena Niță Ibrian”* (Editura „Constantin Matasă”, Piatra-Neamț, 2021), care a încheiat seria activităților dedicate centenarului Elenei Niță Ibrian (1921-2009), colaboratoarea Muzeului de Etnografie Piatra-Neamț, împătimită a artei populare și promotoare a bucătăriei fără foc.

Datorită importanței donații pe care a făcut-o în anul 1986, colecția noastră s-a îmbogățit cu 180 piese, „constând în covoare populare, carpete, tapiserii, ștergare, fețe de masă, costume populare” și „eșantioane cusături populare”, așa cum reiese din documentul încheiat cu donatarul (Complexul Muzeal Județean Neamț) reprezentat de doamna Elena Florescu, muzeograf la Muzeul de Etnografie Piatra-Neamț.

Lucrarea conține, alături de un scurt istoric al preocupărilor privind culegerea de izvoade, date biografice despre Elena Niță Ibrian și o prezentare a fondului care îi poartă numele. Materialul grafic este consistent, cuprinzând 50 de planșe realizate de donatoare după cămăși din Neamț, Suceava, Iași și Bacău, plus 350 de izvoade din aceleași zone. Scopul albumului este de a promova cusăturile tradiționale românești, o parte din aceste fragmente textile constituind mici izvoade care au rămas din iile cusute și purtate în perioada interbelică de către bunicile și străbunicile noastre. Este o invitație de a parcurge drumul invers, de la izvoade la ie, de a coase cămăși noi, inspirate din aceste motive tradiționale. De altfel, expoziția pe care am organizat-o împreună cu colegii de la Muzeul de Etnografie Piatra-Neamț (22

iunie - 15 iulie 2021), dedicată Elenei Niță Ibrian, s-a numit chiar *De la I(zvoad)E la IE* și a prezentat un astfel de parcurs, cusut pe pânză de membre ale *Șezătorii de Piatra, Șezătorii de la Târgu Mureș* și colege din cadrul Complexului Muzeal Național Neamț.

Albumul este dedicat doamnei etnograf dr. Elena Florescu, fondatoarea Muzeului de Etnografie Piatra-Neamț, și doamnei Doina Vieru, conservator în cadrul aceluiași muzeu, care – prin munca lor – au contribuit la apariția acestei lucrări. Imaginile și prelucrarea fotografiilor aparțin lui Florin Ghimiș.

O altă lucrare este dedicată artistului fotograf Adolph A. Chevallier, o personalitate cunoscută în ultimele decenii datorită unor eforturi meritorii de a-i recupera opera. Și nu întâmplător acest proces are la bază inițiative pornite din arealul nemțean, în principal, ținând seama de faptul că biografia fotografului de origine elvețiană (născut la Barnar-Broșteni, Suceava, în 1881) poartă o puternică amprentă legată de zona noastră. Lucrarea *Ad. A. Chevallier, fotograful Curții Regale. Album documentar*, colaborare cu dr. Mihaela-Cristina Verzea (Editura „Constantin Matasă”, Piatra-Neamț, 2021; cu o prefață de Adrian-Silvan Ionescu; în Seria „Patrimoniul muzeal nemțean”, V, coordonată de către dr. Ciprian-Dorin Nicola), a marcat împlinirea a 140 de ani de la nașterea artistului. Albumul (400 de pagini, format academic) este conceput pe două componente principale: conturarea cât mai elocventă a parcursului biografic și profesional al lui Ad. A. Chevallier, pe de o parte, și evidențierea conținutului documentar și artistic, deopotrivă, al moștenirii lăsate de acesta,

pe de altă parte. Câteva extrase din sumar vorbesc de la sine: cronologie (viața și activitatea artistului), fotografia etnografică (analiză), etnografia Văii Bistriței în imagini, oameni și locuri (o „interpretare” a universului imediat, în viziunea artistului), corespondență (1946-1957), mărturii (interviu cu soprana Elena Botez). Este o adevărată demonstrație (exemplară) a felului în care o instituție muzeală e menită să-și valorifice colecțiile (capitolul „Ad. A. Chevallier în colecțiile Complexului Muzeal Național Neamț”). Criteriul științific de selectare, ordonare și interpretare este evident. Calitatea conceptului editorial, pentru că – totuși – vorbim despre un „album”, informațiile furnizate, sursele inedite care au permis „descoperirea” omului din spatele camerei de luat vederi au ajuns la sufletul publicului, întreg tirajul fiind epuizat într-un timp foarte scurt. Aceasta este mulțumirea noastră, a celor care ne punem semnătura pe o carte.

Ne continuăm descifrarea tainelor specifice Ținutului Neamțului printr-un scurt dialog pe care-l purtăm cu etnolog Elena Florescu, născută la 12 mai 1938 în Pașcani, un nume pe exuberantul tărâm al culturii noastre tradiționale. Numele Domniei Sale fiind strâns legat de Muzeul de Etnografie din Piatra Neamț, prestigioasă instituție de cultură, aflată sub egida Consiliului Județean Neamț.

Elena Florescu este absolventă a Facultății de Științe Naturale – Geografie în anul 1959, din cadrul Universității „Al.I. Cuza” Iași. A fost muzeograf la Muzeul de Științe Naturale din Piatra-Neamț, apoi șef de secție la Muzeul de Etnografie. În 1998, a ob-

ținut titlul de doctor în istorie, susținând lucrarea: *Textilele populare de casă din zona Neamț*, la Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu. Elena Florescu, în dialogul care ni se deschide în fața ochilor, ne prezintă tradițiile spirituale și materiale din mirificul ținut al Neamțului, surprinse atât de frumos în câteva cercetări ale Domniei Sale.

– *Înainte de toate, vă invităm să ne introduceți în atmosfera Ținutului Neamțului, tărâm de poveste, binecuvântat de divinitate.*

– Județul Neamț cuprinde importante vetre culturale românești unde, la adăpostul munților și al pădurilor, s-au perpetuat străvechi forme de viață. Locuitorii de pe aceste frumoase meleaguri au întemeiat așezări stabile, au fost harnici agricultori și crescători de animale, au ridicat construcții durabile, au fost buni meșteșugari, dar au știut să învârtă și hora, să-și cânte dorurile și să păstreze datinile și obiceiurile străbune, lăsând lumii o zestre bogată de valori de cultură materială și spirituală. Descoperirea și aprecierea acestor valori ne-au determinat să le cercetăm în profunzime și să le facem cunoscute prin studii și lucrări de etnologie locală, cu atât mai mult cu cât etnografia și arta populară din zonele județului Neamț au fost mai puțin prezente în literatura de specialitate, excepție făcând valea mijlocie a Bistriței, care a făcut obiectul cercetării unor echipe de mari specialiști din cadrul Academiei Române, mai exact în perioada anilor 1955-1960, înainte de formarea lacului de acumulare Izvorul Muntelui Bicaz.

– Observăm că cele amintite de dumneavoastră, le-ați surprins în câteva lucrări de înaltă ținută academică. Vă invităm, pe scurt, să ni le prezentați.

– Trebuie să încep cu predecesorii mei, cercetătorii din cadrul colectivului Academiei Române, rezultatul muncii lor fiind cele două volume foarte cunoscute de specialiști: *Arta populară de pe Valea Bistriței*, Editura Academiei R.S.R., 1969, și *Etnografia Văii Bistriței*, Piatra-Neamț, 1973, lucrări de mare valoare științifică prin prezentarea vieții și creației locuitorilor din satele bistrițene într-o perioadă când tradiția era încă bine păstrată.

– De curând, constatăm că o parte din cercetările dumneavoastră au văzut lumina tiparului într-o formă editorială aparte. Despre ce este vorba?

– O deosebită oportunitate pentru editarea cărților elaborate de noi a fost promulgarea Legii nr. 350/2005 privind regimul finanțărilor din fonduri publice alocate pentru activități nonprofit de interes general, aplicată și de către reprezentanții Consiliului Județean Neamț. În aceste condiții, am beneficiat de finanțarea editării unei serii tematice care cuprinde cinci cărți dedicate cunoașterii și prețuirii tezaurului de cultură tradițională nemțeană. Așadar, prima lucrare este intitulată *Textilele populare de casă din zona Neamț*, Editura Etnologică, București, 2010. A doua carte e *Arhitectura populară din zona Neamț*, același autor și aceeași editură, editată în anul 2011, și a treia, *Biserici de lemn din ținutul Neamț*,

o colaborare dintre subsemnata și doctor în istoria artei Marina Sabados, respectiv fotograful Cornel Miftode, Editura C.M. Imago, Piatra Neamț, 2012. Următoarele două sunt rezultatul colaborării cu Florentina Buzenschi, muzeograf la Muzeul de Etnografie Piatra-Neamț, acolo unde mi-am desfășurat și eu activitatea mai mult de trei decenii: *Portul tradițional de sărbătoare din județul Neamț*, Editura C.M. Imago, Piatra Neamț, 2015, și *Arta populară a lemnului din județul Neamț*, Editura Conta, Piatra-Neamț, 2016. Volumele prezintă particularitățile zonale și locale ale unui domeniu reprezentativ de cultură populară, și anume arhitectura religioasă și laică plus elementele principale de organizare ale interiorului, mobilier, inventar casnic și textile, care au îmbrăcat și împodobit casele într-un mod specific locului. Multe dintre construcțiile vechi prezentate în aceste lucrări și existente până spre sfârșitul secolului al XX-lea au fost demolate, din păcate, în ultimele decenii. De la acestea nu ne-au rămas decât informațiile și fotografiile, excepție fac bisericuțele de lemn aflate în număr mare pe meleagurile nemțene, a căror vechime și frumusețe este protejată, fiind declarate monumente istorice. Subliniind concentrarea de date și aspecte cuprinse în fiecare element de cultură tradițională indiferent dacă este o biserică, o casă, un lăicer sau un ștergar, prin formă, tehnică și decor, acestea atestă vechimea, apartenența la o colectivitate, concepțiile utilitare și estetice ale creatorilor și comunităților. Cele mai recente volume, la fel de bogat ilustrate, scot în evidență frumusețea costumelor populare și bogatul inventar

din lemn pe care îl aveau țăranii în și pe lângă casa lor.

– *Concret, vă invităm să ne vorbiți despre lucrarea Arhitectura populară din zona Neamț. Ce surprinde aceasta?*

– În paginile acesteia sunt prezentate sistematic și diacronic toate categoriile de construcții gospodărești de la casă și grajd... la șură, gard, poartă, fântână, pivniță. Spiritul conservator al locuitorilor de aici ne-a facilitat cercetarea, încă în teren, a unor forme arhitectonice de factură arhaică, precum sur-la, bordeiul monocelular, șura ovală de nuiete pentru vite, ale căror supraviețuiri s-au datorat condițiilor socio-economice precare. Totodată, prezentăm formele evaluate ale construcțiilor mai mari și mai decorate. În domeniul estetic, meșterii dulgheri din zona pericarpatică a Neamțului au creat una dintre cele mai importante particularități ale arhitecturii populare: amplificarea deosebită a decorului traforat în compoziții foarte bogate și elaborate cu precădere la cerdacul caselor.

– *A doua lucrare impresionează atât prin conținut, cât și prin fotografiile pe care le-ați inserat în paginile acesteia. Ne puteți detalia?*

– Lucrarea *Textile populare de casă din zona Neamț* este închinată hărniciei și măiestriei femeii de odinioară, care, pe lângă alte îndeletniciri casnice, trebuia să-și îmbrace familia numeroasă. Am pornit de la cultura cânepii și a inului, cu etapele dificile de

prelucrare, până la firele cu care țesea pânza groasă pentru cămășile de lucru sau firele subțiri destinate confecționării cămășilor de sărbătoare, de la lâna tunsă de pe oi, toarsă în fire de grosimi diferite în funcție de destinație, mai subțiri pentru piesele de port și mai groase pentru cergi, păretare sau scoarțe. În acest domeniu, am subliniat tendința generală a femeilor de a-și înfrumuseța toate lucrurile ieșite din mâinile și sufletul lor. Am prezentat în carte, pe lângă numeroase fotografii color ale țesăturilor autentice, și un catalog de ornamente și compoziții structurate pe categorii semantice de motive. Am insistat pe bogăția simbolurilor geometrizzante cu deosebire a reprezentării pomului vieții, în forme monumentale (realizate în vestitele centre de țesut și brodat de la Agapia, Văratec și răspândite în toate satele din jur), dar și adaptate spiritului popular, puternic stilizate.

– *Vă invităm să ne conturați caracteristicile generale ale stilului tradițional moldovenesc. Concret, ce ați surprins?*

– Așadar, am evidențiat următoarele: unitatea de concepție a ansamblului constructiv, echilibrul proporțiilor și armonia formelor, ingeniozitatea meșterilor populari în realizarea elementelor de construcție, modestia monumentalității și intimitatea interiorului, sublinierea virtuților naturale ale lemnului, măsura și discreția decorului, geometrismul motivelor și simplitatea compozițiilor ornamentale, armonia culorilor prin folosirea coloranți-

lor vegetali, redarea farmecului vieții patriarhale de odinioară încărcate de tihnă și evlavie.

– *Care este scopul acestor lucrări?*

– Obiectivul lucrărilor editate constă în cunoașterea, respectarea și ocrotirea tradițiilor populare din județul Neamț, mărturii ale ingeniozității tehnice, măiestriei artistice a meșterilor locali.

– *Prezentați-ne și lucrarea dedicată sfintei biserici și credinței străbune. Ce surprinde aceasta?*

– În volumul *Biserici de lemn din ținutul Neamț*, cei interesați vor găsi informații importante despre istoricul lăcașurilor de cult, materialele și tehnicile specifice folosite, evoluția planimetrică și a elevației bisericii în contextul dezvoltării economice și sociale a comunității, însemnele spirituale scrise în bogăția ornamentelor cioplite, crestate, sculptate sau pictate cu care și-au înfrumusețat bisericile, lăsându-ne o prețioasă arhivă de inventivitate, talent și măiestrie, echilibru și armonie de înaltă și spirituală măreție creștină. Ridicarea unei biserici din lemnul pădurilor apropiate reprezenta un moment măreț, o mare sărbătoare pentru comunitate. Există încă pe meleagurile binecuvântate ale Neamțului un mare număr de biserici vechi de lemn, dintre care noi am selectat doar 30, a căror vedere te umple de emoție și respect: Biserica „Schimbarea la Față”, Văleni, din Piatra Neamț, de o simplitate arhaică, ridicată în prima jumătate a secolului al XVI-lea, Biserica „Sfântul Nicolaie” din Ciolpani, Buhuși, ridicată la 1730, di-

mensiuni foarte mici, dar de o armonie uluitoare, Biserica „Sfântul Dumitru” din Sărata, Dobreni, fiind ridicată la 1752, Biserica „Sfânta Parascheva” din Farcașa, ridicată la 1774, Biserica „Sfinții Voievozi” din Bistricioara, ridicată la 1775, Biserica „Sfântul Nicolae” din Broșteni, 1779, Biserica „Sfânta Ana” din Ceahlău, 1830, Biserica „Sfântul Dumitru” din Pârâul Caprei, Bicazul Ardelean, de la 1823, cu o pictură extraordinară, realizată direct pe bârnele interiorului (asemănare cu cea din Biserica „Sfinții Voievozi” de la Răpciuni, 1773, strămutată în anul 1958 la Muzeul Satului „Dimitri Gusti” din București) și multe altele. Citez din spusele înțelepte ale părintelui Dumitru Ailincăi, prefațatorul cărții: „Nicăieri ca pe lemnul acestor biserici nu sunt redacte mai frumos, mai tainic și mai profund simbolurile vechi românești, devenite motive populare larg răspândite. Nicăieri lemnul nu a fost mai atent lucrat, mai cu respect șlefuit, mai mult evidențiate calitățile lui naturale ca în cazul acestor vechi lăcașuri. Sperăm ca cei care veghează la starea de conservare a acestor minunate biserici de lemn să intervină la nevoie pentru dăinuirea încă mult timp de acum încolo”, pentru a stârni tuturor, astfel, interesul acestui interesant produs.

– *De câte ori vizitez Muzeul de Etnografie Piatra-Neamț mă uit cu mare admirație la frumoasele costume populare expuse aici. Cu siguranță, o parte a colecției este prezentată și în cartea Portul tradițional de sărbătoare din județul Neamț...*

– Da, de la această colecție am pornit, dar am pus în evidență și alte piese de la muzeele din Târgu Neamț, Bicaz, Roman, din colecții particulare, pentru a realiza o imagine cât mai cuprinzătoare a portului de sărbătoare din județ. Am pornit de la izvoarele documentare, am analizat funcțiile și particularitățile portului popular din Neamț, din fiecare zonă etnografică a județului și am descris, de la pieptănătură și învelitorile pentru cap, până la opinci, modul cum se purtau țărani de altădată. Ilustrațiile au un rol foarte important, reproducem fotografiile realizate de Adolph A. Chevallier în perioada interbelică, fotografiile din diversele mele cercetări de teren și completăm cu imagini reprezentând pe colegii de la Complexul Muzeal Județean Neamț, care au avut amabilitatea să îmbrace portul tradițional de sărbătoare. Volumul a fost apreciat atât de publicul larg, cât și de specialiști, lucrarea a primit Premiul „Gri-gore Gafencu” în anul 2015, Secțiunea Științe Istorice și Arheologice, acordat de Academia Oamenilor de Știință din România.

– *A cincea lucrare, care face parte tot din seria Din cultura tradițională a județului Neamț, ne întoarce la lemn.*

– Da, rămăseseră multe lucruri de spus: am scris despre case, acareturi, biserici din lemn, dar nu și despre mobilier, unelte, instalații, obiecte de uz casnic. Lucrarea se referă tocmai la aceste categorii, pentru că omul trăia într-o casă din lemn în care multe dintre obiecte erau realizate din același material. Este un volum dedicat frumuseții și utilității

lemnului, dar și celor mai cunoscuți meșteri lemnari din județul Neamț, așa cum au fost Ion Croitoru din Grumăzești, Neculai Popa din Târpești (nu era numai creator de măști!) sau sunt Vasile Găman din Lunca, comuna Vânători, județul Neamț și mai tinerii Dorel Bucur din Dămuc și Constantin Lungu din Humulești, Târgu Neamț. Toate cele cinci lucrări au fost scrise cu respect pentru țăranul român și cu încredere că vom reuși să păstrăm această valoroasă moștenire, să o punem în valoare, să o transmitem.

**DULCEA POVARĂ DE A FI
STRĂNEPOATĂ A LUI ION CREANGĂ**

Jn vara anului 2022, am avut prilejul ca, împreună cu avocata ieșeană Geanina Poroșnicu, să trec pragul casei familiei Caia din Târgu-Neamț, o familie primitoare, încărcată de spiritualitate, tradiție, ancorată prin tot ceea ce fac membrii acesteia la rădăcinile identitare ale neamului românesc.

Olguța Creangă Caia, soție de preot, mamă a trei copii, ne povestește despre înrudirea cu povestitorul din Humulești, cu accent pe zestrea cărturărească și nu numai pe care a moștenit-o de la înaintași.

Interlocutorul nostru ne povestește și despre apropierea pe care, zeci de ani, a creat-o cu frații din Republica Moldova, organizând foarte multe evenimente culturale, manifestări care să arate dragostea pentru cultura română.

Despre toate acestea, dar și multe alte subiecte care ilustrează dragostea pentru frumos, familie și sfânta biserică, vorbim în dialogul pe care vă invit să-l citiți, pentru că rar întâlnim oameni precum Olguța Creangă Caia.

– Stimată doamnă Olguța Creangă Caia, înainte de toate, vă invităm să ne zugrăviți un portret al familiei din care vă trageți rădăcinile. Știm că sunteți urmaș al

*vestitului povestitor Ion Creangă. Cum se explică înrudi-
rea cu îndrăgitul povestitor?*

– M-am născut sub dulcea povară de a fi stră-
nepoată a genialului Ion Creangă. Bunicii mei pa-
terni au locuit, prin moștenire, în casa vornicului
David Creangă din Pipirig. Tatăl meu se trage din
familia lui David Creangă. După arborele genealo-
gic, ar fi fost văr de-al doilea cu Ion Creangă. Mama
mea a fost o Smaranda Creangă, dar mai cultă și
fără prejudecăți.

Provin dintr-o familie creștină, cu unsprezece
copii, eu fiind mezina. Părinții mei, Maria și Dumitru
Creangă, erau buni creștini și buni români. Când
am venit eu pe lume, așa, ca la o săptămână, tata a
fost la nunta unui nepot și mama îmi povestea că
vecinele ei, a doua zi, i-au povestit cum tata s-a ur-
cat pe o masă, ca să fie mai bine văzut și auzit de
nuntași și le-a spus: „Dragii mei, Dumnezeu mi-a
dăruit încă o fiică căreia i-am pus numele Olga, așa
m-a sfătuit Părintele arhimandrit Sofian Boghiu,
care ne pictează Biserica Catedrala Munților și m-a
încredințat că Sfânta Olga, împărăteasa Rusiei, o va
ajuta. Vă spun că această copilă este cea mai fru-
moasă și înțeleaptă de pe pământ.” Așa erau părin-
ții din neamul Creangă, laudăroși...

– *V-ați născut și copilărit în Pipirig, Ținutul
Neamțului, ținut binecuvântat de Dumnezeu, Pipirig
fiind comuna lui David Creangă, bunicul povestitorului,
cel care a fost vornic aici. Ce amintiri vă leagă de comuna
Pipirig? Ce întâmplări deosebite ne puteți spune?*

- Eram copiii fericiți din *Amintirile din copilărie* ale lui Ion Creangă. Casa noastră era în calea Ozanei. Vara așteptam să vină Înălțarea Domnului, să mergem cu toții la Slujba de Înălțare, la Mănăstirea Neamț, unde totdeauna slujea Mitropolitul Moldovei, apoi aveam voie să ne scăldăm. Parcă mă văd în căruța tatei, cum stăteam pe capră, între părinți. Căruța era plină cu frații și surorile mele, îmbrăcați ca și părinții, în costume tradiționale, parcă eram buchete de flori. Tot drumul era plin de convoaie de căruțe, la fel, încărcate cu membrii familiilor lor. Ce frumos era! Ne cumpărau părinții iconițe, cruciulițe, țigăne, triste și multe alte jucării... Așa petreceam noi duminicile, ori la Biserica din comună, ori în pelerinaje pe la mănăstirile Neamț, Secu, Sihăstria, Agapia, Văratec și, uneori, la Bistrița. Mai mult pe prundul Ozanei ne făceam veacul. Ne scăldam, făceam biserici din pietre puse una peste alta, mai răstoceam gărla morii, căci puneam o lătunoaie de-a curmezișul, o înținam cu glijă săpate din grădina morarului; chiar lătunoaia era tot a morarului. Acesta măcina grăunțele și deodată moara stătea... venea morarul cu o jordine în mână, dar noi eram fugiți cu tot cu peștele prins.

Morarul se bucura că măcar o lătunoaie a câștigat, nu știa bietul de el că și lătunoaia era a lui... Îmi amintesc cum Ozana se înfură pe noi și se umfla în pene, încât erau puhoai care aduceau bușteni, iar odată un bordei al unui moș Pădure plutea șafoș pe Ozana. Toate acestea, pentru noi, copiii, constituiau un adevărat spectacol. În urma puhoaielor rămăneau bălțuțe, unde noi, copiii, prindeam ușor pește, cu mâna, de sub pietroaie. O verișoară a mea,

Saveta, prindea mulți pești, ea era cea mai curajoasă dintre noi... și vârând ea mâinile sub pietroaie să dibuiască peștele, iată că a scos un broscoi de toată frumusețea, crezând că e un pește mare... Ea țipa ca din gură de șarpe, noi râdeam, dar nimeni n-a mai îndrăznit...

Mergeam în cete de câteva zeci, la cules de zmeură, și odată, am lăsat noi căldările, aproape pline, într-o cărare și căutam fiecare pâlcuri cu zmeură și culegeam în căldărușe, apoi le răsturnam în căldări. Când să ieșim în cărare, am dat peste o ursoaică împreună cu puii ei care mâncaseră toată truda noastră. Am fugit toți, și acasă am ajuns sănătoși, dar speriați...

Când am crescut mai mărișoară, așa pe la opt ani, am câteva amintiri demne de povestit cu părintele Ilie Cleopa. Venise năpastă peste preoții călugări, și prin Decretul 410 din 1959, călugării care nu aveau vârsta de 55 de ani erau trimiși acasă și îndemnați de regimul comunist să se căsătorească. Dacă plecau în alt loc, erau arestați. Monahiile de la vârsta de 50 de ani, la fel. Eu aveam o soră, Maria, care avea croitorie în casă și soțul ei, Gheorghe Olteanu, avea moară. Părintele Cleopa le era duhovnic și Sfinția Sa anume a ales casa lor, să se ascundă de securitate, gândind că acolo unde zilnic veneau oameni, n-o să-l caute nimeni... În spatele casei aveau o cămăruță unde, vreme de trei ani, îi duceam mâncare, lemne și schimburi părintelui, le puneam pe un gemuleț, fără să știu cine este și trebuia să țin taină și am ținut. Odată, sora cumnatului meu, Nastasia, care era în hotar cu grădina lui, îi spune: „Măi

Gheorghe, din spatele casei tale iese noaptea un călugăr care tare seamănă cu părintele Cleopa.”

Gheorghe, de frică îi zice: „Nastasia, tu ai vedenii, mergi repede la Mănăstirea Sihăstria la părintele Paisie Olaru și mărturisește-te...” Acesta știa de părintele Cleopa și o sfătuiește pe Nastasia să tacă dacă nu vrea să fie arestată și ea, și toată familia Olteanu, cu tot cu părintele Cleopa. Părintele Paisie îi mai zice Nastasiei: „Tu văd că-l mărturisești pe Gheorghe, nu pe tine...” Nastasia a tăcut și bine a făcut... Când a împlinit vârsta potrivită, părintele a revenit la Mănăstirea Sihăstria, de unde plecase... Cam peste zece ani ne-a slobozit să povestim, pentru că trecuse pericolul... Îmi amintesc cu mare plăcere de sărbătorile creștine, când la Sfintele Paști așteptam deniile, la Crăciun, mersul cu colinda și la Sfântul Vasile, mersul cu uratul.

La școală, învățam carte și citeam cărți de la bibliotecă. Țin minte că am înființat un cor de copii, pe care eu îl dirijam.

– Și pentru că am amintit de copilărie, atât de frumos prezentată de Ion Creangă în Amintirile sale, vă invităm ca în câteva fraze să ne prezentați un portret al lui Ion Creangă. Cum îl simțiți, astăzi, pe ilustrul nostru povestitor?

– Despre Ion Creangă, George Călinescu zicea: „Creangă este o expresie monumentală a naturii în ipostaza ei istorică ce se numește poporul român sau, mai simplu, este poporul român însuși, surprins într-un moment de genială expansiune...” Mihai Eminescu zicea: „Ion Creangă a știut să-mi

cânte, ca un rapsod din alte vremuri, minunatele povești rupte din sufletul Moldovei, căci glasul lui avea ceva din armonia Divinității.”

Ce pot eu, oare, să mai adaug? Știind că Ion Creangă avea, pe lângă talentul genial și cunoștințe și trăiri teologice, eu cred că el rostogolea, cu bună știință, Cele Zece Porunci, uneori chiar își îndemna personajele să le încalce, ca să le poată da sentințe. El era justițiar... La el, personajele negative nu învie...

Rămân la părerea lui Eugen Simion, care zicea: „Creangă este nu numai figura jovială, umoristul de calitate, ci și un moralist sever, cu cruzimi neașteptate, care, de multe ori, scapă la lectură pentru că sunt înfățișate în stilul lui caracteristic.”

Îmi amintesc cât de dragă îmi era lecția „Doi buni prieteni: Mihai Eminescu și Ion Creangă”. Aceștia au cultivat prietenia care este ruptă din rai.

Ion Creangă cultivă Cele Zece Porunci, printre care ascultarea e la loc de cinste. Dacă iezii ar fi ascultat, nu ar fi pierit cei doi mai mari și blestematul de lup n-ar mai fi mâncat jăratric...

– În urmă cu ceva timp, am fost la dumneavoastră acasă și am rămas profund impresionat de obiectele vechi pe care le aveți moștenire de la înaintași, obiecte atât de frumos etalate în casa din Pometea Târgului Neamț. Spuneți-ne care sunt cele mai importante obiecte (cărți vechi, manuscrise, obiecte de industrie casnică etc.) pe care le dețineți în zestrea familiei dumneavoastră și ce semnificație au acestea pentru familia Caia?

- Dragă domnule Dumitru Șerban, Dumnezeu v-a trimis la noi, spre înmulțirea dragostei creștine și promovarea tezaurului material și imaterial.

Fiii preotului Gheorghe Creangă, Ilenuța și Anetuța, verișoarele primare ale genialului nostru povestitor, au fost bune prietene cu mama mea, Maria Creangă. Acestea i-au dat în păstrare Plosca lui David Creangă, icoane de pe polița acestuia și ziceau ele că pe *Ceaslovul* și *Abecedarul* dăruite ar fi învățat și Nică a lui Ștefan a Petrei Ciubotaru. Cărți: *Ceaslovul*, *Abecedarul*, *Gromolnicul*, *Biblia* de la 1750, tipărită la Sankt Petersburg și multe, multe altele. Se zice că unele dintre aceste nestemate au fost aduse din Ardeal de rudele noastre. Părinții mei ar fi moștenit și obiecte de uz casnic: ciubee, donițe, pive, scaun de fasonat draniță, sucale, roată, stative cu toate ustensilele, unelte de lucrat cânepa. Am moștenit de la rudele acestea și de mai târziu, tot de la Pipirig, câteva zeci de costume naționale cu care îi împodobesc pe cei patruzeci de copii din corul Angheli de la Biserica cu hramul „Sfântul Haralambie” din Târgu Neamț, cor dirijat de către fiicele noastre, mijlocia Claudia și mezina Olguța, care, astăzi, sunt cântărețe de operă.

La început, acest muzeu a fost denumit Muzeul David Creangă, dar faptul că definește amintiri și personalitatea lui Ion Creangă este menținută vie, am redenumit Muzeul „Ion Creangă”, mai ales că am un frate și zeci de nepoți cu acest nume.

Averea familiei noastre sunt cele trei fiice. Ana Maria, Claudia și Olguța jr., cei trei gineri: Iulian, Ionel și Vlad, cei șase nepoți: Anais, Amos,

Efrem, Ioan Teoctist, Lev și Xenia Maria, dar și acest muzeu care este tezaur viu și sfânt.

– Ne-ați mărturisit faptul că aveți trei fiice, iar, din partea mea, aveți felicitările cuvenite. Interviul nostru are ca scop evident pomenirea sfintei biserici, împărtășirea tradițiilor înaintașilor, dar și ilustrarea respectului pentru familia noastră, ca scop suprem al unei societăți sănătoase. Vă invităm să ne vorbiți despre modul cum ați reușit să vă atrageți copiii în a păstra, conserva și promova din mărcile identitare ale neamului românesc, ca drept dovadă că, astăzi, se prezintă în fața lumii cu zestrea spirituală pe care au acumulat-o acasă, în copilărie...

– Am avut grijă ca pe fiicele noastre să nu le lipsesc de Sfânta Liturghie, duminică de duminică, de la biserică. Deci, le-am educat mai mult în biserică, decât acasă. Ele, ca un magnet, au adus colegi și prieteni de-ai lor și așa, în casa noastră, a luat ființă corul Angheli, pe care l-am dăruit Bisericii „Sfântul Haralambie”, unde soțul meu, părintele profesor Teoctist Caia era paroh. Tot pentru formarea fiicelor noastre și a celorlalți copii din parohie, am înființat Școala de Pictură „Nicolae Grigorescu” și, astfel, le-am dat de treabă copiilor, după talentul și hărnicia lor. Am participat, ani în șir, cu acești copii, la concursuri de muzică și pictură, la Palatul Culturii din Iași, Palatul Patriarhiei și Palatul Parlamentului, acolo unde am și expus catapeteasma (copie) de la Biserica „Sfântul Haralambie”, pentru care copiii au primit premii de excelență din partea arhimandritului Sofian Boghiu și a fostului patriarh Teoctist. Ca-

tapeteasma aceasta se păstrează în muzeul din casa noastră. Fiicele noastre au primit câte cinci talanți, au lucrat cu ei și au mai câștigat pe atâția. Ana Maria, fiica cea mare, a obținut medalia de argint la Olimpiada Internațională de Filosofie, pe când era în clasa a XII-a, și a intrat fără examen la facultate. Claudia, fiica mijlocie, a obținut premiul întâi, cu media 10, la Olimpiada Națională de muzică, în clasa a XII-a. Olgața, mezina, a dat doi ani într-unul și a avut și succese olimpice remarcabile. Dar, aceste succese au fost obținute și de către mulți copii din corul Angeli.

La catapeteasmă, copiii au pictat vreme de trei luni. Lucrau la Casa Socială a Parohiei. Ce bucurie era! Cântau, recitau și ascultau povestiri despre sfinții părinți. Nu aveau telefoane, nici calculatoare și copiii care nu pictau, din cei patruzeci, făceau clătițe. Era prea frumos! Astăzi sunt dintre ei cântăreți de operă, precum fostele dirijoare Claudia și Olgața, doctori, pictori, profesori, preoți și preotese, oameni de nădejde în Sfânta Biserică Ortodoxă și în societate. Acești copii, duminică de duminică, dădeau răspunsurile, pe patru voci, la Dumnezeiasca Liturgie. La sfârșitul slujbei, le pregăteam o agapă, unde mai și făceam unele repetiții. Aici era un colț de rai, dat de Dumnezeu și întreținut de acești îngeri cântători. De-a lungul a trei decenii de cor, am fost generații și generații, însumând aproape o mie de copii.

– Împreună cu părintele profesor-cărturar Teoctist Caia, atât pe copiii dumneavoastră, cât și copiii din Ținutul Neamțului, dar, mai ales pe copiii fraților noștri de

peste Prut, de-a lungul anilor, i-ați implicat în foarte multe evenimente spirituale, în foarte multe activități culturale. Vă invităm să ne amintiți cele mai importante manifestări organizate, de-a lungul a trei decenii, pentru sufletele blânde și calde ale acestor vlăstare.

– Acum trei decenii, am lansat la Biblioteca Națională pentru copii „Ion Creangă” din Chișinău o carte de cântece, „Izvor de dor”, și directorul general Claudia Balaban împreună cu Grigore Vieru au decis să facem un festival, manifestare care să se numească „Izvor de dor” și așa am început... când la Chișinău, când la Târgu Neamț, să trecem, de la mic la mare, cum zicea Grigore Vieru: de acasă, acasă.

Primul Festival a avut loc la Casa Caia din Pometea Târgu Neamț și la Biserica „Adormirea Maicii Domnului” din Nemțișor, comuna Vânători, pe atunci era acolo preot paroh părintele Teoctist Caia.

Era vara pe sfârșite când un autocar plin cu elevi, profesori, scriitori a ajuns acasă la noi. Erau patruzeci de coriști din corul „Vocile Primăverii” dirijat de către maestrul Ștefan Andronic, care ne-au sfințit casa, pentru că în muzeul nostru, care se află la etajul al doilea al casei, mai aproape de cer, au înălțat imnuri religioase, patriotice și prelucrări folclorice. Au interpretat și cântece din cartea mea, rescrise de măiestria lor. Mai apoi, Grigore Vieru ne-a recitat câteva poeme, printre care poezia Limba noastră cea română: „Sărut vatra și-al ei nume/ Care veșnic ne adună,/ Vatra ce-a născut pe lume/ Limba noastră cea română/ Cânt a Patriei ființă/ Și-a ei rodnică țărână/ Ce-a născut în suferință/ Limba

noastră cea română./ Pre pământ străvechi și magic/
Numai dânsa ni-i stăpână:/ Limba neamului meu dacic,
Limba noastră cea română./ În al limbilor tezaur/
Pururea o să rămână/ Limba doinelor de aur,
Limba noastră cea română.” Atmosfera era incandescentă.

Ne-am mutat cu totul în Nemțișor, unde oaspeții au fost împărțiți, câte doi sau trei, pe la enori-ași, doar că la Familia Anica și Ion Solomon erau cazați maturii, cum zicea Claudia Balaban. Aici, Vieru a găsit tot o casa părintească. Copiii au făcut seara un foc de tabără în lunca Nemțișorului. Au luat cioate de la nenea Ion Chihai, iar în miez de noapte, când cioatele s-au terminat, Ancuța, fiica familiei Solomon, a furat lobdele de la brutăria familiei și a întezit focul. Am stat în prund, acolo unde copiii cântau, dansau, erau cei de la corul „Vocile Primăverii”, corul de fete din Turda, copiii satului, noi, maturii Claudiei Balaban și gospodarii satului, care veniseră să-și ia acasă oaspeții. Ecoul acelei seri sau chiar nopți se mai aude și astăzi.

A apărut îndată și Festivalul „Zilele Creangă”. Plecam de la Chișinău, Bălți, Orhei, Iași, Târgu Neamț, Vânători, Neamț și ne opream la izvoare, adică la Pipirigul lui David Creangă. Tot în cânt și voie bună, tot cu coruri de copii, cu Grigore Vieru, Spiridon Vangheli, Claudia Balaban și toți cei menționați mai sus. Proslăvind numele Creangă, ne-am dat seama că ne proslăveam neamul și glia străbună.

Claudia Balaban iarăși ne îmborsă și ne dădea de lucru. Înființase Concursul Internațional „La Izvoarele Întelepciunii”. Premianții, așa ca o

duzină, împreună cu profesorii lor și cu ceata de scriitori, tot cu Vieru și Vangheli, veneau în tabără la Târgu Neamț, unde făceam pelerinaje câteva zile. Asta a durat decenii și durează și în prezent și va dura multă vreme de acum înainte. Și prin grija părintească a Părintelui Stareț Benedict Sauciuc, urmaș demn al stareților Paisie Velicikovski, Nicodim Munteanu, am adăugat noi colocvii dedicate lui Mihai Eminescu, Ion Creangă, Grigore Vieru, Adrian Păunescu, Nicolae Dabija, Vasile Tărățeanu, Valeriu Turea, Nicolae Croitoru, Vasile Balaban și celor foști de o ființă cu aceștia.

Mereu, copiii din corul Angeli au legat prietenii frățești cu copiii de peste Prut. Am uitat să vă spun cum am fost și noi cu copiii din corul Angeli la Chișinău; și Grigore Vieru, Spiridon Vangheli, Valeriu Chiper, Larisa și Aurelian Silvestru și Claudia Balaban, ne-au răsfățat. Bucurii sfinte păstrăm, cale de mântuire.

– De-a lungul anilor, v-au trecut pragul casei din Pometea foarte multe personalități, oameni de înaltă ținută academică, din România și Basarabia. Ni-i puteți aminti? Ce au adus aceștia (cărți cu autografe, reviste, daruri spirituale, diplome)?

– Ne-au adus daruri neprețuite. Ei înșiși au fost un dar pentru noi. Cu emoție vă dau doar câteva nume care ne-au vizitat și ne-au pus pe umeri dulci poveri. Părintele Ilie Cleopa, cel care prin 1990, toamna, a venit acasă la noi și împreună ne-am dus la o întâlnire în orașul Roman, unde îl așteptau, la Casa de Cultură, sute de tineri. S-a urcat pe scenă cu

bota în mâini și a început: „Dragii mei, vedeți căruța încărcată cu diavoli, care vor să-mi smulgă carnea de pe mine?” Noi și sala toată am încremenit. Părintele Cleopa îi bătea cu bota și i-a învins. „Acum”, zice el, „că am isprăvit cu satana, putem vorbi despre Maica Domnului și despre Iisus Hristos...”, și a vorbit vreme de ceasuri, noi toți, fiind muți, pentru multă vreme.

A urmat Grigore Vieru, care chiar ne-a pus pe jar, pentru că zilele le petreceam în pelerinaje, iar nopțile stătea de vorbă cu străbunii, așa zicea el, în muzeul nostru. De fiecare dată ne zicea: „Familia Caia este o rădăcină de foc a celor sfinte și a celor românești. Cu Dumnezeu și cu români ca cei care au rânduit Muzeul David Creangă, fapte mari vom izbândi, iar țara nu se va clinti în veci din temelii. Sunt fericit că fac parte din neamul românesc.”

Țin minte cum am participat, eram așa, ca la patruzeci cu basarabeni la un loc, la vecernie, la Mănăstirea Sihăstria. Promotori erau tot Claudia Balaban și Grigore Vieru. Cu toții am îngenuncheat la rugăciune. Poetul s-a strecurat printre mulțime și nu era de găsit. Părintele Stareț Victorin Oanele îl aștepta în pridvor și-l trimite pe părintele Teoctist să-l caute pe poet. Era cu părintele Ioanichie Balan, cel care-l răpise din Biserică, în chilia părintelui Cleopa. Au venit împreună și noi toți am participat la agapa de la Stăreție; mai era cu noi și primarul Serafim Lungu, fiu de preot. Până spre zori am cântat, am recitat și ne-am rugat de mulțumire lui Dumnezeu.

Am mers cu poetul la Liceul „Ștefan cel Mare” din Târgu Neamț, fiind invitați de profesoara de

Limba Română, Maria Cucuș. Aici, fiind întrebat cum se simte în haina de academician, a răspuns: „Dragii mei, eu toată viața am dorit să trec Prutul și să ajung cioban în Carpați.”

Vine în vijelie de neam și țară, Spiridon Vangheli, numit pe drept „Creangă modern” și-și amintește de lecția din manuale – Doi buni prieteni: Mihai Eminescu și Ion Creangă – și, astfel, ne arată că mai sunt doi buni prieteni: Grigore Vieru și Spiridon Vangheli... Guguța a lui este Nică al lui Ion Creangă. Spiridon Vangheli se prezintă ca fiind iedul cel mic din Capra cu trei iezi. Îi place ascultarea și ne prezintă în opera Domniei Sale... respectarea cu strictețe a Celor Zece Porunci.

Vin la rând scriitorii, tot cu înaltă ținută morală și intelectuală, precum: Adrian Păunescu cu Cenaclul „Flacăra”, Larisa și Aurelian Silvestru, Iulian Filip, Ianoș Țurcanu, Vasile Romanciuc, Arcadie Suceveanu, Mihai Cimpoi, Larisa și Valeriu Turea, Ion Muscalu, Nicolae Busuioc, Adrian Ghicov, Constantin Gheorghe Marinescu, Catinca Agache, Constantin Dragomir, Claudia Partole, Violeta Zabulică Diordiev, Mariana Nicolescu și Radu Varia, Nicolae Turtureanu, Laurențiu Ulici, Sergiu Adam, Horia Zilieru, Dumitru Vacariu, Victor Opaschi și o mulțime, la fel cu aceștia.

Când a venit Adrian Păunescu în casa noastră, am strâns noi copiii din corul Angeli, îmbrăcați în costume tradiționale, cor pregătit și dirijat de surorile Claudia și Olgața Caia, o mulțime de enoriași de la Biserica „Sf. Haralambie”, cea pictată de un profesor al lui Nicolae Grigorescu (patru icoane mari

din Catapeteasmă au fost pictate de însuși Nicolae Grigorescu).

A fost o zi sfântă pentru noi toți. Cântau copiii din cor, apoi Cenacul „Flacăra” (erau și Tatiana Stepa, și Andrei Păunescu). Titanul, genialul Adrian Păunescu declama versuri și apoi cântam toți laolaltă pe versurile lui Adrian Păunescu și ale lui Grigore Vieru. Adrian Păunescu l-a sunat pe prietenul său Grigore Vieru să asculte minunile ce se petreceau în casa familiei Caia.

Ce frumos a pictat Adrian Păunescu în cartea de onoare a Muzeului, cu litere de aur: „Am avut senzația, în această casă dedicată memoriei familiei Creangă, din Târgu Neamț, că o regăsesc pe bunica mea, care avea grijă pe toată perioada cât ai mei lipseau din familie (zile, săptămâni, luni, ani, vecii) ca focul să nu se stingă niciodată în casa familiei și să nu ne pustiim. Ceea ce face familia Caia aici, pentru copiii casei, este divin. Casa neamului nu se va pustii. Plecăciune!” (3 mai 2003).

Claudia Balaban, apostol al neamului, ne zicea mereu: „Aduc slavă lui Dumnezeu că v-am cunoscut, sfântă Familie Preot Teoctist și Olguța Creangă Caia, cu cele trei minuni: Ana Maria, Claudia și Olguța. Vă adresăm adânci mulțumiri și vă spunem că Reîntregirea Țării își are temelia în Casa din Pometea Târgului Neamț și în Biserica «Sf. Haralambie», unde sluiți cu har și dar de la Dumnezeu.”

Academicianul Constantin Gheorghe Marinescu, venind în casa noastră cu onorata sa familie, Doamna Doctor Claudia, soția, fiica domniilor lor, Corina Elena Marinescu și prietena comună, Catinca Agache, au urcat în Muzeu, deși aveau o vârstă ve-

nerabilă, ca niște păsări zburătoare animați de ru-
denia noastră cu Ion Creangă și de implicarea noastră
în Reîntregirea Țării. Cu litere de aur ne-a scris
în Cartea de onoare: „Omagii Familiei Preot Teoctist
și Olguța Creangă Caia. Ne descoperim și ne închi-
năm, ne rugăm Dumnezeuului Cel Atotputernic pen-
tru sănătatea și împlinirea tuturor proiectelor, aspi-
rațiilor acestei nobile, distinse Familii de cărturari
patrioți, care au realizat și perpetuat Conștiința Uni-
tății Naționale, au cultivat cu pasiune, dăruire Valo-
rile Calității Românești. Suntem profund impresio-
nați de Opera cultural-patriotică, educațională și
religioasă a acestor Mari Români, derulată de peste
un sfert de veac pe meleagurile Târgului Neamț, dar
și pe cele ale Basarabiei și Bucovinei destrămate,
apropiindu-și mari scriitori și poeți de talia lui Gri-
gore Vieru și Adrian Păunescu. Doamne, răsplăteș-
te-i și ocrotește-i pe acești Buni Creștini Ortodocși,
adânc pătrunși de spiritul românismului nemuritor!
«Nihil sine Deo».” (3.VI.2012)

Academicianul Mihai Cimpoi ne-a scris: „Cu
David Creangă, cu Ion Creangă și cu cei – tot talen-
tați – de astăzi, din aceeași familie, cred că putem să
credem în nemurirea Neamului nostru Românesc.”
(3.V.1998)

Și cum se zice în Sfânta Scriptură că cel din
urmă poate fi și cel dintâi, iată că avem Binecuvân-
tare arhierescă: Înaltpreasfințitul Teofan, Mitropo-
litul Moldovei și Bucovinei, auzind de strădania
noastră întru cultură și credință, a venit să ne facă
aghiazmă, să ne sfințească muzeul și toată casa. Ne-a
îndemnat să înmulțim pelerinajele cu frații de din-
colo de Prut, să păstrăm și să promovăm lumina

creдинței creștine. În Cartea de onoare, ne-a scris: „Slavă Domnului că mai există familii binecuvântate, precum familia preotului Teoctist și Olgața Creangă Caia din Târgu Neamț. Apăra, Doamne, această familie de tot răul și ajută-i pe toți ai casei să continue pe drumul creдинței, să meargă pe calea culturii, să parcurgă mai departe viața pe cărarea cea sfântă a tradiției! Cu binecuvântare sfântă întru Domnul Hristos.” (24.08.2014)

– *Stimată doamnă Olgața Creangă Caia, am constatat că aveți o colecție impresionantă de ii, de costume naționale. Știm că, nu demult, dosarul „Arta cămășii cu altiță – element de identitate culturală în România și Republica Moldova” a fost inclus pe lista reprezentativă a elementelor de patrimoniu cultural imaterial al umanității (UNESCO). Vorbiți-ne despre această colecție de cămăși și costume naționale pe care o aveți în zestre. Ce semnificații au acestea pentru dumneavoastră?*

– Dragă domnule Dumitru Șerban, această colecție înseamnă pentru noi tezaur sfânt. Avem, oricum, peste cincizeci de costume naționale. Copiii din corul Angeli se îmbracă cu aceste costume la sărbători, la concursuri și la activitățile comune cu frații din Basarabia. Costumele, inestimabile ca preț, sunt o comoară pentru noi și cei ce vin după noi, copii, nepoți. Acestea sunt cusute cu cel puțin șaptezeci sau o sută de ani în urmă de către mamele, bunicile, mătușile și alte rude de-ale noastre.

– *Sunteți implicată într-un proiect foarte interesant, dedicat copilăriei sfinților sau copilăriei copilului*

creștin. Ne puteți spune ce cărți cu această temă au văzut lumina tiparului până acum?

– Există cărți, în general, despre viața sfinților, dar copilăria este prezentată pe scurt. De aceea, m-am gândit la acest proiect și am început să studiez despre fiecare sfânt în parte. Am creat mici povestiri în care am ținut cont să nu denaturez nimic: social, istoric, religios, de neam și de țară. Am avut binecuvântarea Înaltpreasfințitului Teofan, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei, și primele opt cărți le-am publicat la Editura Doxologia: Copilăria Sfintei Teodora de la Sihla, Copilăria Sfintei Parascheva de la Iași, Copilăria Patriarhului Teoctist, Copilăria Părintelui Ilie Cleopa, Copilăria Părintelui Paisie Olaru, Copilăria Sfântului Ioan Iacob Hozevitul și Copilăria Sfântului Paisie Velicikovski, care a fost tradusă și în limba rusă de către poetul Ion Hadârcă împreună cu soția sa, Maria Hadârcă.

Apoi, au mai apărut două cărți la Editura Danaster Iași: Copilăria Sfântului Nectarie de la Eghina și Copilăria Sfântului Ierarh Iosif cel Milostiv. Subliniez că aceste cărți au fost lansate la Iași, Târgu Neamț, Piatra Neamț, Pipirig, la Chișinău, mai exact la Biblioteca Națională pentru copii, și la Liceul Prometeu, azi Prometeu Protalent, unde elevii au interpretat cărțile și au jucat minunat personajele sfinte.

– Propun să ne îndreptăm atenția înspre cercetarea cărții Copilăria Sfintei Parascheva de la Iași. Zugrăviți-ne un portret al Sfintei Parascheva de la Iași. Cum au ajuns moaștele Sfintei la Iași?

– Încă fiind foarte mică, auzea la biserică: „Dacă voiește cineva să vină după Mine, să se lepede de sine, să-și ia crucea și să Mă urmeze (Matei 16, 24).” Așa, aceste cuvinte i s-au întipărit în minte și-n inimă. Se zice că avea cam zece ani, când, într-o duminică, venind de la biserică, văzând pe o fetiță de o seamă cu ea, dar care avea o rochiță plină de praf și ruptă, a chemat-o într-un lan de grâu și i-a dat rochița ei cusută cu aur și argint, iar ea a îmbrăcat rochița cea ruptă. Se zice că părinții s-au supărat, încât au mers la preot să-i ceară sfat. Acesta le-a spus că ar fi bine ca atunci când îi fac Paraschevei rochii cu diamante, să le facă și copilelor sărmane, prietenele Paraschivei. Astfel, părinții s-au potolit și au luat sfatul în serios.

Se povestește cum Parascheva dorea să-I fie mireasă Mirelui Ceresc. Părinții o opreau, dar n-au avut încotro. Ea s-a sfătuit cu bunicul ei matern, părintele Sebastian, și au plecat spre Mănăstirea de fecioare a Maicii Domnului din Heracleea Pontului. Era noapte când au ajuns acolo și porțile erau ferecate, dar Parascheva a zburat ca un înger pe deasupra porților, și bunicul a așteptat până dimineța. A plecat, după cinci ani, la Ierusalim, ca să se roage și să meargă pe urmele Mântuitorului, a Maicii Domnului și a multor sfinți. A stat cât a stat aici, apoi a plecat la o mănăstire de fecioare, „Nașterea Maicii Domnului”, din Valea Iordanului, deșertul Negev, unde a stat tot cinci ani. Apoi i-a apărut îngerul Domnului și i-a spus să se întoarcă în patria sa, ca să-și rostuiască averea lăsată de părinți. Împreună cu fratele său, Episcopul Eftimie, au făcut așezămin-

te pentru copii și pentru oameni înaintați în vârstă, apoi, pe malul mării, și-a dat sufletul în mâinile Domnului. Fiind acolo îngropată, lângă ea a fost îngropat un corăbier plin de păcate nemărturisite și trupul lui a putrezit și mirosea, așa că Îngerul Domnului s-a arătat în vis unui monah cu viață îmbunătățită și unor creștini, Eufemia și Gheorghe, și le-a spus să-l dezgroape pe corăbier de lângă sfântă și așa au ieșit la iveală sfintele ei moaște.

Patriarhul Constantinopolului a reunit Sfântul Sinod, din care făcea parte și episcopul de Matide, Eftimie, fratele Sfintei Parascheva și, recunoscând viața plină de sfințenie a Paraschevei, a canonizat-o, cu drept de prăznuire la 14 octombrie. Sfintele moaște au fost așezate în biserica din Epivat, loc în care au făcut minuni două veacuri. Apoi, au fost dăruite crailor bulgari, la Târnovo și de aici la Belgrad. Peste alte veacuri, le găsim la Catedrala Patriarhală „Sfânta Sofia” din Constantinopol. Dar au venit vremuri de restriște și asupra Patriarhiei de Constantinopol și atunci patriarhul Partenie a dăruit sfintele moaște ale Cuvioasei Parascheva domnitorului Vasile Lupu, care și dânsul a dăruit patriarhului aur îndeajuns ca să-și plătească datoriile.

Domnitorul Vasile Lupu a așezat comoara cea de mult preț, ca o făclie tămăduitoare, în Catedrala Sfinții „Trei Ierarhi”, ctitorie a sa. Când, peste ani și ani, Sfântul Iosif cel Milostiv a ajuns Mitropolit al Moldovei la Iași, a terminat de reconstruit Catedrala Mitropolitană și a așezat aici sfintele moaște, unde viețuiesc și azi și mâine și în veacul veacului de apoi.

Peste ani și ani, au fost așezate lângă Moaștele Sfintei Parascheva și Moaștele Sfântului Iosif cel Milostiv, în timpul slujirii Înaltpreasfințitului Mitropolit Teofan, 2017.

– Acest proiect despre copilăria sfinților, cui se adresează și care sunt obiectivele acestuia?

– Știm că există multe mărturii despre viața sfinților și tare puține despre copilăria lor. Cele trei fiice ale noastre, Ana Maria, Claudia și Olgața, mă tot întrebau cum au copilărit sfinții și am fost nevoită să mă înarmează cu informații și documente în acest sens și să creez povestiri în ton cu realitățile istorice, sociale și de credință a sfinților respectivi. Doresc să le arăt copiilor și tinerilor că și sfinții au avut o copilărie ca și a lor: s-au jucat, au învățat, au ascultat de părinții lor și de sfaturile preoților de la Biserică, unde mergeau, duminică de duminică, la sfânta liturghie. Vreau să le demonstrez că ei pot să se joace și de-a îngerii.

Cărțile mele se adresează copiilor, tinerilor, dar și adulților. Fiecare carte este o sinteză a copilăriei, a tinereții sfântului respectiv, dar și a vieții pe calea cea sfântă. Le spun cititorilor că mâine, poimâine, Dumnezeu își va alege sfinții Săi, din rândul lor.

– Constatăm că aveți și cărți dedicate lui Ilie Cleopa și Paisie Olaru. Sfântul Sinod a propus să-i înscrie în rândul sfinților... Conturați-ne, pe scurt, câte un portret al acestora.

- Aduc slavă Domnului că am fost privilegiată ca primul meu duhovnic să-mi fie părintele Paisie Olaru. Aveam șapte ani când m-am dus cu mama la prima mărturisire la Părintele Paisie și eu am întrebam-o pe mama: Mamă, Iisus Hristos este tot așa de luminos ca și părintele Paisie? Țin minte că mama m-a strâns la piept și părintele m-a binecuvântat. Părintele era luminos, blând, bun și fără să știe că încă nu sunt la școală, mi-a dat o carte să citesc rugăciuni cu voce tare, să audă și ceilalți copii care stăteau la rând, la spovedanie. Nu m-am făcut de poveste, pentru că tatăl meu mă învățase să citesc foarte bine. Ne dădea părintele Paisie canon, să facem câte douăsprezece mătăanii, să zicem de douăsprezece ori Rugăciunea Domnească și de douăsprezece ori Simbolul Credinței. Te învăluia într-o lumină serafică și îl credeai înger sau sfânt.

Cum, pe când eram în clasa a IX-a, părintele Paisie s-a urcat în munții Sihlei, lângă Peștera Sfintei Teodora de la Sihla, și pe noi, copiii, ne-a trimis în deal, la părintele Ilie Cleopa, care era mai de temut... Sfinția Sa ne dădea canon câte patruzeci de mătăanii, de patruzeci de ori Rugăciunea Domnească și tot de atâtea ori Crezul sau Simbolul Credinței.

Pe când aveam opt ani, în anul 1959, venise Decretul 410, care prevedea ca preoții călugări care nu împlinise vârsta de 55 de ani trebuiau să părăsească mănăstirea și îndemnați să se căsătorească sau măcar să plece acasă, la familia lor. Dacă erau prinși în altă parte, erau arestați.

Părintele Cleopa s-a ascuns la familia Maria și Gheorghe Olteanu din Pipirig și a stat vreme de trei ani, în care securitatea nu l-a căutat. Sora mea, Ma-

ria, avea croitorie în casă, iar cumnatul meu, Gheorghe, avea moară. Aici intrau zeci de oameni pe zi. Eu nu știam cine stă ascuns și trebuia să țin taină și am ținut. Duceam mâncare, lemne și schimburi și le puneam pe un gemuleț. Părintele Cleopa era înainte-văzător. Terminasem liceul, iar logodnicul meu, viitorul soț, absolvise Facultatea de Teologie din Academia Teologică de la Zagorsk, Moscova, și faptul că a terminat cu calificativul excepțional, Patriarhul de atunci, Pimen, mi-a trimis o invitație de a face pelerinaje la locurile sfinte și a motivat că încurajează o viitoare preoteasă. Bucurie mare pentru mine, dar regimul comunist nu-mi elibera pașaportul. Așa că m-am dus, supărată, la părintele Cleopa și l-am rugat să se roage și să intervină, să pot obține pașaportul. Părintele, sigur, mi-a zis; „Olguța, du-te mâine dimineață la Poliție, la Piatra Neamț, și ia pașaportul!” Fusesem de zeci de ori, dar în zadar și parcă mă îndoiam de cuvintele părintelui. Merg acasă și împreună cu mama, care ducea viață de sfințenie, ne rugăm. Mă pregăteam ca dimineață să încerc iar pentru pașaport. La ora 5 dimineața, comandantul Poliției Pipirig strigă la poartă și-mi zice: „Domnișoara Creangă, vă rog să mergeți cu mine, cu mașina Poliției, la Piatra Neamț, după pașaport”, și așa a fost. Astfel era părintele Cleopa, duhovnicul meu, înainte-văzătorul.

– *Nu de mult, la Iași, în incinta Liceului de Informatică „Grigore Moisil” ați lansat două cărți: Copilăria Sfântului Nectarie de Eghina și Giuvaierul Șlefuit, povestiri despre Casa Joseph Zoller.*

– Cartea *Copilăria Sfântului Nectarie*, apărută la editura Danaster Iași, este o bijuterie, pentru că este ilustrată, ca și toate celelalte, de către pictorița genială Violeta Zabulică Diordiev de la Chișinău. Această carte este o minune și prin faptul că Sfântul Nectarie, fiind copil, avea 14 ani când lucra la un patron de tutun, care era zgârcit, și primea doar loc de ședere și o masă pe zi. I se rupseseră hainele și încălțările, și iarna era cumplită, iar el tot plângea și se ruga lui Dumnezeu să-l ajute. Într-o noapte i-a apărut în vis Iisus Hristos și l-a întrebat de ce plânge. A doua zi i-a trimis scrisoare lui Iisus Hristos cerându-i să-i dea bani pentru haine și pantofi. Cum nu avea timbru, a mers vizavi, la un patron milos și bun, să ceară un timbru. Patronul acela i-a spus să lase scrisoarea că va pune el timbru și o va trimite odată cu corespondența sa. Omul, când să pună timbru, vede adresa: Iisus Hristos, în cer. Desface scrisoarea, o citește și pune bani îndeajuns într-un plic și-i trimite copilului Anastasie și scrie pe plic: Pentru Anastasie, de la Iisus Hristos din Ceruri. Copilul și-a cumpărat haine, pantofi și a trimis bănuți și mamei sale, căci mai avea șase frați acasă. Această carte ne învață să iertăm frații și chiar să ne iubim vrăjmașii.

Referitor la cartea *Giuvaierul Șlefuit, povestiri despre Casa Joseph Zoller*, este o bijuterie arhitecturală, este cu adevărat un giuvaier. Zoller era un industriaș evreu, care avea lângă casa sa și o fabrică de bomboane de ciocolată. Era om instruit, cu oarecare cultură și mărinimos. Casa sa era un așezământ de cultură și tradiție iudaică. Ținea mult la sărbători și oferea bomboane de ciocolată nu numai copiilor evrei. A avut patru copii, unul a trecut la ceruri de

mic, iar ceilalți trei au învățat și au primit educație de elită. Zoller și soția sa erau stâlpi ai Sinagogii Mari din Iași, implicându-se în acțiuni de binefacere. În timpul primului Război Mondial, a locuit în casa sa Marchizul Belloy Hubert, la care venea în vizită și Regina Maria a României.

În timpul comunismului, bijuteria de casă a fost aproape distrusă, pentru că erau mutate acolo patru familii fără orizont.

Istoricul Sorin Iftimi a scris monografia casei și a specificat faptul că salvarea și refacerea ei, după schițele de la Arhiva Națională, s-a datorat doamnei avocat Gianina Vera Poroșnicu, actualul proprietar. La poarta casei este un infochioșc care derulează povestea casei. La 24 ianuarie se cântă acolo *Hora Unirii*, iar la 1 decembrie se cântă imnul *Deșteaptă-te Române*, de către corul Gavril Musicescu al Filarmonicii Moldova din Iași.

Giuvaierul Șlefuit este inclus în albumul *Cele mai frumoase obiective turistice ale Iașului*, la pagina 20. Este primul obiectiv de patrimoniu privat. Cartea este ilustrată tot de pictorița genială Violeta Zăbulică Diordiev, iar recenzia este scrisă de către Aurelian Silvestru. Include și fotografiile de familie. Casa este strălucitoare.

– *Ați scris și Copilăria Sfintei Teodora de la Sihla, Copilăria Patriarhului Teoctist, Copilăria Sfântului Ioan Iacob Hozevitul, Copilăria Sfântului Paisie Velicikovski și Copilăria Sfântului Iosif cel Milostiv. Vă rog să treceți în revistă, succint, și aceste cărți.*

– *Copilăria Sfintei Teodora de la Sihla* a fost prima mea carte din acest proiect. Născută la poalele Cetății Neamț, pe malul stâng al râului Neamț, copilăria și-a petrecut-o mai mult pe prundurile râului, pe dealul Pleșu și în Cetatea Neamț. Teodora, atunci când era copilă, mergea împreună cu vecinii și rudele sale la scăldat, la cules de fructe de pădure și bureți, la plantat puieți și tot așa. Se zice că a fost botezată de domnitorul Vasile Lupu și de doamna acestuia, Ecaterina. Botezul a fost oficiat de Mitropolitul Varlaam și de viitorul Sfânt Ioan de la Râșca. Pe atunci, Cetatea Neamț, la porunca turcilor, era pe la anul 1650, s-a transformat în Mănăstirea „Sfântul Nicolae”, și domnitorul cu familia veneau să participe la slujbele divine și să se reculeagă aici. Teodora a mai avut o soră, Marghiolița, care, pruncă fiind, a fost strigată la ceruri. Teodora se topea de bucurie la slujbele divine din Cetate, unde participa. Nu dorea decât să fie mireasa mirelui ceresc, Iisus Hristos. Părinții o obligă să se căsătorească, dar după urcarea lor la ceruri, cei doi soți, care au trăit ca frații, de comun acord, pleacă la mănăstire. Teodora la Mănăstirea Vărzărești, în munții Buzăului, iar Elefterie, la schitul Poiana Mărului. Năvălind turcii la Vărzărești, s-a retras în munți cu stareța sa, Paisia. După ce aceasta s-a urcat la ceruri, Teodora, cu dor nestins după zona Neamț, a venit la Mănăstirea Neamț, să se închine la Icoana Maicii Domnului cu Pruncul Sfânt, Făcătoare de Minuni.

Pleacă la Schitul Sihăstria, unde părintele Pavel o binecuvântează să plece în munții Sihlei, să trăiască într-o peșteră. După ce părintele Pavel a urcat la Domnul, nimeni nu știa pe unde pustnicește

sfânta. Părinții călugări din schit au tot văzut niște păsări care luau în cioc bucățele mici de pâine și le duceau spre munții Sihlei. Au luat urma acestor păsări și așa au descoperit pe Sfânta Teodora, care i-a rugat să trimită un duhovnic să-i dea Sfintele Taine. A venit duhovnicul, i-a dat Sfânta Împărtășanie și a văzut-o cum se ridica, cu tot cu trup, spre ceruri. Dumnezeu știe unde sunt sfintele ei moaște, dar noi simțim parfumul lor, prin minunile pe care Sfânta ni le face.

Despre *Copilăria Patriarhului Teoctist*, ce să vă spun? Greu pot găsi cuvinte. Am scris această carte după mărturisirile împărtășite de Preafericirea Sa, atunci când, an de an, din 1999 până la trecerea sa la Domnul, mergeam cu copiii din corul Angeli de la Biserica „Sfântul Haralambie” la concursul „Icoana din sufletul copilului”, patronat de Preafericirea sa și de Arhimandritul Sofian Boghiu. Concursul avea loc la Casa Poporului, în București.

Ne povestea Preafericitul cum, la 13 ani, a fugit, desculț, cu o bocceluță în spate la mănăstirea Vorona. A ajuns noaptea și maicile l-au îndreptat spre schitul Vorona Veche, la patru kilometri, prin pădure. În crucea nopții a ajuns acolo, spunând egumenului că vrea să devină călugăr. Mama sa l-a căutat și l-a rugat să vină acasă, să mai crească la lumina dragostei părintești, dar el repeta: „Mamă, eu vreau să cresc la lumina lumânărilor și candelor aprinse de dragostea față de Iisus Hristos.” Și așa a crescut copilul desculț, care a ajuns Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române. Vă pot spune că a avut o copilărie fericită petrecută în mănăstire și a ajuns Preafericit.

Ajungem la *Copilăria Sfântului Ioan Iacob Hozevitul*. Spunea părintele Claudiu Derevleanu, de la Mănăstirea Neamț: „La poarta Mănăstirii Neamț a bătut, în prima jumătate a veacului al XX-lea, un tânăr deosebit de evlavios, care venea din Crăini-ceni, județul Botoșani.”

Și Iliuță a rămas orfan de mamă la șase luni după naștere, iar la vârsta de doi ani, orfan și de tată, plecat în Primul Război Mondial. A fost crescut de bunica maternă, care mergea cu pruncul în brațe prin sat și striga pe la porțile femeilor care își alăptau pruncii: „Marie, Ano, cum te numești, vino și-i dă oleacă de țâță lui Iliuță al meu, că moare de foame.”

A avut o copilărie cam tristă, dar bunica îl încuraja și-și ștergea repede ochii de lacrimi, să n-o vadă nepotul plângând. Băiatul învăța foarte bine și numai premiul întâi lua. Odată, o întrebă pe bunica: „Mamă, de ce toți copiii au mame tinere și doar eu am mamă bătrână? Și tatăl meu, unde este?” Bunica, în hohote, căci nu s-a mai putut stăpâni, îi spune despre tragedia din casa lor, îl asigură pe copil că părinții lui sunt lângă tronul ceresc și îl ajută pe el. Bunica l-a crescut până la vârsta de zece ani, iar, mai apoi, s-a mutat în ceruri și l-a lăsat pe copil în grija fiului ei, Alecu Iacob, care avea și el o casă plină de copii, șase la număr. Pe Iliuță l-a dat la școală și, terminând el liceul la Cernăuți cu laude, ca șef de promoție, a plecat, mai mult pe jos decât în căruță, spre Mănăstirea Neamț. Povestește cum fiind la munca țarinei, a auzit un glas îngeresc, care i-a spus: „Mănăstirea”, și imediat face ascultare, pornind spre Mănăstirea Neamț. Este primit cu

multă căldură de către Starețul Lavrei, Episcopul Nicodim Munteanu, care i-a dat ascultare la infirmerie și bibliotecă. Aici, noul stareț, Valerie Moglan, îl tunde în monahism, cu numele Ioan. Naș și părinte duhovnicesc i-a fost ieromonahul Ioachim Spătaru, care era egumen la Pocrov. Stă trei ani în Mănăstirea Neamț, apoi, cu dor de Iisus Hristos, merge în Țara Sfântă, la Ierusalim, unde se nevoiește în post și rugăciune vreme de 24 de ani. Sfintele sale moaște sunt la Mănăstirea Hozeva. Fiind în raclă, îi cere unei maici, Salomeea, să-i aducă bocancii și să-l încalțe, căci este desculț. Maica i-a adus și sfântul a fost încălțat cu acei bocanci pe care i-a purtat în cei 24 de ani petrecuți în Țara Sfântă. Dacă te rogi Sfântului Ioan Iacob, minunile nu întârzie să vină.

Despre cartea *Copilăria Sfântului Paisie Velickovski*, vă pot spune că acesta, toată viața, a dorit să ajungă „cititor”. Cum soțul meu, preotul profesor Teoctist Caia, a studiat la Academia Teologică de la Zagorsk, Moscova, și după patru ani, terminând cu calificativul Exceptional, Patriarhul Bisericii Ruse, Pimen, în anul 1973, mi-a dăruit o invitație pentru a încuraja o viitoare preoteasă și așa am vizitat adâncurile Bisericii Ruse de pe teritoriul URSS. Așa am ajuns la Moscova, Inelul de Aur al Rusiei, Sankt Petersburg, Kiev, Poceaev și Poltava, locul unde s-a născut și copilărit Sfântul Paisie Velickovski. Am savurat frumusețea fără de seamă a meleagurilor natale ale sfântului, și după patru decenii, am scris cartea. Era al unsprezecelea copil din cei doisprezece ai familiei protoiereului Ioan și al preotesei Irina Velickovski. Când Petru, căci așa îi zicea din botetz, a împlinit patru ani, a rămas orfan de tată, dar nu de

Dumnezeu. Mama sa îl învățase, încă de fraged copil, să citească din Ceaslov, Psaltire, Viețile Sfinților și Sfânta Scriptură. Copilăria lui Petru a fost mai mult în biserică decât acasă. Mama sa îl dorea să devină preot la catedrala unde slujise tatăl și fratele lui. Dar el nu dorea decât să devină călugăr. Studiază la Academia Duhovnicească de la Kiev, întemeiată de Sfântul Petru Movilă, dar în anul patru, ca să nu-i învețe pe filosofii păgâni, pentru că nu-i aduceau niciun folos, pleacă pe calea sfântă a călugăriei. Se oprește la Mănăstirea Liubeci, peste Nipru, patria Sfântului Antonie de la Pecerska. Apoi la Mănăstirea Medvedevschi, unde egumenul Nechifor îl tunde în treapta de rasofor cu numele de Platon. Traversează Nistrul și se trezește în Moldova. Trece pe la schiturile Condrița, Dălhăuți și Trăisteni. Aici se întâlnește cu stareții Vasile de la Poiana Mărului și Onufrie, cu care pleacă la schitul Cârnu. Imediat pleacă la Sfântul Munte Athos, unde starețul Vasile de la Poiana Mărului îl tunde pe Platon în monahism, cu numele de Paisie. La vârsta de 36 de ani, primește hirotonia ca preot și devine duhovnicul obștii sale. Pleacă din Sfântul Munte Athos și revine în Moldova, stabilindu-se la Mănăstirea Dragomirna. Aici, vitregiile vremii îl fac să se mute la Mănăstirea Secu. Obștea tot creștea, încât face cerere de strămutare la Mănăstirea Neamț, invocând strămoare de spațiu și rugându-i pe Mitropolitul Callimachi și pe Domnitorul Grigore Ghica să-l ajute.

Aici viețuiește, se roagă și scrie *Regulamentul paisian*, inspirat după cel din Muntele Athos. După 15 ani de slujire, Dumnezeu îl cheamă la Sfinții săi,

în ceruri. Sfintele sale moaște, făcătoare de minuni, sunt așezate în Biserica Mănăstirii Neamț.

Cititorule, mergi și te închină și degrabă vei primi ajutor. Dacă ești bolnav, vei primi vindecare, dacă ești sănătos, vei primi înmulțire de sănătate.

Cea mai recentă carte, apărută la Editura Danaster, este *Copilăria Sfântului Iosif cel Milostiv*. Ca să pot scrie această carte, am fost la Răzălăi, în Basarabia, unde s-a născut și a copilărit Sfântul Ierarh Iosif cel Milostiv. Am savurat dulceața meleagurilor natale ale sfântului. S-a născut ca fiu al preotului Anania și al preotesei Teodosia Mihalache, la 20 decembrie 1722. La botez a primit numele Ioan, după Sfântul Ioan Botezătorul.

Bucuria cerească a familiei și a sătenilor, că li s-a născut viitorul preot, a fost astâmpărată de faptul că, pe când pruncul avea doi ani, părintele Anania, tatăl său, a fost strigat la ceruri, prea degrabă.

Preoteasa Teodosia s-a străduit să-i fie pruncului și mamă, și tată, dar greu i-a fost, mai ales că ea dorea să se închidă într-o mănăstire, căci nu-și mai vedea rostul în lume. Ea era fiica preotului Vasile Fronea din Răzălăi și educația creștină primită în familie s-a străduit să i-o dea și fiului său, Ioan.

Odată, copilul Ioniță, căci așa îl dezmiarda mama, s-a urcat în cireș și a pătat costumul cel nou cusut de mama sa. L-a muștrat și copilul a fugit de acasă la o stână, de unde cu greu a venit după multe zile. Mama îl învăța să citească din Ceaslov, Psaltire, Viețile Sfinților și Sfânta Scriptură, dar neastâmpărul copilului îi dădea de grijă, așa că l-a dus, asta dorea și el de mult, la Mănăstirea Frumoasa, lăsându-l în grija rudeniei sale, părintele Teofilact. Ioniță

avea zece ani, dar tare dorea să meargă la mănăstire. Acolo vedea el raiul, iar rugăciunea îi dădea hrana cea de toate zilele. Aici picta icoane, aici sădea copăcei în livezi, aici bătea toaca și trăgea clopotele și tot aici învăța carte. Stă trei ani la Mănăstirea Frumoasa, apoi, împreună cu părintele Teofilact pleacă la Iași, la Mănăstirea „Sfântul Spiridon”, unde era și spital. Bucuria lui Iliuță era să le citească bolnavilor din Psaltire, unde se găsește cea mai frumoasă poezie creștină. Peregrinează la Buzău, București, Curtea de Argeș și Iași. Episcopul Chesarie îl primește în îngeresc cin monahal, cu numele Iosif, numele episcopului Iosif, care era duhovnicului său și-i spune: „De-i fi om, ai să ajungi ca el.” Și a ajuns. Apoi, l-a hirotonit diacon, slujire în care a rămas 15 ani.

Mitropolitul Nifon al Ungrovlahiei l-a hirotonit pe Iosif Naniescu arhieru cu titlul de Mireon. În 1873 a primit cârja episcopală la Episcopia Argeșului, unde stă doi ani și jumătate.

La 10 iunie 1875 a fost numit Mitropolit la Iași. A păstorit aici, în mare lucrare și demnitate, vreme de 27 de ani. Se știe că mergea în fiecare an la Ispas la Mănăstirea Neamț, unde slujea de hramul mănăstirii. Mergând și la Pocrov, îl descoperă citind din Sfânta Scriptură pe Nicolae Munteanu din Pipirigul lui David Creangă și îl aruncă în scaldătoarea preoției. Acesta a devenit Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române. Mitropolitul Iosif cel Milostiv termină de reconstruit Catedrala Mitropolitană și mută aici Moaștele Sfintei Parascheva. Este ales membru al Academiei Române și donează acesteia 11 mii de cărți și documente. Pe 23 aprilie 1887, Catedrala

Mitropolitană a fost sfințită de un sobor de arhieri și preoți, conduși de către Înaltpreasfinția Sa Iosif Naniescu, în prezența a unui număr mare de credincioși, a Regelui Carol I și a Reginei Elisabeta. Pe 26 ianuarie 1902, Dumnezeu l-a strigat la ceruri. Minuni a săvârșit în timpul vieții. Miluia câte o sută de nevoiași pe zi și creștinii l-au numit Cel Milostiv. Făcea și alte fapte de milostenie. Minuni a făcut și după plecarea la ceruri.

Dragi cititori, rugați-vă Sfântului Iosif cel Milostiv, și ajutorul nu va întârzia să apară. Cinstitele Sale Moaște sunt așezate în raclă de mult preț, lângă racla cu Moaștele Sfintei Parascheva, în Catedrala Mitropolitană din Iași. Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române l-a canonizat în anul 2017, zi de prăznuire, 26 ianuarie.

– Doamna Olgața, ce ne mai puteți spune despre aceste cărți și cum îmbogățesc ele patrimoniul cultural-spiritual al țării. Mă întreb, oare, miile de copii primiți în tabără de la Târgu Neamț vor izbuti să facă Reîntregirea României, atât de dorită și așteptată de frații de peste Prut și de noi, cei din Patria Mamă, care promovăm patrimoniul material și imaterial, promovăm dragostea față de glia strămoșească, față de credința creștină, tradiția culturală a neamului românesc și creștinesc. Cinstind străbunii, ne cinstim și pe noi înșine.

– Dragă domnule Dumitru Șerban, văd că și Domnia Voastră aveți neastâmpăr creștin de a promova cele sfinte, care ne sunt de mare folos. Pentru a scrie aceste cărți, îmi trebuia binecuvântarea Înaltpreasfințitului Mitropolit Teofan și am primit-o din

plin. Într-o seară înstelată, după privegherea de dinaintea Ispasului la Mănăstirea Neamț, eram noi cam o sută de preoți și preotese care-l însoțeam spre stăreție. Și ne oprește pe alee și zice: „Dragii mei, Preoteasa Olguța Creangă Caia scrie o colecție numită *Copilăria Sfinților sau Copilăria Copilului Creștin*. Dar să știți că ea nu scrie aceste cărți cu talentul ei, ci cu talentul străbunicului ei, genialul Ion Creangă. Dar ea nu scrie aceste cărți cu dragostea ei, ci cu dragostea arzătoare a lui Iisus Hristos. Tremur și acum de emoție sfântă și de dulcea povară ce mi-a dat-o. Așadar, sub binecuvântarea Înaltpreasfințitului Teofan, au apărut la Editura Doxologia următoarele cărți: *Copilăria Sfintei Teodora de la Sihla*, *Copilăria Sfintei Parascheva de la Iași*, *Copilăria Patriarhului Teoctist*, *Copilăria Părintelui Ilie Cleopa*, *Copilăria Părintelui Paisie Olaru*, *Copilăria Sfântului Ioan Iacob Hozevitul* și *Copilăria Sfântului Paisie Velicikovski*, aceasta fiind tradusă și în limba rusă. Au mai apărut, din aceeași Colecție, încă două cărți, tot sub binecuvântarea Înaltpreasfințitului Mitropolit Teofan: *Copilăria Sfântului Nectarie de la Eghina* și *Copilăria Sfântului Ierarh Iosif cel Milostiv*, care, vreme de 27 de ani, a fost Mitropolitul Moldovei, la Iași. Aceste două cărți au apărut la Editura Danaster Iași, sub auspiciile directorului Ioan Muscalu. Ilustrațiile acestor cărți sunt stropite cu dar și har de pictorița Violeta Zabulică Diordiev, cea care a dat glas divin textelor.

Dedic această sfântă lucrare soțului meu, Părintelui Teoctist, traducător din sfinții părinți ruși, fiicelor noastre Ana Maria, Claudia și Olguța, ginerilor Iulian, Vlad și Ionel, nepoților Anais, Amos, Efrem, Ioan Teoctist, Lev și Xenia Maria, copiilor

din corul Angeli de la Biserica „Sfântul Haralambie”, consătenilor mei din Pipirig, copiilor din Basarabia străbună, Claudiei Balaban și familiei Larisa și Aurelian Silvestru. Aduc slavă lui Dumnezeu, Maicii Domnului și Sfinților, care mi-au șoptit ce să scriu.

**MUZEUL ETNOGRAFIC DIN TĂTĂRUȘI,
LEGĂTURA DINTRE ÎNAINȚAȘI
ȘI GENERAȚIILE VIITOARE**

Dumitru Gafița, profesor de istorie, ne povestește ce adăpostește acest frumos punct muzeal. Concret, pășim în prima sală a muzeului – camera de locuit –, în care sunt expuse mai multe costume populare femeiești și bărbătești. Încăperea arhaică adăpostește păretarele străbunicilor, bunicilor noastre, care, din punct de vedere cromatic, înveselesc sala, predominând roșul, verdele și negrul, culori cu o simbolistică aparte. Roșul ne amintește de sângele străbunilor, de crucificare și de înviere, de dragoste, speranță și viață, verdele e culoarea împlinirilor, bunăstării, readucerii la viață, a sănătății, iar negrul amintește de moarte, de sfârșitul pământesc, conturând necazurile și dezamăgirile. Lăicerele, împodobite atât de frumos, sunt lăsate în urmă, viața având continuitate.

Domnul profesor Dumitru Gafița ne prezintă următoarea sală a acestui frumos punct muzeal, încăpere în care sunt surprinse secvențe din viața spirituală a oamenilor de pe aceste meleaguri; icoane pictate pe lemn, crucifixe, cărți de cult foarte valoroase cu grafie slavonă, dar ne amintește și de colecția numismatică etalată, respectiv vasele de lut expuse... utilizate, până mai ieri, de către locuitorii Tătărușului.

Pășim, apoi, în sala dedicată tehnicii populare și în cea în care se află lăzile de zestre, aflând detalii despre obiectele expuse în aceste două săli – de la o moară tradițională... până la foiul utilizat altădată, în satele comunei, de către meșterii fierari. Domnul profesor Dumitru Gafița ne conturează și o imagine a costumelor expuse în muzeu, Tătărăușul fiind o zonă folclorică de tranziție, prezentându-ne mai multe tipuri de costume populare.

Înspre finalul dialogului, interlocutorul nostru ne oferă mai multe amănunte despre folcloristul Alexandru Vasiliu, un om care, după cum se poate constata, a fost și rămâne în conștiința posterității, un om îndrăgostit de obiceiurile și de creațiile neamului nostru, un caracter sincer, devotat, care merită stima noastră, dar și a celor care vor veni.

– Stimate domnule profesor, am intrat, cu emoție în glas și suflet, în incinta muzeului din vatra etnofolclorică Tătărăuși, județul Iași. Pentru început, spuneți-ne când a început organizarea acestui frumos punct muzeal al comunei?

– Vă mulțumim pentru că ați avut bunăvoința și răbdarea de a poposi în incinta muzeului sătesc din Tătărăuși, ctitorie care se vrea a fi un act de identitate a tătărăușenilor. Dacă ne gândim din punct de vedere istoric și cronologic, acest punct muzeal și-a început existența în urmă cu aproximativ treizeci de ani, dar asta nu înseamnă că atunci toate obiectele din zestrea acestuia erau colecționate și expuse, ci o viață de om poate nici nu ajunge în a procura și pune la punct tot patrimoniul pe care-l avem. Tot ceea

ce se află în zestrea muzeului și despre care vom povesti sunt obiecte donate de către locuitorii comunei Tătăruși, neavând nimic adus din altă parte. Toate aceste obiecte au aparținut tătărușenilor care ni le-au dăruit cu dragoste, pentru că muzeul e o posibilitate de a le păstra, conserva și de a le face cunoscute. De-a lungul timpului, muzeul nostru a fost vizitat și este vizitat de un număr mare de copii atât din comună, cât și din satele din împrejurimi, mai ales în săptămâna când în sistemul nostru de învățământ se desfășoară „Școala Altfel”. Nu există niciun locuitor al comunei care să nu fi vizitat punctul nostru muzeal, mai ales vara, atunci când mulți tătărușeni se întorc din străinătate, având din partea acestora numai cuvinte de laudă. După cum se poate observa, în patrimoniul muzeului sunt obiecte foarte vechi, pe care altădată oamenii de pe aceste meleaguri le-au folosit, noi fiind cei care le-am adunat, conservat și expus, salvând astfel din identitatea zonei. În incinta Muzeului, toate obiectele expuse prind viață.

– Am pășit în prima sală a muzeului. Vă invităm să ne conturați un tablou al acesteia. Ce obiecte sunt expuse?

– Prima sală este destinată camerei de locuit din casa de altădată a strămoșilor noștri, din incinta căreia era nelipsite război de țesut, prin intermediul căruia gospodinele noastre cu mâinile lor harnice, pricepute, cu multă dragoste, în special în anotimpul de iarnă, lucrau aproape tot ce aveau nevoie, asigurându-și îmbrăcămintea. Altădată, totul era fa-

bricat în gospodăria țărănească, acesta reprezentând o adevărată mândrie. Fiecare gospodar avea un costum național frumos, pentru că trebuie să iasă în lume cu ce avea mai de preț, pentru a se face cunoscut, iar din acest punct de vedere, tătărășenii noștri erau foarte ambițioși. În această încăpere sunt expuse mai multe costume populare, dar dintre toate acestea, costumele cu simbolul cifrei trei a fost cel mai cunoscut în Tătărăși, fiind obiect de cercetare și pentru specialiștii în domeniul entologiei.

Din păcate, astăzi sunt foarte puțini sau chiar au dispărut dintre gospodarii care se pricepeau și care-și dedicau o parte din timp cusutului unor asemenea bijuterii, asemenea minunății pe care le vedem expuse. Bucuria noastră este că le avem bine păstrate și arată destul de bine. Încă de la începutul periplului nostru prin muzeu, trebuie să facem precizarea că tot ce adăpostește este al locului, totul este colecționat de la oamenii de pe aceste meleaguri.

– Vă invităm să ne descrieți scoarțele din prima încăpere a muzeului. Conturați-ne o imagine a scoarțelor pe care călcăm? Călcăm, așadar, pe câteva scoarțe rezultate în urma muncii înaintașilor noștri, covoare în care este reflectată identitatea noastră. Mai mult, vedem etalate pe pereții primei camere câteva scoarțe vechi, care au țesute simboluri aparte...

– Aveți mare dreptate, pentru că fiecare dintre noi ar trebui să fie atent pe ce calcă. Observăm expuse scoarțe făurite cu talent, migală, cu multă răbdare de gospodinele satului. Asemenea nestemate

se făureau în timp îndelungat, cu multă trudă, dar și cu cheltuială. Ținând cont de faptul că zona noastră este de tranziție, pe scoarțele expuse întâlnim motive atât din zona Sucevei, cât și din cea a Iașilor, între care: geometrice, florale, chiar motive geomorfe. Aproape tot ce avem expus este lucrat din cânepă, aceasta având un traseu inedit. Din momentul semănării până o vedem țesută în pânză, sunt foarte multe etape, traseu pe care-l povestim copiilor atunci când trec pragul muzeului. Un alt material din care altădată se făceau astfel de scoarțe era lâna, pentru că tătărășenii erau oameni gospodari, pricepuți în creșterea animalelor, utilizând mai tot ce ofereau acestea. Mai vedem renumitul blidar în care se țineau obiectele utilitare din bucătărie, o culme, cuptorul.

– *Observăm că în următoarea încăpere aveți o colecție interesantă de monede vechi. De când sunt acestea atestate?*

– Într-adevăr, în patrimoniul muzeului este o monedă de pe vremea împăratului roman Lucius Aurelius Commodus (161-192 e.n.), datând de la anul 180. Moneda a fost găsit pe aceste meleaguri, de către înaintașii noștri. Celelalte monede etalate sunt din perioade mai recente.

– *Următoarea încăpere este dedicată spiritualității zonei, fără de care oamenii din aceste ținuturi nu puteau merge mai departe. De asemenea, mai vedem expuse și obiecte din ceramică. Creionați-ne o imagine a acestui*

spațiu, încărcat de credință, încărcat de spiritul înaintașilor.

– Oamenii locului au fost puternic ancorați în credința în Dumnezeu, fără de care nimic nu se mișcă în univers. De-a lungul timpului, în satele componente ale comunei, s-au ctitorit mai multe biserici pe locul bisericilor mai vechi, astfel încât aproape toate obiectele bisericesti au fost conservate și aduse pentru a fi expuse în incinta muzeului nostru. Acest demers a putut fi realizat cu înțelegerea și prin bunăvoința preoților parohi, cei care dintotdeauna ne-au înțeles și au colaborat în mod plăcut cu cetățenii comunei, dar mai ales cu autoritățile.

Așadar, în incinta acestei încăperi în care am pășit, vedem etalate icoane vechi pictate pe lemn, fiind foarte valoroase. Dintre icoanele expuse, remarcabilă este icoana Maicii Domnului. Alături de icoane mai sunt prezentate și cruci vechi, crucifixuri, dar și alte obiecte bisericesti care arată încă o dată respectul convenit pentru Sfânta Biserică.

De asemenea, într-un mod aparte, este prezentat și portretul unui părinte, originar din Tătăruși, fost stareț la Mănăstirea Neamț, Schitul Icoana Nouă, aducând astfel aminte locuitorilor comunei că și pe ogorul ortodoxiei am avut oameni vrednici.

Pe lângă toate cele enumerate, mai vedem expuse și alte obiecte utilitare specifice gospodăriei de altădată din comuna noastră, între care oale de lut pentru fiert sarmalele, chiupuri pentru umplut borșul, castroanele din care se mânca, vase de dus apa la muncitorii din câmp, în timpul verii, dar și alte vase în care se păstrau anumite alimente. Toate

obiectele amintite erau procurate de la târgurile din zonă, iar cel mai aproape era cel organizat săptămânal în localitatea Lespezi. De exemplu, cu prilejul moșilor de iarnă, cu ceva timp înainte, tătărușenii mergeau să-și procure astfel de obiecte utilitare, pentru ca în ziua când se comemorau moșii, să le dea de pomană.

Alături de toate acestea, în zestrea muzeului, mai sunt și câteva cărți de cult vechi și foarte valoroase, cu grafie în limba slavonă, știut fiind faptul de vechimea bisericilor din comună, una fiind atestată documentar la 1827, iar cea de a doua, pe la 1840. Aceste obiecte de cult au fost aduse la muzeu tot prin bunăvoința preoților parohi. În urma expunerii în incinta muzeului, arătăm oamenilor din zonă, dar și celor care vizitează muzeul că asemenea cărți au făcut trebuință de-a lungul timpului în slujirea credinței noastre ortodoxe atât pentru cântăreții de la strană, cât, mai ales, preoților din sfântul altar.

– Stimate domnule profesor, constatăm că următoarea sală din incinta muzeului este dedicată tehnicii populare, iar în ea sunt etalate obiecte foarte vechi, care arată ocupațiile oamenilor de pe aceste meleaguri binecuvântate de Dumnezeu. Conturați-ne o imagine a tot ce adăpostește această încăpere?

– Ne aflăm într-o cameră dedicată tehnicii populare. Impresionează această moară tradițională, o râșniță care a aparținut unui sătean. Vreau să vă spun că este o piesă foarte valoroasă, încât multe muzee de specialitate și-ar dori să o aibă în patrimoniu. Râșnița este funcțională, dar, din păcate,

nimeni nu mai lucrează la ea. Mai avem expuse melițe, melițoaie, fuiorul, amintind, astfel, de ocupațiile oamenilor din comuna noastră. Alături de toate acestea mai întâlnim: ciubere, un buduroi (n.n. – recipient de mari dimensiuni făcut dintr-un trunchi de arbore putred, folosit pentru păstrarea boabelor de cereale; trunchiurile de dimensiuni medii erau folosite pentru creșterea albinelor), încă o râșniță, dar ceva mai veche, un strung din lemn, chiuă pentru pisat boabele sau desfăcut porumbul, donițe pentru muls oile etc.

– Vinul își spune povestea în obiectele necesare pentru a-l produce, obiecte pe care le aveți etalate în această încăpere. Care este povestea acestora?

– Le-am păstrat și expus în muzeu, fiind din lemn, vechi, iar astăzi, pe toate le găsim sub o altă formă și la un nivel mai avansat. Obiectele dedicate vinului pe care le avem sunt foarte greu de făurit, aducând, prin intermediul lor, aminte și de meșterii pe care-i aveam în comună. Mă gândesc, poate, că, în viitor, tinerii meșteri din comună se vor apleca asupra acestor obiecte și le vor face precum meșterii de ieri. Avem expuse coșărci pentru cules și cărat strugurii, un zdrobitor, un teasc, o cadă, aproape tot arsenalul de făcut vinul.

– Observăm că aveți expuse și obiectele din recuzita sărbătorilor de iarnă, un timp aparte pentru oamenii din lumea satului nostru.

- Încercăm să adunăm tot ce are legătură cu recuzita din Alaiul Plugușorului cu felinar, alai unic în zona Iașilor și nu numai, dar și accesorii din Alaiurile Căiuților, Caprei, iar faptul că noi le-am păstrat și expus este un lucru meritoriu, iar cine dorește să viziteze, să fotografieze, să afle poveștile acestor obiecte e așteptat oricând în incinta muzeului nostru. Mai vedem expus și un foi din fierăria de altădată din Tătăruși, arătând, prin intermediul lui, modul cum se modela fierul.

- Ultima sală este impresionantă. Vedem expusă o zestre cum rar ne este dat să găsim prin muzeele sătești din zona Moldovei. Vă invităm să zugrăviți o imagine a acestei încăperi din incinta muzeului...

- În mod intenționat, am lăsat a vă prezenta ultima sală, fiind încăperea cu lăzile de zestre, constituind adevărate comori ale tătărășenilor și ne bucurăm pentru că am reușit să le achiziționăm. Cred că avem câte un exemplar din toate modelele de lăzi de zestre din casele tătărășenilor. Acestea ne sunt oferite înspre păstrare de către bătrânii satului, fiind împăcați în suflet știind că sunt expuse în muzeul nostru.

Vă spuneam la începutul dialogul că cel mai frumos și cel mai cunoscut costum popular din zonă este cel care are reprezentat pe el simbolul cu cifra trei, fiind o lucrare foarte greu de făurit, dar de o frumusețe deosebită, costum pe care-l vedem expus în această ultimă sală.

Începând cu ia, catrința, bundița, toate au simboluri care erau foarte greu de realizat, dar care, în

final, dădeau un costum impresionant, fiind, în vremurile vechi, extrem de căutat și apreciat. Cu ani în urmă, unul dintre aceste costume a primit premiul I pe țară, la București, la o expoziție de costume populare.

Întâlnim modele geometrice, florale, pentru că, fiind o zonă de tranziție, găsim influențe și din alte părți, tătărășenii, venind din satele din jur, au adus cu ei și cusăturile cu simbolurile pomenite, la fel de frumoase și interesante ca ale locului.

În patrimoniul muzeului mai avem încă lucruri care nu sunt expuse în cele șapte săli pe care le-am vizitat, având în plan ca, în următoarea perioadă, să mai amenajăm încă o sală, ce-a de a opta, cu obiecte pe care le avem primite de la gospodarii satului, obiecte frumoase și interesante.

– Domnule profesor, cum ați găsit oamenii locului către care ați mers și ați colecționat obiectele pe care le vedem etalate în sălile muzeului. Cum i-ați simțit atunci când au donat aceste „bijuterii”, aceste obiecte care identifică zona?

– Să știți că tătărășenii au iubit și iubesc activitățile culturale și, în special, cele dedicate tradițiilor locului. Până nu de mult, în comună, a funcționat unul dintre cele mai frumoase și vestite coruri etnofolclorice din zona Iașilor, grup alcătuit din peste o sută cinczeci de membri, fiecare dintre ei având costum popular, care, după cum se vede, s-a păstrat în colecțiile muzeului. Membrii grupului le-au lăsat moștenire fiilor, apoi aceștia copiilor lor și, astăzi, cu mare dragoste, au fost donate muzeului.

În momentul când am ajuns la casele lor, s-au arătat plăcut impresionați de inițiativa noastră, fiind priimiți cu sufletele deschise și cu multă dragoste.

– *Observăm că și în afara muzeului sunt câteva cădiri care impresionează ochiul. Ce ne puteți spune despre acestea?*

– Clădirea despre care ați amintit a fost un vechi conac boieresc aparținând uni arendaș de-ai noștri din perioada de după Alexandru Ioan Cuza, cunoscut în zonă, intrat în tradiție ca boierul Nicu Ion, fiind un arendaș al moșiei Probotă. S-a așezat în zonă cu familia, ctitorind această clădire. De-a lungul timpului, clădirea a avut foarte multe întrebuințări – școală, post de poliție, fiind chiar și ocol silvic. În ultimul timp, au funcționat aici și ateliere școlare, grădinițe.

– *V-ați gândit să adunați și obiecte specifice arheologiei...*

– Ne aflăm în fața unei vitrine care adăpostește obiecte de arheologie. Toate acestea sunt inedite, făcând cinste înaintașilor noștri, iar prin intermediul lor suntem cunoscuți în întreaga zonă a Moldovei. Nu au fost făcute săpături arheologice specializate, ci toate au fost găsite întâmplător în Tătăruși, mai exact în satul Iorcani, pe o tarla, de către copiii de ieri, demonstrând astfel prezența oamenilor pe aceste meleaguri ca fiind de peste 5-6000 de ani în urmă, datate de către specialiști în arheologie de la Muzeul de Istorie din cadrul Complexului Muzeal Național

„Moldova” Iași. Obiectele care dau greutate expoziției noastre sunt un vas dacic, care, se pare, a reprezentat o urnă pentru păstrat cenușa, vas găsit în Tătăruși, cu ocazia unor săpături făcute la școala de alături, un obiect de bronz, mai exact un topor de bronz, care a stârnit interesul specialiștilor de la Iași, fotografiindu-l, apoi ducându-l într-un laborator, constatând, astfel, că este foarte vechi. Un astfel de obiect a mai fost descoperit în localitatea Cajvana din județul Suceava.

– Privind, cu atenție, expoziția de icoane din muzeu, constatăm că și tânăra generație este preocupată în a păstra, conserva și promova din tradițiile specifice comunei.

– Suntem în fața unei expoziții de icoane pe sticlă, intitulată „Lăsați imaginația să zboare până la cer”, ediția a patra. Toate aceste lucruri frumoase se întâmplă la Biserica „Sfântul Nicolae” din Tătăruși, unde inimosul preot paroh părintele Petrică Ursache și doamna, soția sa, care este profesoară de religie, au un cerc de pictură. Dacă veți veni pe aici vara, veți vedea un grup mare de copii antrenați în asemenea activități. În final, celor mai frumoase, celor mai reprezentative noi le-am găsit un loc aicea. Facem în fiecare an o expoziție cu obiectele pe care copiii de la noi, din școlile din Tătăruși, le realizează. O activitate foarte frumoasă și foarte interesantă. Asta dovedește că tătărășenii au și în acest domeniu talent. Și nu numai. Pentru ca să faci, într-adevăr, o pictură cu icoană trebuie să ai și credință, că nu oricui îi reușește asemenea lucruri uitându-se, eu știu,

în altă parte. Trebuie să ne conectăm la cel care ne dă dintotdeauna și imaginație, și talent, și tot ceea ce avem nevoie, adică lucrează și duhul sfânt cu acești copii, pentru că eu i-am văzut, am avut posibilitatea să-i văd și chiar să-i urmăresc în activitățile pe care le-au făcut și remarc că este o activitate foarte frumoasă și de aceea i-am rugat să o continue pentru că va avea și rezultate în timp, chiar unele din ele vor depăși granița comunei Tătăruși, adică vor putea fi duse și în altă parte și arătate că într-adevăr și aici copiii au talent și se preocupă cu asemenea lucruri.

– *Constatăm că aveți un spațiu dedicat ilustrului dascăl, culegător de folclor, Alexandru Vasiliu Tătăruși. Creionați-ne un portret al acestuia.*

– Sala în care ne aflăm este dedicată ilustrului nostru învățător Alexandru Vasiliu Tătăruși, al cărui portret este expus în centru. Domnia Sa este omul care întotdeauna ne-a făcut și ne face cinste. Reamintesc că s-a născut în anul 1876 și a trecut la cele veșnice în 1945. Priviți și dumneavoastră ce îndemn frumos, ce testament ne-a lăsat, de o simplitate copleșitoare: „Să se știe pe ici, pe colea că și satul nostru Tătăruși se află pe lume și că din satul nostru se poate culege ceva din știința poporului.” Așadar, cu câtă smerenie spunea aceste lucruri, fără a se mândri prea mult. Modestia acestui învățător trebuie să fie o lecție pentru toți și în zilele noastre. Vedem expuse și principalele lucrări scrise de către Domnia Sa, dar și câteva exemplare din Revista

„Șezătoarea”, apărută la Fălticeni și coordonată de către ilustrul intelectual Arthur Gorovei.

- *Revistă apărută pentru prima dată în anul 1892...*

- Într-adevăr, așa este! Alexandru Vasiliu, chiar de mentorul acestei importante reviste era caracterizat ca fiind unul dintre cei mai buni culegători de folclor din acele vremuri.

Învățătorul nostru a fost alături și de echipa redacțională care a înființat, în anul 1908, la Bârlad, revista „Ion Creangă”, un alt mare act de cultură al poporului român. Revista a fost înființată de către scriitorul, etnologul, folcloristul, laureat al premiului „Neuschotz” al Academiei Române în anul 1909, Tudor Pamfile. Ofițerul de cavalerie Pamfile i-a avut alături pe Mihai Lupescu, părintele Dumitru Furtună, frații Kirileanu, dar și pe Alexandru Vasiliu Tătăruși, acesta din urmă fiind promovat în paginile renumitei reviste.

Cert este că Alexandru Vasiliu a fost și rămâne pentru noi, tătărușenii, mai ales în acest an (n.n., 2019) în care Biserica Ortodoxă Română sărbătorește satul românesc cu cei trei stâlpi ai săi, care au ținut vie credința, știința de carte și buna administrare a banului public – preotul, învățătorul și primarul – un model.

Pentru a înțelege tot ce a întreprins Alexandru Vasiliu Tătăruși trebuie să zăbovești și asupra cărților sale, pentru că în ele sunt reflectate, cu trudă și migală, mai toate nestematele folclorice pe care a reușit să le adune din zona noastră. A avut talentul

să atragă de partea sa oamenii locului, să stea nopți întregi, mai ales în nopțile de iarnă, să-i asculte cântând din fluier, bocind, spunând împreună basme, povești.

Oamenii aceștia despre care vorbim arătau respect pentru lumea satului, fiecare dintre ei văzându-și locul cuvenit, acordând mai marilor de atunci respect.

– *Domnule profesor, pentru că ați amintit de implicarea dascălului Alexandru Vasiliu în culegerea folclorului, nu ezitați să ne vorbiți despre tot ce a întreprins pe acest exuberant teritoriu, pentru că de asta am venit aici, la dumneavoastră, în această frumoasă vatră etnofolclorică...*

– Învățătorul Vasiliu este, așa cum îmi place mie să spun, un „brand” pentru cultura, nu numai tătărușană, ci și pentru cultura din țara noastră, pentru că a făcut parte din acea generație de învățători care a avut menirea de a ridica satul românesc și de a-l pune acolo unde trebuie. Așadar, după secole de întuneric din punct de vedere cultural, acești dascăli au reușit să scoată din lumea satelor oameni de valoare, care, la rândul lor, să educe și să pună creionul în mână următoarelor generații.

Este recunoscut datorită basmului său cult, *Povestea lupului năzdrăvan și a Ilenei Cosânzeana*, în care se vorbește despre doisprezece hoți care fug de un lup și abia peste doisprezece ani se mai reîntâlesc. Principalele lucrări pe care le-a scris sunt: *Cântece, urături și bocete de-ale poporului; Povești și legende culese de Alexandru Vasiliu; Literatură populară din*

Moldova etc. El a făcut parte din renumitul cerc de folcloriști din Fălticeni, publicându-și, cum am mai spus, o mare parte din culegerile de folclor în revista „Șezătoarea” a lui Gorovei. În afara orelor, cursurilor, Alexandru Vasiliu avea timp să stea de vorbă și cu oamenii simpli, de la care culegea urături, cântece, bocete pe care le-a înmănuncheat într-o carte. În anul 1909, sub egida Academiei Române, apare lucrarea *Cântece, urături și bocete de-ale poporului*, cu o prefață scrisă de Titu Maiorescu, scoțând Tătărășii spre un alt țărâm, al celor care fac cultură, dar și a celor care păstrează cultura.

Printre oamenii care l-au cunoscut a fost prozatorul Mihail Sadoveanu, vecinul nostru de aici, din zona Pașcaniului, din zona Mirosloveștilor, Andrieșenilor, care, nu de puține ori, l-a vizitat pe Alexandru Vasiliu la Tătărăși. Apoi a avut cinstea să fie primit de Titu Maiorescu, dăruindu-i cărți. A fost cunoscut și de către matematicianul Gheorghe Țițeica, geograful Simion Mehedinți. Așadar, o sumedenie întreagă de mari valori culturale ale neamului românesc a intrat în contact cu acest învățător modest, un om care a impresionat prin muncă, prin talentul său, dar mai ales prin dragostea lui față de folclor și față de oamenii care erau răspânditorii acestuia. Pe tătărășeni i-a iubit și apreciat dintotdeauna.

Trebuie să facem precizarea că a participat la Primul Război Mondial, momente reflectate în cartea *Focul cel mare*, constituind un fel de jurnal de front. Impresionantă este și cartea *Ani de pribegie*, volum pe care l-a scris aproape de sfârșitul vieții sale, fiind o carte tristă, pentru că povestește pribeg-

gia prin care a fost nevoit să plece, evacuat fiind în zona Câmpulung Muscel, acolo unde a și trecut în neființă.

Emoționante sunt câteva înregistrări pe care le avem cu vocea dascălului nostru, realizate în anul 1928 de către un renumit profesor de la Sorbona, chemându-l la București și înregistrând câteva doine și cântece la fluier.

După aproape 30 de ani de la moartea învățătorului, rudele s-au străduit, făcând un gest frumos, să aducă trupul, cu rugăciuni speciale, și l-au înmormântat aproape de casa lui, peste drum de școala din Pietrosu (n.n. - sat component al comunei), acolo unde este cimitirul, acțiune desfășurată prin anii 70 ai secolului trecut. Cea care s-a implicat a fost nepoata folcloristului, învățătoarea Tincuța Tănase, plecată la Domnul, între timp, și ea.

- *În Tătăruși, alături de folcloristul Alexandru Vasiliu, au mai trăit, de-a lungul anilor, și alte personalități. Ni-i puteți aminti?*

- În zestrea culturală a comunei noastre mai avem și câțiva poeți, unii dintre ei fiind țărani, însă merită să fie cunoscuți. Unul dintre aceștia este Toader Pintilie, cunoscut fiind pentru frumusețea poeziilor sale. Are și câteva încercări de piese de teatru. Pe lângă poetul amintit, din Tătăruși își trag rădăcinile și doctorul Bârleanu de la Iași, regretatul meu profesor Ioan Holdiș, Ioan Ghiban.

- *Gândindu-ne la jurnalul de pe front al lui Alexandru Vasiliu, dumneavoastră fiind profesor de istorie,*

un obiect de care trebuie să fiți mândru că l-ați predat... Cum a fost simțit și perceput războiul, războaiele de către oamenii din în această zonă?

– Vorbind despre război, cu siguranță nu avem decât sentimente aparte. Oricând, războaiele sunt cele care aduc omenirii mari neazuri, distrugerii, pierderi material și umane. Un învățat american spunea că, din păcate, omenirea nu a învățat mai nimic în urma războaielor, repetând aceleași greșeli. Iată că și la ora actuală există din păcate pericole.

În lumea satului, atunci când au existat asemenea nenorociri, atât cei de acasă, cât și cei plecați pe front aveau în suflet credința în Dumnezeu, pentru a-și apăra familia, pământul, lăsând totul în mâinile Celui de sus.

Chiar citeam în amintirile lui Alexandru Vasiliu că numai cu credință cei plecați pe front sperau că se vor întoarce, la fârșitul războiului, într-o altă lume, poate, mai bună, toți sperând că, după nenorocirile cauzate de război, vor veni vremuri luminoase. În unele cazuri, speranțele lor s-au adevărit, alteori, au fost înșelați și, din păcate, au urmat vremuri tulburi, vremuri grele, pentru că, trebuie să recunoaștem, nu a fost nimănui ușor. Fiecare generație a trecut și va trece prin neazuri, dar întotdeauna românul a știut să facă sacrificii, privind înspre viitor. Toți oamenii pe care i-am întâlnit spuneau că trebuie să le fie mai bine copiilor, să-i îndrume înspre școli pe cei care erau capabili, iar pe cei care nu aveau posibilități, să rămână acasă pentru a lucra pământul, nefiind rușinos să fii ancorat în treburile

ogorului. Era o plăcere să ascuți sfaturile unui om bătrân, pentru că lumea, ieri, era altfel, mult mai ancorată în sfânta biserică, în ocupațiile neamului nostru. Astăzi, din păcate, lumea este extrem de grăbită și rareori se întâmplă ca un bătrân să mai stea de vorbă cu un tânăr, acesta din urmă neavând răbdare, primul neavând îndrăzneală.

– *Propun, stimate domnule profesor, să conchidem prin a ne spune cum vedeți dumneavoastră actul măreț de la 1918. Așteptăm un răspuns din perspectiva omului care a lucrat la catedră peste 40 de ani, predând istoria, și a plantat în sufletele multor generații semințele dragostei de neam, de țară, de frumusețea acestor meleaguri...*

– Simt că acest act trebuie privit cu mai multă înțelegere pentru generațiilor care vin. Acestea trebuie să înțeleagă faptul că, pentru a se ajunge la recunoașterea unirii, au fost făcute imense sacrificii. Într-adevăr, unirea tuturor teritoriilor locuite de români, de la 1918, a fost o mare realizare, a fost împlinirea unui vis de veacuri al românilor, dar nu trebuie să uităm de sacrificiile care s-au făcut în toate provinciile. Analizând toate aceste sacrificii, din toate punctele de vedere, vom ști să prețuim mai mult istoria. Cunoscând toate aceste lucruri la catedră, după zeci de ani de lucru cu elevii, trebuie să o spun, profesorii mai tineri ar trebui să se aplece mai mult asupra studiului istoriei, apoi predării ei, cu sufletul, dar și cu mintea. Trebuie să facem cunoscute lumii valorile de pe aceste meleaguri, dar putem întreprinde acest act doar dacă ținem cont de expresia latină *Sine ira et studio* (n.n. – fără ură și partini-

re), introdusă de istoricul roman Tacit în prefața *Analelor* sale. Predând istoria în adevăratul sens al cuvântului, evenimentele care o compun vor fi apreciate la justa lor valoare.

**MUZEUL „NECULAI POPA”
DIN TÂRPEȘTI, NEAMȚ, EMBLEMĂ
A TRADIȚIILOR DIN ZONA MOLDOVEI**

La 12 kilometri de orașul Târgu Neamț, în localitatea Târpești, poate fi vizitat unul dintre cele mai interesante obiective turistice din ținutul Neamțului, fiind vorba despre Casa „Popa”. Pasiunea de colecționat a meșterului Neculai Popa s-a manifestat încă din tinerețe sa, îndrăgostit fiind de lumea satului tradițional. Conștient de impactul procesului de modernizare accelerată, meșterul începe să colecționeze diverse obiecte, din mediul rural, și nu numai.

Muzeul a fost înființat de către creatorul popular Neculai Popa. Colecțiile muzeului au fost deschise publicului încă din anul 1977. Acestea surprind obiecte de arheologie, numismatică, etnografie, obiecte religioase, icoane, pictură naivă, dar și creații ale lui Neculai și Elena Popa: măști, costumații pentru alaiurile din timpul sărbătorilor de iarnă, sculptură în lemn și piatră. Toate aceste exponate pot fi vizionate în cele 12 camere destinate muzeului, plus curtea cu sculpturi - lemn și piatră - a familiei Popa.

Despre toate acestea, aflăm mai multe de la Damian Ioan Popa, cadru didactic, artist plastic, fiul regretatului meșter popular Neculai Pop, invitându-vă să parcurgeți, cu inima și sufletul, dialogul de mai jos.

– Am ajuns în satul Târpești, comuna Petricani din județul Neamț, în incinta Muzeului „Popa”, și invităm la dialog pe Damian-Ioan Popa, fiul regretatului meșter popular Neculai Popa, găsimdu-l la treabă, lucrând cu pricepere și răbdare, cu dalta și ciocanul... propunându-i, pentru început, să se prezinte și totodată să ne vorbească despre ceea ce face...

– Bune ați venit la muzeul nostru! Mă numesc Damian-Ioan Popa și sunt băiatul mai mic al meșterului popular Neculai Popa. Moștenesc pasiunea pentru sculptură de la tata. Îmi amintesc de fratele mai mare, care, într-o vreme, lucra și el cu tata, dar de mine, plăcerea de a ciopli, s-a prins mai serios. Am urmat, la Iași, Liceul de Artă „Octav Băncilă”, apoi Facultatea de Arte, secția de sculptură, la clasa profesorului Vasile Condurache, iar, în prezent, sunt profesor de desen în localitate.

În timpul liber, când nu am ore, mai încerc să cioplesc câte ceva în piatră sau lemn. Lucrarea începută aici reprezintă un „sărut”, fiind, de fapt, o sculptură realizată într-o manieră naivă, asemănătoare stilului folosit de tatăl meu. În fapt, acesta este și modul în care am început să realizez primele mele lucrări.

Cum, de cele mai multe ori, copiii au tendința să-și imite părinții, nici eu n-am făcut excepție de la regulă. Mi-amintesc de primele lucrări, alături de tata, de primele mele lovituri de ciocan, mai în dalta, mai peste mână, de dificultatea stăpânirii materialului, dar și de dorința de a transforma acea materie în altceva: un gând, o idee.

Urmând o facultate de profil, mi-am creat un mod de lucru specific artei contemporane, dar varianta naivă, în care eu am început să fac sculptură, mi-a rămas la inimă, făcându-mi plăcere să lucrez și astăzi în acest fel.

– *Vorbiți-ne despre traseul pietrei. Care este povestea acesteia? De unde o procurați?*

– Piatra, pentru lucrările naive, o aduc de la Pipirig. Fiind mai nisipoasă și mai moale, ea impune o anumită tehnică de lucru. Chiar dacă cioplirea se face ceva mai ușor, proprietatea abrazivă a materialului face ca dălțile să se uzeze mult mai rapid. O astfel de rocă era folosită ca piatră pentru ascuțit unelte (tocilă) și atunci trebuie ca dălțile cu care vrei să o prelucreze: să fie călite și ascuțite într-un anumit fel, pentru a le putea utiliza o perioadă mai îndelungată. Avantajul acestei gresii, ceva mai moi, este dat de faptul că îți permite să faci anumite grafisme pe care nu le poți realiza în marmură sau în alte tipuri de piatră cu densitate mai mare.

– *Practic, de acest „sărut” când v-ați apucat? Ce ne puteți spune despre apropierea artistului Damian Ioan Popa de piatră?*

– „Sărutul” este o comandă făcută, cu ceva timp în urmă, de către un iubitor de artă naivă. M-am apucat de lucrare aproximativ cu un an de zile în urmă, însă abia luna aceasta am reluat cioplitul, fiindcă vara pot ciopli afară, în aer liber, dar și pentru că nu tot timpul ești suficient de inspirat în a

găsi soluții la anumite probleme apărute pe parcursul procesului de creație.

Dintre materiale, piatra este preferata mea, asta pentru că o simt mai aproape de sufletul meu, de modul meu de a lucra, dar îmi place și lemnul, fiecare material își are propria frumusețe. Ca tehnică de cioplire, prefer „tăietura directă”, fiindcă lași materialul să te ghideze spre ceea ce îți sugerează el că ar putea rezulta, din forma sa naturală. De exemplu, după ce ai curățat bucata de piatră și ai eliminat fisurile sau alte părți care riscă să-ți compromită lucrarea, privești forma rezultată, lași intuiția să te ghideze și să-ți propună o anumită abordare și perfecționare a formei inițiale. Apoi, ușor, ușor, începi să elimini materialul de prisos, pentru a descoperi ceea ce se află „ascuns în interior” (așa cum spunea și Michelangelo).

– *Care este sculptorul inimii dumneavoastră? Ce vă atrage la stilul acestuia? Vă regăsiți în ceea ce a creat?*

– Dintre sculptorii români, cel mai renumit, atât în țară, cât și pe plan internațional, este Constantin Brâncuși, el fiind considerat părintele sculpturii moderne. Interesant este faptul că am regăsit și la Brâncuși principiul neagresării materialului, al neimpunerii unei forme exterioare acestuia, ci mai degrabă aflarea formei optime, care se potrivește materialului respectiv. Este același principiu simplu folosit în mod intuitiv și de tatăl meu. Remarcabil pentru Brâncuși este gradul de rafinare și simplificare a formei, obținerea unui nivel foarte înalt de expresie, o mare puritate și acuitate a limbajului său

artistic. Acest lucru face ca el să rămână și astăzi un important exemplu pentru arta contemporană.

– *După modul cum ne prezentați pasiunea dumneavoastră, deduc faptul că iubiți literatura. Aveți un scriitor preferat?*

– Panait Istrati este unul dintre scriitorii preferați, poate și datorită faptului că-mi place să călătoresc sau mi-aș fi dorit să călătoresc mai mult decât am făcut-o până în prezent, asta fiindcă îmi place să cunosc oameni, locuri, obiceiuri.

– *Ați amintit de călătorii, noi fiind într-un frumos periplu în Ținutul Neamțului, pășind în incinta atelierului dumneavoastră și a muzeului „Popa”, dorindu-ne, astfel, să ajungem în cele mai frumoase case ale oamenilor din zona Moldovei. Până a ne vorbi despre muzeu și despre tot ce adăpostește acesta, vă invităm să ne vorbiți despre cei care vă trec pragul și vă solicită lucrări făurite de mâinile artistului Damian Ioan Popa...*

– Lumea a fost și va fi mereu iubitoare de frumos, dar sunt și perioade în care oamenii se ocupă preponderent de partea strict materială, de existența zilnică și, din păcate, sunt nevoiți să lase pe plan secundar zona creativ-artistică. Este paradoxal, fiindcă, în fapt, aceasta este latura care îi hrănește sufletul. Sunt de apreciat acei oameni care poate că nu au posibilități materiale deosebite, dar își doresc să dețină un obiect frumos în casele lor.

- Ne-ați amintit de Constantin Brâncuși, de scriitorul Panait Istrati... care este compozitorul preferat?

- Din zestrea spirituală a neamului nostru îmi plac mult creațiile compozitorului George Enescu, el fiind unul dintre preferații mei.

- Propun să începem periplul prin complexul muzeal „Neculai Popa”. Observăm, încă de la intrare, o poartă impunătoare, sculptată în lemn, cu simboluri inedite...

- Într-adevăr, intrarea în curte se face printr-o poartă sculptată de tata; prin ea, el încercând să ilustreze genealogia familiei: tatăl, mama, feciorul și alte rubedenii din neamul nostru. În curtea pot fi admirate mai multe lucrări de sculptură - în lemn de stejar și piatră - reprezentând diverse personaje din lumea în care a trăit tatăl meu, fie că sunt locuitori ai satului, personaje din piesele folclorice pe care le prezenta cu ocazia sărbătorilor de iarnă, personaje istorice, personaje din basme sau legende, ori un autoportret: sculptorul cu ciocanul și cu dalta în mână. În partea cealaltă sunt Miorița, Peneș Curcanelul, Barbu Lăutaru, iar din istoria noastră putem vedea, sculptați în lemn, un roman și un dac, împreună cu nevestele lor. Tot aici mai putem vedea o mamă cu copilul, o femeie cu o ramură de măslin în mână (simbolizând pacea), diverși bătrâni ai satului, un pădurar etc.

– *Pășim pe treptele de piatră, observând prispa cu toate accesoriile sculptate în lemn. Trecem pragul casei bătrânești, pe care vă invităm să ne-o descrieți...*

– În interiorul acestei casa am locuit când eram mai mic, împreună cu familia, dar, după 1974, tata s-a apucat de reorganizat curtea, pornind construcția unei clădiri speciale pentru muzeu și a unei noi case de locuit, pentru familie. Casa bătrânească, unde ne aflăm acum, a fost transformată în spațiu muzeal, aici fiind expuse măști și costume pentru sărbătorile de iarnă, realizate atât de tata, cât și de mama; o parte dintre lucrările de sculptură ale tatălui; o colecție de bundițe tradiționale din zonă. Odată cu trecerea anilor, pentru că primea foarte multe comenzi, tata a instruit-o și pe mama în ceea ce privește confecționarea măștilor populare, utilizate pentru alaiurile din perioada sărbătorilor de Anul Nou. Majoritatea măștilor expuse aici sunt făcute de mama, doar cele mai vechi sunt meșterite de tata, ele datând de prin anii '60-'70 ai secolului trecut. Și dacă tot am vorbit despre măști și obiceiuri de iarnă, amintesc faptul că această pasiune a tatălui meu i-a purtat noroc, întrucât așa a avut ocazia să o cunoască pe mama, ea făcând parte din trupa lui de actori amatori.

Asemenea majorității locuințelor din zonă, construite în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, casa bătrânească are două camere, una de zi, unde se desfășura în mare parte viața de familie, și camera de curat. În cea din urmă încăpere erau găzduiți musafirii și era primit preotul, atunci când venea cu ajunul. Pentru mine, această cameră era una specia-

lă, fiindcă aici își afla adăpost rezerva de dulcețuri a mamei, deseori vizitată și verificată de mezinul familiei. Astăzi, în cele două camere sunt expuse noua colecție de bundițe din zona Neamțului, fotografiile de familie, zestrea și mobilierul mamei, primite atunci când s-a măritat. În tinda casei sunt expuse măști, ce reprezintă diferite personaje din alaiul Caprei, dar și foarte multe accesorii pentru banda lui Iancu Jianu, atât de frumos pus în scenă de tata pentru noaptea de Anul Nou.

- Despre camera de zi ce ne puteți spune? Observăm că sunt expuse multe lucrări de-ale tatălui. Creionați-ne un portret al lui. Cum se arăta în fața pietrei, a lemnului?

- În camera la care faceți referire sunt expuse bundițe din regiune și câteva sculpturi create de tatăl meu. Aici este o sculptură mai veche, intitulată „Girafa”, o lucrare din perioada lui de început, făcută prin anii '60. El s-a născut în 1919 și a trăit până la vârsta de 91 de ani, a avut o viață lungă, tumultoasă, plină de tot felul de evenimente neplăcute (războaie, condamnare politică în anii '50), dar și cu multe satisfacții și realizări, o viață trăită din plin.

Pe la vârsta de 85 de ani îl admiram cum lucra, spunându-i: „Tată, nu mai lucra așa mult, gândește-te că ai o vârstă! Nu mai ai aceeași putere ca la 40 de ani, ca atunci când ai început!”, iar el mi-a răspuns: „Măi băiete, mai lucrez acum fiindcă nu știu, la anii mei, cât o să mai fiu în stare să cioplesc!” Așadar, a mai lucrat până pe la 88 de ani și bine a zis, pentru că în anii următori nu a mai putut sculp-

ta. În tot ceea ce întreprindea, punea mult suflet, lucru vizibil în mai toate creațiile sale. De fapt, acesta este secretul unei vieți reușite, să pui pasiune în tot ceea ce faci!

El a avut marele noroc de a fi urmat, la Piatra Neamț, pe la vârsta de 15-17 ani, o școală de cântări bisericești și să devină cântăreț de strană, asemenea bunicului. Aici îl va cunoaște pe Preotul Constantin Matasă, fondatorul Muzeului de Istorie din Piatra Neamț, un preot cu deschidere culturală și preocupări în domeniul istoriei și arheologiei. La câteva sondaje arheologice, organizate de Preotul Matasă, a participat și taică-miu și, astfel, a început să fie pasionat și el de arheologie, să caute cioburi de oale vechi, să cerceteze diverse locuri unde se găseau vestigii. A descoperit mai multe așezări neolitice în localitate, iar după război, prin 1958, câțiva arheologi de la București hotărâsc să facă cercetare în unul din locurile descoperite de tata.

Fiind o fire veselă și pusă pe șotii, în momentul în care a observat mâhnirea cercetătorilor de a nu fi găsit prea mulți idoli neolitici întregi, s-a hotărât să îi „ajute” și să le dea astfel un nou impuls. S-a apucat de modelat mici statuete, asemănătoare cu cele din perioada neoliticului, apoi le-a uscat, le-a ars și, într-o noapte, s-a dus și a umplut șantierul cu aceste lucrări. De la gluma lui cu idoli neolitici, tata a început apoi să sculpeze în piatră și lemn lucrări cu tematică și dimensiuni variate, și-a creat un stil propriu de lucru și s-a pomenit că a devenit apoi sculptor naiv.

– *Știam această povestioară de la regretatul istoric Ioan Mitrea, din Bacău, plinându-se perfect pe mărturisirile dumneavoastră. Despre apropierea tatălui de lemn, ce ne puteți spune?*

– Lemnul în zona comunei noastre, cât și a altor sate din împrejurimi, era un material des folosit. După cum se poate vedea aici, avem expuse câteva căușe, polonice, linguri, cuțițe și furculițe, diverse astfel de obiecte utilitare fiind pentru tata o adevărată sursă de inspirație. La început, el nu cunoștea tehnica de prelucrare a pietrei și nici a lemnului. Așadar, dacă cu un cuțit putea să sculpteze capul unui personaj sau animal ori să adâncească diverse ornamente, problema apărea atunci când trebuia să facă găvanul lingurilor. La început lua câte o bucată de jar și o punea să ardă pe locul unde voia să adâncească gaura de la lingură. Cu timpul va descoperi *scoaba* și alte unelte tradiționale, care îi vor ușura munca.

– *Constatăm că era un om dedicat păstrării și conservării tradițiilor neamului nostru. Nu au venit la Domnia Sa specialiști care au dorit să achiziționeze din lucrări?*

– Sigur că da! Tata a lucrat foarte mult și să știți că ce vedeți expus în muzeu sunt doar o parte dintre sculpturi, cele păstrate pentru a alcătui o mică colecție cu lucrările sale, dar pot să vă spun faptul că a lucrat de 10-15 ori mai mult decât este expus aici. Tot ce a construit el, toate obiectele colecționate sunt realizate și cumpărate din banii pe care i-a căș-

tigat din vânzarea creațiilor sale. Salariul de la biserică îl utiliza pentru cheltuielile de familie, iar banii de pe lucrări îi investea în pasiunea sa de colecționar.

Țin minte că lucra permanent. Atunci când aveam vizitatori, tata stătea cu ei, discutând preț de câteva minute, apoi, imediat, se întorcea la muncă, spunându-le: „Nu vă supărați, vă las să mergeți prin muzeu, să vizitați dumneavoastră și după aceea veniți, că eu lucrez acolo, veniți și o să mai stăm de vorbă. Chiar dacă voi lucra, dumneavoastră mă puteți întreba diverse lucruri despre muzeu, iar eu voi încerca să vă lămuresc cum voi putea mai bine.”

– *Observăm că pe lucrările realizate de moșul Neculai Popa, de tatăl dumneavoastră, sunt anumite motive. Să ne spuneți ce lucrări făcea Domnia Sa și ce motive încrusta pe ele?*

– În general, tata a realizat două categorii de obiecte din lemn. Primele erau obiectele legate de zona utilitară – linguri, furculițe, cuțite, căușe etc. În cazul acestora, el, deși pornea de la modele și ornamente tradiționale, ajungea, în mod creativ, să realizeze o mare varietate de forme și combinații ornamentale. Aceste lucrări își pierd cu totul rolul lor utilitar, căpătând un altul, pur decorativ. Pe aceste obiecte sunt prezente diverse ornamente utilizate de către ciobani pentru împodobit obiectele de la stână, precum și a bâtelor ciobănești: dinții de lup, rozete, brâie, zigzaguri, tot felul de romburi, cercuri și triunghiuri. În general, sunt elementele decorative străvechi, pe care le utilizau strămoșii noștri.

A doua categorie de lucrări din lemn este reprezentată de diferitele statuete antropomorfe și zoomorfe, la care preponderent este aportul creativ al sculptorului. Ele au o anumită doză de primitivism, preluat de la idolii neolitici cucutenieni, iar ca dimensiune, pornesc de la 10-15 cm și pot ajunge până la doi metri, cum este cazul lucrărilor din curtea muzeului. În ambele situații, sursa de inspirație a fost lumea satului cu tot ce avea ea autentic, tradițional și pitoresc.

– Constatăm că nu-i scăpa nimic din ce avea lumea satului. Era atent la detalii, atât atunci când lucra, cât și în clipele când trebuia să achiziționeze anumite obiecte pentru muzeu. Perioada sărbătorilor în sufletul Domniei Sale era un adevărat privilegiu de a arăta lumii satului din tradițiile specifice? Cum a început să realizeze colecțiile muzeului?

– Da, taică-miu a fost foarte pasionat de obiceiurile satului, de tradițiile acestuia, de tot ce a însemnat cultură populară, așa că, încă din copilărie, el se ocupa de confecționat măști și costume pentru sărbătorile de iarnă. Fascinația sa pentru spectacolele cu măști și teatrul popular îl va determina să organizeze un grup de actori, alcătuit din prieteni și colegi, iar cu această trupă va da spectacole până pe la vârsta de 80 de ani. În fiecare an, de sărbători, îi așteptau oamenii să vină în centrul satului și să-i colinde. Lumea era încântată de noutatea pe care o aducea de fiecare dată, prezentând o urătură adaptată la evenimentele petrecute pe parcursul anului tocmai încheiat. Îmi povestea că, de exemplu, nu era

un foarte bun dansator și atunci când se făceau balurile din sat, s-a gândit ca, în cadrul acestora, să organizeze mici spectacole în care erau prezentate scenete legate de întâmplări mai vesele, mai hazlii petrecute în lunile din urmă. Era astfel renumit în zonă nu doar pentru măștile și costumațiile pe care le confecționa, dar și pentru spectacolele pe care le organiza cu trupa lui.

A început mai apoi să colecționeze obiecte, în general, piese de etnografie pentru că, de prin anii '60-'65, modernitatea prinde a se face simțită și în mediul rural. Târpeștenii, fiind buni comercianți, mergeau cu diverse produse făcute din lemn sau cu căciuli ori pielicele de vânzare prin diferite localități din Moldova sau chiar mai departe. Întorcându-se acasă, aduceau cu ei și unele idei noi, moderne, care puțin câte puțin au contribuit la schimbarea unor mentalități, într-un mod mult mai rapid comparativ cu satele din împrejurimi. Oamenii au început să renunțe la obiectele vechi, tradiționale, unii chiar le aruncau, iar tata a avut ideea să colecționeze, sperând să poată organiza un mic muzeu sătesc. În momentul în care s-a constituit nucleul primului muzeu, sătenii zicea deja că domnul Popa „e cam nebun” de s-a apucat de adunat tot felul de „ciuveie” pe care lumea le aruncă. Dar după câțiva ani, când au văzut că muzeul este căutat, chiar și de turiștii străini care ajungeau prin zona Târgului Neamț, au început să vină chiar ei la tata să-i aducă astfel de obiecte tradiționale ori alte obiecte găsite accidental, în pământ, când săpau un șanț sau un beci, așa cum este această statueta din bronz, reprezentând un războinic scit.

În această cameră sunt expuse toate obiectele de arheologie, descoperite de tata, începând cu cele din Paleolitic, Neolitic (Cultura Cucuteni), epoca metalelor, perioada dacică, epoca migrațiilor și epoca medievală. Tot aici se află o colecție de arme și una de numismatică.

– *Descrieți-ne următoarele încăperi din incinta muzeului. Observăm că aveți obiecte vechi, obiecte care atestă identitatea oamenilor de pe aceste meleaguri și dragostea lor pentru sfânta biserică. Creionați-ne o imagine a acestora.*

– Următoarele trei încăperi sunt cu obiecte de etnografie; de fapt, marea majoritate a obiectelor din muzeu sunt legate de zona etnografică a Ținutului Neamțului. Putem vedea aici diferite unelte folosite în sec. XIX-XX de țărani și meșteșugari, precum și piese de vestimentație și mobilier: lavița, blidarul, masa cu scaunele cu trei picioare, fundul pentru mămăligă etc. Dintre obiectele de vestimentație, sunt expuse costume bărbătești și femeiești din zona Neamțului, plus alte diferite accesorii de port popular: pălării, opinci, chimire, gulere și batiste brodate.

În alte două încăperi sunt expuse uneltele folosite la prelucrarea inului, cânepei, lânii și un mic război de țesut (stative), cealaltă cameră fiind și mai spectaculoasă, fiindcă aici sunt expuse diferite obiecte religioase și colecția de icoane vechi, din sec. XVIII-XX (câteva fragmente de catapeteasmă și porțile împărătești de la o biserică de lemn, icoane pe sticlă). Majoritatea acestor icoane sunt de la noi din țară, dar avem și câteva icoane lipovenești, realizate

de iconari ruși, și un acoperământ de masă de altar, de origine (posibil) siriană.

– *Unul dintre cele mai vechi obiecte din colecție este o biblie în limba slavonă. Ne puteți contura povestea acesteia?*

– Într-adevăr, în patrimoniul muzeului nostru deținem o Biblie, foarte bine conservată, editată la tipografia Mănăstirii Neamțului în anul 1821. Biblia a fost donată muzeului de un verișor al tatălui meu, Preotul Ilie Anisescu, de la Fălticeni. Aceasta este cea mai valoroasă carte veche pe care o avem în colecția noastră.

– *În zestrea muzeului „Popa” există și o importanță colecție de tablouri ale pictorilor naivi din zona Moldovei, și nu numai. Ce ne puteți spune despre această colecție?*

– Printre ultimele colecții pe care s-a gândit tatăl meu să le realizeze se numără și cea dedicată pictorilor naivi, cu care se întâlnea adesea la diferite expoziții naționale. A început să adune picturi prin anii '80, de la unii dintre primii pictori naivi din țară, dar și de la alții, mai puțin faimoși, la acea vreme. Toate aceste lucrări sunt expuse pe unul dintre holurile muzeului.

– *O colecție impresionantă de numismatică. Ce ne puteți spune despre aceasta?*

– Colecția numismatică a fost realizată într-o manieră interactivă; inițial, tata expusese niște bani romani de argint, descoperiți aici în zonă; și pornind de la aceștia, s-a apucat de colecționat și bani mai noi, majoritatea de la persoanele care veneau să viziteze muzeul. Printre turiști fiind și numeroși străini, unii dintre ei și-au adus contribuția la îmbogățit acestei colecții numismatice.

– *Am putut constata că ați lucrat și la promovarea acestui punct muzeal unde se află tradițiile din Ținutul Neamțului, fiindcă atunci când veneam cu mașina înspre muzeu vedeam un indicator... la stânga, muzeul „Popa”, în față, muzeul... și tot așa. Din partea noastră aveți felicitările cuvenite.*

– Vă mulțumesc! Semnalizarea traseului cu indicatoare este foarte importantă, fiindcă nu toată lumea se folosește de sisteme GPS de ghidare. Am constatat că, într-adevăr, lumea accesează internetul, află despre muzeu, dar contează foarte mult și aceste indicatoare din teren (mai ales cele de pe arterele principale de tranzit din zona Humulești, Târgu Neamț). La realizarea lor, în urmă cu câțiva ani, am fost ajutat de un coleg de la Piatra Neamț și se pare că munca noastră a dat rezultate.

– *Am putut constata că, în ultima perioadă, tatăl dumneavoastră a presărat și semințe ici-colo în ceea ce privește transmiterea meșteșugurilor pe care le practica.*

– Tata, fiind unul dintre veteranii târgurilor meșterilor populari și al diferitelor simpozioane pe

tema tradițiilor populare, i-a cunoscut pe majoritatea meșterilor care erau mai tineri decât el și având o personalitate puternică, pe unii chiar i-a influențat, într-o oarecare măsură. Fiecare meșter popular (n.n. – Vasile Ciocârlan, Vasile Neamțu etc.) s-a dezvoltat în felul lui, dar toți au avut în tata o persoană care i-a încurajat, îndrumat și susținut în eforturile lor, făcând astfel ca meșteșugurile din zonă să nu dispară. Acesta a fost un lucru foarte bun, pentru că prin cei care continuă tradiția, se păstrează oarecum și o fărâmă din spiritul lui.

– Adineauri a fost un vizitator și am văzut că ținea neapărat să cumpere o mască. Vreau să-mi spuneți un eveniment mai aparte, inedit, petrecut în incinta muzeului, în incinta gospodăriei, un turist deosebit, o surpriză pe care, poate, localnicii au făcut-o familiei...

– Au fost două astfel de evenimente. Primul, în anul 1977, atunci când Radio Iași a organizat inaugurarea Muzeului „Popa”, invitând interpreți de muzică populară, personalități de la radioul ieșean, din lumea culturală ieșeană, interpreți populari etc. Deși eram mic pe atunci, îmi amintesc că a fost un eveniment deosebit, o sărbătoare. Toată suflarea satului a luat parte la această întâlnire de suflet.

Un al doilea eveniment, care a venit cumva să încheie un ciclu, să reconfirme valoarea activității sale peste ani, a fost legat de aniversarea împlinirii vârstei de 90 de ani (prin 2009). Atunci, Consiliul Județean, Prefectura și Centrul pentru Cultură și Arte „Carmen Saeculare” din Piatra Neamț s-au ocupat de sărbătorirea artistului din Târpești. A fost

organizat un eveniment la fel de frumos ca cel din 1977, cu prieteni și invitați din lumea culturală și politică nemțeană, și nu numai, interpreți și dansatori populari, dar și numeroși locuitori ai satului. A fost un gest minunat de recunoaștere a întregii activități desfășurate de tata, pe parcursul întregii sale vieți. Ulterior, chiar s-a creat, la nivel județean, un premiu pentru conservarea tradițiilor autentice și o biennială de artă naivă care îi poartă numele.

– Trebuie să facem precizarea că tatăl dumneavoastră este membru al Academiei Artelor Tradiționale din România. Stimate domnule Damian-Ioan Popa, vă invit să încheiem dialogul nostru prin a adresa o invitație celor care ne citesc și, poate, vor avea drum prin Ținutul Nesațului... pentru a vă trece pragul.

– Dacă ajungeți în zona Târgului Neamț și veți fi dispuși să parcurgeți cei zece kilometri până la Muzeul „Popa” din Târpești, veți avea ocazia să vizitați una dintre primele colecții particulare din țară, creată în urmă cu peste 60 de ani, de către Neculai și Elena Popa, o familie de moldoveni inimoși și iubitori de tradiții autentice. Aici veți putea vedea creația folclorică a celor doi soți, sculpturile naive în lemn și piatră ale lui Neculai Popa, colecția de obiecte tradiționale adunate din zona Neamțului și împrejurimi, dar și un loc inedit, creat ca urmare a visului îndrăzneț al unui om înzestrat cu mult har de la Bunul Dumnezeu.

**RALUCA RADU,
UN ÎNCEPUT DE VIAȚĂ
PRINS ÎN CÂNTECUL POPULAR**

Pe tânăra interpretă de muzică populară Raluca Radu, originară din Ținutul Vasluiului, am avut prilejul să o întâlnesc la un concurs în orașul Huși, manifestare dedicată păstrării, conservării și promovării cântecului popular. Împreună cu profesorul Ciprian Chițu de la Facultatea de Interpretare, Compoziție și Studii Muzicale Teoretice din cadrul Universității Naționale de Arte „George Enescu” Iași, am făcut parte din juriul concursului. Raluca Radu tocmai ce absolvise masteratul de Etnologie, antropologie culturală și folclor, masterat al Facultății de Litere din cadrul Universității București. Am rămas plăcut surprins de modul cum adresa concurenților întrebări despre cântecul pe care aceștia îl interpretează, despre straiile populare pe care le îmbracă.

Mi-a stârnit interesul și vocea, uneori caldă, alteori mai rece, dar destul de impunătoare, zicându-mi, încă de atunci, faptul că va fi un nume pe ogorul culturii tradiționale. În anul 2021 participă la emisiunea Vedeta Populară, produs editorial din grila de programe a Televiziunii Române, atunci când vaslucianca a fost răsplătită cu un loc pe podium.

Mai târziu, prin anul 2022, Raluca Radu, împreună cu videograful Bogdan Raba, pe undele Ra-

dio Iași, ne prezintă filmul documentar *În rând*, peliculă care ilustrează un obicei străvechi din satul Muntenii de Sus, județul Vaslui. Facem precizare că obiceiul este păstrat în Muntenii de Sus, locul de origine al Ralucăi.

Toate acestea, dar și implicarea în foarte multe proiecte de pe exuberantul tărâm al culturii populare ne-au determinat să o invităm la dialog, interviu care se deschide, în paginile de mai jos, minții și sufletului fiecăruia dintre noi.

– Înainte de toate, te invităm să ne vorbești despre copilăria ta? Unde ai copilărit? Ce „aduceri aminte” ai despre bunici? Ne poți povesti câteva întâmplări trăite alături de aceștia?

– Încep prin a vă mulțumi că mă număr printre cei pe care i-ați ales pentru a face parte din acest proiect. Ați început cu o întrebare care mie îmi trezește niște amintiri tare frumoase – copilăria. Deși nu-mi doresc să sune a clișeu, copilăria mea a fost asemănătoare cu poveștile lui Creangă. Am crescut în sânul unei familii foarte mari, cu mulți verișori, cu unchi, și mătuși, și multe alte rude despre care aflam la reuniunile de familie. Am crescut alergând pe ulițele satului cu copiii din „cotună”, jucându-ne până se înnopta și ne chema mama acasă. Am crescut cu mâncare delicioasă pregătită de mama, bunică și restul familiei. Vin din inima Moldovei, din Muntenii de Sus, județul Vaslui, un loc cu oameni ospitalieri, de la casa cărora nu o să pleci niciodată cu mâna goală și cred că, atunci când mă gândesc la moștenirea culturală pe care am primit-o, printre

altele, am în minte și această artă a ospitalității, lucru care mă bucură nespuse pentru că e modul meu de a-i onora pe strămoșii mei, dând altora din învățăturile primite de la ei. Deși locul meu natal este Muntenii de Sus, multe amintiri din copilărie se leagă de satul Pâhna, tot din Vaslui. Acolo obișnuiam să mergem în vacanță la bunica. Cum să v-o descriu pe bunica? Imaginați-vă cel mai bun om din lume, înmulțiți cu 100 și veți înțelege un pic din ce a însemnat bunica pentru mine și pentru toată familia. Verile la ea erau de poveste. Mereu avea grijă să ne aștepte cu ce avea ea mai bun și ne pregătea și ce știa că ne place. Când știa că vin, îmi făcea pâine în cuptor. Niciodată nu am înțeles cum reușea să scoată pâinea din cuptor fix când intram pe ușă. Mirosul acela îl am impregnat în minte și-n suflet. Bunica a fost și un mare susținător al meu, a crezut în talentul meu muzical și făcea ea cumva ca din cât de puțin avea, să îmi dea și mie când plecam în vreun turneu cu corul sau grupul folcloric. Din acest punct de vedere, mă consider o norocoasă pentru că ai mei și întreaga familie m-au susținut în ceea ce am vrut să fac. Ca să înțelegeți la ce mă refer, primul meu costum popular a fost cumpărat de familia mea. Au pus ai mei o parte din bani și restul, unchi, mătuși, verișori mai mari, cu toții au contribuit. Astfel de lucruri rămân întipărite în memorie și te fac să înțelegi cât e de important să ai niște oameni în care să ai încredere și pe care să știi că te poți baza.

– *Raluca Radu, știm că apropierea de tradițiile neamului nostru, dar, mai ales, apropierea de cântecul popular, a început într-o perioadă frumoasă a vieții tale.*

Te invit să ne spui când? În ce context? Care au fost primele melodii populare interpretate?

– Aveți mare dreptate. La facultate am învățat despre construcția conceptului de identitate și, dacă ar fi să-l enunț în cuvinte puține, totul se rezumă la „ești suma a tot ceea ce a fost în trecut și tot ceea ce este acum”. Sunt apropiată de tradiții pentru că îmi doresc să le înțeleg. Simt că în acest mod îi pot cunoaște pe strămoșii mei și, implicit, pe mine. Astfel a apărut dorința de a studia etnologie, antropologie culturală și folclor. Cu toate acestea, dragostea mea pentru muzică a început cu mult înainte să apară interesul de a-mi răspunde la întrebarea „Cine sunt?”. Povestea mea cu muzica are ca punct de plecare copilăria. Cred că aveam 5 ani și-mi imaginam că am un concert al meu. Mă urcam în prunii din grădină și-mi imaginam că am în spate un band, iar că în fața mea, acolo unde era un lan de lucernă, era publicul. Eram „vedeta” serbărilor de la grădiniță. Ulterior, un unchi de-ai mei m-a auzit cântând, el având ureche muzicală, și le-a spus părinților mei că „fata asta are un talent foarte mare. Trebuie să facem ceva cu ea!” Cred că aici este punctul de pornire pentru că, după ce unchiul meu m-a auzit cântând, mi-a dat și primele două cântece: „Sunt o fată frumoșică”, piesă pe care o cânta Angela Moldovan și o sârbă de-ale Mioarei Velicu, „Foaie verde și-o lalea”. El a fost primul meu profesor de canto și tot el m-a dus și la profesorii Maria și Mihai Cornea, și de acolo, parcursul meu muzical a cunoscut o altă etapă.

– *Regretata interpretă de muzică populară Angela Moldovan e și astăzi în sufletul tău? De ce? Ne poți zugrăvi un portret al acesteia?*

– Este, fără doar și poate. După cum vă spuneam, primul cântec de muzică populară pe care l-am învățat a fost „Sunt o fată frumușică”. Acesta a fost și primul cântec pe care l-am cântat pe scena casei de cultură din Vaslui care, la cei 7 ani ai mei, părea imensă. Deși nu am avut bucuria de a o cunoaște personal, dumneaei, prin intermediul acestui cântec pe care l-am cântat pentru prima dată în calitate de „cântăreață”, este parte din începuturile mele muzicale. Crescând, am început să caut interviuri cu dumneaei, să-i ascult cântecele, să încerc să-i aflu povestea. Ceea ce m-a fascinat a fost personalitatea complexă. Cântăreață de folclor muzical, române, muzică clasică, nu mai zic de talentele actricești ale Angelei Moldovan, toate acestea m-au făcut să o iau drept reper pentru ce înseamnă cu adevărat un artist. Pe lângă toate acestea, dumneaei avea ceva ce rar am întâlnit: o capacitate fantastică de a transmite emoția pe care o simțea publicului. De multe ori m-am gândit ce înseamnă să fii artist. Am întâlnit tot felul de definiții și teorii, multe păreri venite din partea oamenilor mai pregătiți sau mai puțin pregătiți, și-am înțeles că trebuie să-mi caut propriile modele. Angela Moldovan a fost primul model.

– *Ce ne poți spune despre perioada petrecută în componența Grupului Folcloric „Mugurel”? Mai mult, ai fost alături de acest grup și în afara granițelor. Unde? Cum au văzut românii din afara granițelor cântecul nos-*

tru popular? Dar străinii? Despre coordonatorii acestuia, ce ne poți spune?

– Perioada petrecută la „Mugurelul” a fost una foarte importantă pentru mine și de care îmi amintesc cu mult drag. N-am cum să uit ziua în care unchiul meu, despre care v-am povestit adineauri, m-a luat de mână și m-a dus la profesorii Maria și Mihai Cornea. Aveam foarte mari emoții, pentru că simțeam că se întâmplă ceva important. Am cântat un cântec, domnul profesor mi-a testat auzul, și după ce am trecut prin toate probele muzicale, i-a spus unchiului meu că mă acceptă în grupul folcloric pe care-l coordona dumnealui împreună cu doamna Maria. Vă puteți închipui cât de bucuroasă eram în acel moment. Ieșind din biroul domnului profesor, acesta i-a spus unchiului meu: „Dacă fata asta se ține, poate ajunge cea mai bună voce din Moldova, dacă nu din țară!” Iată, așa a început drumul meu la „Mugurelul” și odată cu acesta, drumul meu în muzică. La nici două săptămâni, am avut prima mea experiență de scenă în calitate de solist vocal, experiență care a fost internațională. Am plecat într-un turneu în Italia, care a fost extrem de important pentru mine. Cred că atunci a început și dragostea pentru această țară. Timp de 10 zile am concertat în diferite orașe din nordul Italiei, acolo unde am obținut primele aplauze. Tot acolo am văzut că, deși emoțiile sunt mari, mă simt atât de bine pe scenă, că sunt niște trăiri pe care nu ai cum să le primești din altă parte. Un alt lucru pe care l-am descoperit atunci este că nu este obligatoriu să înțelegi ceea ce îți cântă cineva atâta vreme cât transmiți

o emoție și această lecție am primit-o de la publicul din afara țării. În funcție de repertoriul ales pentru un anumit concert, vedeam lacrimi în ochii lor sau observam cum li se lumina fața și primeau bucuria noastră și a cântecelor pe care le cântam. Alături de acest grup folcloric, am colindat satele din județul Vaslui, dar am avut și multe experiențe internaționale care și-au pus amprenta asupra mea și m-au dezvoltat ca artist, făcându-mă să înțeleg că nu are nicio legătură cu locul în care cânti, ci cu sinceritatea cu care faci acest lucru, pentru că publicul va simți toată această energie și îți va da înzecit ceea ce primește de la tine. Cred cu tărie că Dumnezeu lucrează prin oameni pentru că, de-a lungul timpului, m-am intersectat cu diverse persoane care, prin forța exemplului personal sau prin ceea ce m-au învățat, m-au făcut să ajung într-o altă etapă de dezvoltare. Un exemplu foarte bun, care să confirme ceea ce am spus mai sus, sunt profesorii Maria și Mihai Cornea care, asemenea unor lumânări, au dat lumină câtorva generații de copii, arătându-le cât de frumoasă este muzica. Doi muzicieni desăvârșiți, care au și harul de a ști cum să-i învețe pe alții și care, asemenea unor părinți, ne-au ghidat în muzică și în viață! După cum puteți vedea, experiența la „Mugurel” a fost una minunată, pentru că, pe lângă doi mentori foarte implicați, am avut parte de muzică și călătorii, acolo unde am interacționat cu oameni din alte medii, iar acest lucru este tare important pentru cineva aflat în formare.

– Despre Festivalului „Steluțele mării” Odesa, 2008, ce ne poți spune? A fost un eveniment de înaltă

ținută folclorică. Raluca Radu a venit acasă și cu un important premiu. Ne poți vorbi despre emoția din spatele acestui premiu? Cu ce ai impresionat juriul?

– Festivalul „Steluțele mării” a fost al doilea concurs la care eu participam. Dacă stau bine să mă gândesc, nici nu cred că eram conștientă cu adevărat că acela era un concurs. Eu mă bucuram că sunt pe scenă, că sunt ascultată, că vocea mea e auzită. Odată cu acest festival, am descoperit alte emoții. Dacă începusem să mă obișnuiesc cu scena mică și cu câteva zeci de oameni în public, experiența din Odesa m-a adus în fața câtorva sute de oameni, pe o scenă care atunci mi se părea imensă și pe care se aflau multe camere care transmiteau tot ceea ce se întâmpla în acea sală. Deși emoțiile erau la cote maxime, în momentul în care am auzit Raluca Radu urmat de câteva cuvinte pe care nu le-am înțeles, am pășit încrezătoare pe scenă și m-am bucurat de moment. Concursul a avut două etape desfășurate în două zile, iar în cea de-a treia, a avut loc gala laureaților. Cântasem bine, simțeam asta, văzusem și în reacția publicului și chiar a juriului, astfel încât îmi imaginam că o să primesc o diplomă. Cu toate astea, în momentul în care a început gala laureaților, cu toții am venit pe scenă, iar prezentării au început să împartă diplomele. S-au dat diplomele de participare, s-au dat mențiunile, s-au dat toate premiile, colegii mei aveau cu toții o diplomă, iar eu.. nimic. Vă puteți închipui cât de dezamăgită am fost pentru că nu primisem nimic. Mă tot gândeam: „Cât de prost am putut cânta, dacă nu mi-au dat nici măcar diplomă de participare?!” Erau cu toții încă pe scenă,

prezentatorii spuneau ceva ce n-avea sens pentru mine, deoarece nu înțelegeam niciun cuvânt, iar singura mea grijă era să reușesc să nu plâng. După câteva minute, ni s-a făcut semn că putem să mergem în culise. Stăteam într-un colț și abia așteptam să ajung acasă și să nu mai cânt niciodată, când doamna profesoară a venit la mine să-mi spună că i s-a transmis că trebuie să mai cânt o dată. Am rugat-o să trimită pe altcineva în locul meu, pentru că nu mă simțeam în stare să cânt, dar dumneaei mi-a transmis că trebuie să cânt eu neapărat și că nimeni nu mă poate înlocui. După câteva încercări de a o convinge să pună pe altcineva, am acceptat să cânt și mi-am promis că mai cânt atunci pentru a-mi încheia frumos cariera abia începută. Astfel, prezentatorul mi-a spus din nou numele, eu am intrat pe scenă, am cântat așa cum am putut eu mai bine și, imediat după ce am terminat de cântat, doi oameni au venit lângă mine cu zâmbetul până la urechi, înmânându-mi o diplomă, un trofeu și o bicicletă. Câștigasem premiul cel mare. N-are rost să vă mai spun că nu m-am lăsat de cântat, nu?

La acel concurs au fost foarte mulți copii talentați, dar acum, că mă gândesc, cred că faptul că nu eram conștientă că este un concurs m-a făcut să cânt pentru mine... Am cântat sincer și am transmis tot ce simțeam eu. Aceste lucruri cred că i-au făcut pe cei din juriu să-mi acorde marele premiu.

- De-a lungul anilor, ai participat la foarte multe festivaluri dedicate cântecului popular. Ne poți spune care festival e cel mai important pentru sufletul tău?

- Am participat la câteva concursuri, nu aş spune că au fost foarte multe, ci suficiente cât să-mi fac o idee despre ce înseamnă industria muzicală. Simt că m-au maturizat artistic, experienţa căpătată este un alt mare plus, am cunoscut mulţi oameni de la care am învăţat multe lucruri care m-au ajutat ulterior, dar ca orice lucru în viaţă, sunt atât părţi bune, cât şi părţi mai puţin bune. Un lucru care mi-ar plăcea să ajungă la tinerii care doresc să participe la astfel de concursuri este acela de a nu pune semn de egalitate între premii şi talentul lor pentru că realitatea este că premiile nu oglindesc decât interpretarea unui cântec dintr-un anumit moment, într-un anumit mod. Discutând cu mulţi prieteni care au trecut prin această etapă a concursurilor, am observat că împărtăşim cu toţii această idee. Au fost concursuri la care am fost pe podium şi concursuri la care nu am obţinut niciun premiu, dar de la care am plecat mai câştigată decât toţi ceilalţi, pentru că am avut susţinerea publicului. Deşi am amintiri frumoase legate de o parte dintre aceste experienţe, cred că cea care este cea mai apropiată de sufletul meu este concursul „In memoriam Marin Ghiocel”, care a avut loc la Giurgiu, în 2015. Acolo am avut ocazia să-l întâlnesc pe maestrul Nicolae Botgros şi să cânt alături de „Lăutarii” dumnealui. Am cântat la preselecţia pe care am trecut-o cu brio, iar la următoarea repetiţie, când a venit rândul meu să cânt, maestrul a spus: „Vine fata noastră din Vaslui!” În acel moment, am simţit că am primit cel mai mare premiu pentru că maestrul mă remarcase, lucru care, mi-a fost spus de colegii din concurs, însemna mult. Pe scenă, în timpul concursului, maestrul a

stat cu vioara lângă mine, simțind parcă încrederea pe care dumnealui mi-o acorda și acest lucru, vă spun, a fost mai important decât cinci trofee.

– Știm că ai înregistrat alături de Orchestra „Lăutarii” din Chișinău. Care sunt melodiile pe care le-ai interpretat alături de această prestigioasă orchestră? Despre modul de lucru al maestrului Botgros, ce ne poți spune?

– De-a lungul timpului, am avut ocazia să cânt în multe contexte cu vestiții lăutari din Chișinău, conduși cu atâta măiestrie de Nicolae Botgros. Indiferent că sunt zeci de spectacole, niciunul nu e la fel alături de acești mari muzicieni. Cred că unul dintre visurile oricărui cântăreț de muzică populară este să aibă o înregistrare cu acești magicieni ai muzicii și eu nu sunt o excepție. Astfel, după ce am hotărât că am învățat tot ce am avut de învățat de la concursuri și am încheiat această etapă, am mers mai departe și mi-am dorit să înregistrez și eu câteva cântece. Astfel, am împreună cu orchestra „Lăutarii” trei cântece pe care mi le-am dorit tare mult și mă bucur că pot spune că am colaborat cu dânșii. Despre maestrul Nicolae Botgros mi-este foarte greu să vorbesc, pentru că simt că nu pot alege cuvintele potrivite să-l descriu. Dumnealui este emoție pură. M-a fascinat de mică acest mare muzician și, crescând și cântând alături de dumnealui, am văzut că atunci când ia vioara în mână și începe să interpreteze un cântec, te poartă într-o altă lume. Este meditație. Pe de altă parte, când vine vorba de lucrul dinainte de a fi pe scenă, Nicolae Botgros este un

adevărat profesionist. Foarte atent la detalii, nu lasă nimic la voia întâmplării. Toți colaboratorii dumnealui știu că, pe lângă talent, disciplina este o altă caracteristică a celor care ajung să lucreze cu maestrul.

– În paralel cu activitatea la Grupul Folcloric „Mugurel” din Vaslui, pe Raluca Radu o găsim membră a Coralei „Fantasia”, dirijată de către prof. Vasile Negură. Ce ne poți spune despre această perioadă? Ce rol a jucat acest grup în viața ta?

– Corala „Fantasia”! Mă emoționez numai cât îi citesc numele! „Fantasia” a fost pentru Vaslui un ambasador cultural și un loc în care, asemenea grupului „Mugurel”, multe generații de copii au crescut frumos. Mi-am dorit de mică să ajung la „Fantasia”. Vedeam la televizor reportaje despre turneele pe care această corală le făcea în străinătate ori despre concursurile și festivalurile de la care „Fantasia” aducea premii acasă. Astfel că atunci când am împlinit vârsta pentru a putea fi membră a corului care ducea numele Vasluiului peste tot, am mers la preselectie. După o testare minuțioasă a calităților interpretative și de auz muzical dată de domnul profesor Vasile Negură, am fost admisă în acest grup, iar timp de 8 ani, am fost și coristă la „Fantasia”. Această perioadă a fost una extrem de importantă. Pe plan muzical, m-a dezvoltat fantastic, am avut ocazia să cânt cu muzicieni din toată lumea, dirijați fiind de cei mai mari dirijori de coruri de copii din lume și m-a făcut să înțeleg muzica în toate nuanțele ei pentru că repertoriul pe care îl abordam era unul

extrem de divers: de la muzică clasică, la prelucrări folclorice și până la repertoriul internațional. Cu toate acestea, deși știu că nu aș fi fost artistul de astăzi fără Corala „Fantasia”, cred că cel mai mare impact a fost pe plan personal. Să cânti într-un cor te învață să lucrezi în echipă. Ca solist ești cel care conduce un moment, dar corul presupune colaborare. Cred că ceea ce m-a fascinat la început a fost faptul că, deși erau 40 de voci în cor, totul era atât de bine armonizat, încât suna ca unul. Toate turneele din străinătate m-au făcut să înțeleg că lumea nu se rezumă la locul meu natal și să văd că, deși suntem diferiți, că avem obiceiuri diferite, în esență suntem la fel. Domnul profesor a făcut o muncă minunată, ne-a încurajat mereu și ne-a ajutat să ne dezvoltăm. M-a responsabilizat foarte tare această experiență și m-a făcut să înțeleg că dacă vrei să faci performanță trebuie să muncești constant. De două ori pe săptămână aveam repetiții, iar dacă pregăteam vreun concert ori vreun turneu, investeam mai mult timp. Pe lângă toate acestea, la „Fantasia” am construit prietenii solide, care rezistă și astăzi. „Fantasia” a fost pentru mine o adevărată școală de muzică și de viață.

– În ultimii ani, alături de reprezentanții Centrului Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Vaslui, ai fost implicată în foarte multe proiecte. Acestea au creat emoție atât în Vaslui, dar și în întreaga țară. Te invit să ne vorbești despre colaborarea cu reprezentanții acestei prestigioase instituții.

– Echipa de la CJCPCT Vaslui este una tare dragă mie. De-a lungul timpului am lucrat la multe proiecte în calitate de colaborator, proiecte care m-au ajutat să cresc și să capăt experiență. Am crescut alături de acești oameni frumoși grație grupului „Mugurel”, ai cărui coordonatori au făcut parte din echipa de implementare a proiectelor culturale de la centrul pentru cultură. Pe lângă profesorii Maria și Mihai Cornea, care și-au dedicat viața culturii, un alt om important pentru mine este și domnul Lucian Lefter. Dumnealui a fost un adevărat mentor pentru mine în zona etnologică. În lucrările mele de cercetare, am avut susținerea dumnealui și acolo unde aveam nevoie de un sfat, domnul Lefter era prezent, îndrumându-mă. La nivel național, Centrul pentru cultură din Vaslui este unul foarte important pentru că multe proiecte culturale sunt implementate. Pentru acest lucru este responsabil domnul manager Lucian Onciu, cel care știe să coordoneze atât de bine această instituție. Pe lângă aceștia, centrul are câțiva alți membri care formează o echipă minunată. Aceștia reușesc să ducă la bun sfârșit proiecte mari, care sunt adevărate cărți de vizită pentru micul oraș din inima Moldovei. Ceea ce se întâmplă la CJCPCT Vaslui arată că lucrurile mari n-au nevoie de un milion de oameni, ci este suficient o mână de oameni implicați, care au un scop comun acela de a pune în valoare toată moștenirea culturală din spațiul vasluian.

– *Pentru cei care citesc dialogul nostru, țin neapărat să ne descrii proiectul Pe ist deal, pe ceea vale. Cântece de demult (text și antologie de Lucian-Valeriu*

Lefter). În ce constă acest proiect? Care este rolul Ralucăi Radu în acest proiect, pentru că multă emoție a creat în sufletul celor care au ascultat melodiile interpretate de tine?

– Dacă stau bine să mă gândesc, povestea acestui proiect începe acum mai bine de 70 de ani, atunci când marele etnolog din zona Iașiului, Vasile Adăscăliței, a început campanii de cercetare în România împreună cu echipa sa formată din studenți, punând accent pe zona Moldovei, campanii întinse pe mai bine de 10 ani, a căror scop era acela de a culege folclor. În urma acestor cercetări, a rămas o arhivă impresionantă de materiale înregistrate cu cântece și povești. După câteva zeci de ani în care aceste materiale s-au odihnit, cei de la Centrul pentru cultură din Vaslui au intrat în posesia acestora și și-au pus întrebarea ce pot face pentru a pune în valoare moștenirea culturală imensă lăsată de profesorul Adăscăliței. După digitalizarea întregii arhive, mi s-a propus să reînregistrez o selecție de cântece din această arhivă, păstrându-le cât mai curate, cât mai nemodificate. Ceea ce am și făcut. Astfel că, în perioada iunie-septembrie 2020 și aprilie-decembrie 2021, am înregistrat 80 de cântece din fonoteca acestei arhive de folclor. O parte dintre cântece sunt *acapella*, altele acompaniate de cobză, iar unele au acompaniament de taraf. Acest proiect a fost pentru mine o adevărată școală de muzică, pentru că am avut ocazia să intru în contact cu cântece care spun povestea celor dinaintea noastră și, implicit, spun și povestea noastră. De asemenea, am colaborat cu instrumentiști de mare valoare, care au făcut

ca acest proiect să fie unul de înaltă ținută, amintesc aici de Valerică Petraru, Bogdan Simion, cărora le-au fost alături rapsozi ori tineri talentați, care au o pasiune pentru folclor.

– O parte dintre aceste melodii au fost prezentate și în sala „Petru Caraman” din incinta Muzeului Etnografic al Moldovei, Complexul Muzeal Național Moldova Iași, în cadrul unui eveniment de înaltă ținută academică. Cum ai simțit publicul spectator la această manifestare?

– Pe data de 12 aprilie 2022, am prezentat în mod oficial acest proiect. Centrul pentru cultură din Vaslui a organizat un eveniment de înaltă ținută în Iași, la Palatul Culturii, acolo unde eu împreună cu un taraf format din tineri foarte talentați am spus, pentru publicul spectator, povestea cântecelor de demult. Pentru mine, acest eveniment a fost unul inedit, pentru că am reușit să arăt o altă latură a personalității mele artistice. În ceea ce privește publicul, pot să vă spun că a fost format din personalități de marcă ale vieții culturale ieșene. De la profesori universitari la foștii studenți ai profesorului Adăscăliței și până la iubitori de folclor, sala „Petru Caraman” s-a dovedit a fi neîncăpătoare. Deși întregul concert a fost un real succes, un moment anume m-a făcut să simt puterea muzicii. Mă pregăteam să cânt un cântec cules din Bucovina în anii 70 atunci când mi-am amintit că acel cântec fusese cules de Lucia Cireș. Cine credeți că era în primele rânduri? Chiar dumneaei! Atunci am înțeles forța cântecului. El reușise să spargă bariera timpului și a spațiului și

căpăta în acea frumoasă zi de primăvară o altă formă, grație doamnei Cireș, care fusese intermediarul între bucovineanca pe care o înregistrase și mine.

– În decembrie 2022, am asistat la prezentarea unui alt interesant proiect al tău. Înainte de toate, te invit să ne descrii vatra etnofolclorică Muntenii de Sus, județul Vaslui.

– Muntenii de Sus este o comună aflată la șapte km de orașul Vaslui care, grație bagajului cultural moștenit, este un loc unic la nivel zonal. Un sat de clăcași, după cum spune monografia unui sat vecin, Muntenii de Sus ar fi bucovinenii „oploșiți” în satele din jurul Vasluiului. Sunt consemnate în acea monografie și noutățile pe care le aduc odată cu ei din punct de vedere vestimentar, fiind semnalată și diferența etnolingvistică¹. Se pare că aceștia ar fi fost aduși pentru a lucra moșia (reprezentată de satele din jurul Vasluiului, inclusiv Muntenii de Sus) dată de către boierii din familia Racoviță mănăstirii Fâstâci, care este ctitoria domnitorului Racoviță. Tot

---

¹ Gheorghe Gr. Buzdugan, *Tanacu – un sat de răzeși*, București, Editura Litera, 1986, p. 65: „Bucovinenii oploșiți în satele noastre au adus moda nemțească a cizmelor cu scârț (...), ei se deosebeau întrucât făceau parte din cele 30 de sate ardelenesti din zona Vadului Feleacului, date de Mateiaș Corvinul lui Ștefan cel Mare, după bătălia de la Baia. Ei s-au așezat în Muntenii de Sus, Muntenii de Jos, Moara Domnească, Ferești și Valea Rea [Văleni]. Erau oameni înalți, purtau cojoace înflorate ca pe la ei și vorbeau puțin altfel decât ai noștri. Ei zic în loc de vie, viță, cofiță, bade – jie, jiță, coșiță, bage.”

aici își găsesc explicația și obiceiurile ușor diferite din această localitate (dacă ar fi să le comparăm cu celelalte comunități din Vaslui). Dacă ar fi să-mi descriu în câteva rânduri strămoșii, aş spune că sunt oameni veniți de la munte, a căror activitate principală a fost oieritul și aş mai adăuga faptul că erau negustori tare pricepuți. Având această istorie în spate, se explică de ce muntenarii sunt diferiți de vecinii lor. Deși localitatea Muntenii de Sus și-a păstrat din farmecul aparte pe care l-a adus din nordul țării, s-a integrat perfect în zona Vasluiului.

– După ce ne-ai descris atât de frumos Muntenii de Sus, Vaslui, te invităm să ne prezinți documentarul În rând. De unde idea realizării acestuia? În ce constă acest obicei străvechi? Despre ce este vorba în acest documentar? Cum se păstrează astăzi acest obicei? Despre echipa realizării documentarului, ce ne poți spune?

– Documentarul „În rând!” a pornit dintr-o datorie pe care o simțeam pentru comunitatea din care am plecat. Îmi doream să dau înapoi locului natal ceva din toate informațiile pe care le-am acumulat de-a lungul timpului. Filmul documentar apare din dorința de a-i face conștienți pe membrii comunității din Muntenii de Sus de bogăția pe care au primit-o odată cu apartenența la această comunitate. De asemenea, un alt lucru care m-a motivat să duc la bun final acest material a fost acela de a lăsa moștenire generațiilor viitoare de muntenari un material care să le vorbească despre rădăcini și, desigur, mi-am dorit să prezint lumii un obicei care ascunde în spatele său o întregă filosofie de viață,

„Rândurile”. Acesta este un obicei de iarnă din satul meu natal, care este performat în noaptea de Anul Nou exclusiv de flăcăii satului, păstrat cu sfințenie până astăzi. Concret, aceștia execută o suită de dansuri la casa fiecărui gospodar din sat, acompaniați de un trișcar. Dansurile sunt însoțite de strigături și cântece, iar rolul acestora este de a le transmite gospodarilor urările de bine pentru a intra cu dreptul în noul an. Cu toate că partea spectaculoasă a obiceiului este dansul, ceea ce face ca această tradiție să fie atât de specială este faptul că „Rândurile” nu sunt nimic altceva decât o formă a cetei de feciori, instituție fundamentală a satului românesc, al cărei punct central este în Câmpia Transilvaniei. Despre „Rândurile” din Muntenii de Sus, toata lumea spunea că sunt unice, dar nimeni nu știa să-mi spună de ce. Așa că am început să cercetez, astfel că documentarul are în spate 6 ani de studiu intens și două lucrări scrise pe acest subiect. M-am gândit că un mod potrivit în care să pun toată informația adunată ar fi un film, dar nu aveam resursele necesare pentru a realiza acest lucru. Cu toate astea, întâlnirea cu Bogdan Raba, un foarte talentat videograf din Vaslui, a fost una cât se poate de bună pentru că el își dorea să exploreze zona documentarelor, dar nu avea o temă. Unindu-ne forțele, am reușit să facem ca ideea unui film documentar despre acest obicei să nu mai fie una de domeniul visurilor. Practic, întreaga echipă de producție a acestui material se rezumă la doi oameni cărora nu le-a fost frică să viseze. După un an de muncă intensă pentru acest proiect, pe data de 6 decembrie 2022, la căminul cultural din localitatea Muntenii de Sus, a avut loc

evenimentul de lansare. Cred că a fost pentru prima dată când în acel spațiu nu mai era loc să arunci un ac. În jur de 300 de oameni au venit să vadă filmul despre „curelarii din sat, pe care l-a făcut fata lui Ion Bulin”, după cum mă știu consătenii. Desigur, pentru realizarea evenimentului, am avut alături întreaga echipă a primăriei din sat în frunte cu domnul primar, lucru care a făcut ca evenimentul nostru să fie un real succes. Vă invit și pe dvs. să vizionați filmul documentar care este disponibil pe youtube, pentru a afla mai multe despre „Rândurile” din Muntenii de Sus.

– Raluca Radu, te invit să ne vorbești și despre studiile tale. Ne poți prezenta, în câteva fraze, tema lucrării tale de licență?

– Mi-am făcut studiile la Universitatea din București. După cum v-am povestit, am luat contact cu folclorul încă de mică, astfel că, de-a lungul timpului, am participat la multe festivaluri și concursuri unde am auzit diverse discursuri despre folclor, autenticitate, tradițional și multe alte concepte. Sunau bine aceste discursuri, dar nimeni nu m-a făcut să înțeleg ce înseamnă toate acestea, așa că, aflând de specializarea „Etnologie” din cadrul departamentului de Studii Culturale a Facultății de Litere, mi-am propus să-mi răspund singură. De-a lungul celor 3 ani de licență, am avut ocazia să învăț de la mari specialiști din domeniul etnologiei și antropologiei, profesori pe care sunt onorată că i-am cunoscut. Lucrarea care a încununat cei trei ani de studiu a avut ca temă obiceiul „Rândurile” și care mi-a

servit ulterior ca bază teoretică pentru filmul documentar.

- Despre perioada masteratului, ce ne poți spune? Care este tema pe care ai prezentat-o? Te invit să ne-o descrii.

- Dacă la licență am studiat această tradiție din Muntenii de Sus, masteratul a fost locul în care am învățat cum anume pot folosi informațiile pe care le-am acumulat în cei trei ani de studiu pentru a ajunge la cât mai mulți oameni pasionați de această disciplină. Astfel că pentru masterat am mers la Facultatea de Istorie din cadrul aceleiași centru universitar, acolo unde am găsit un program de management cultural. După alți doi ani în care am învățat cum anume putem pune în valoare patrimoniul cultural, am ales ca lucrarea de final să aibă ca temă strategii de promovare ale unei moșteniri culturale, respectiv „Rândurile”. Chiar în această lucrare am făcut planul pentru un film documentar care să pună sub lupă curelarii din satul meu, dar nu știam pe vremea aceea că această idee se va realiza doi ani mai târziu.

- Observăm că ai fost implicată într-un interesant proiect, alături de maestrul Damian Drăghici. Care sunt melodiile interpretate alături de Domnia Sa? Care sunt reacțiile în urma acestui interesant proiect?

- Deși 2020 a fost un an care a pus pe pauză foarte multe proiecte, gândindu-mă la câte lucruri am făcut, aș spune că, în ceea ce privește cariera

mea muzicală, a fost un an foarte interesant. „Cântece de demult” a debutat în 2020, alte câteva proiecte au fost realizate tot atunci, iar ceea ce încununază activitatea mea muzicală din acel an este proiectul „România de 10”, realizat de Damian Drăghici. Acest mare artist al României și-a propus prin acest proiect să aibă un moment artistic inedit în 10 locuri emblematice pentru România. Astfel că printre colaboratorii săi se numără Marcel Iureș, Irina Rimes, Bebe Cotimanis și mulți alții. Și-a dorit să aibă o colaborare și cu un artist din zona folclorică și împreună cu echipa sa au început să se gândească pe cine să aleagă. Deși au pus pe hârtie nume mari din muzica populară, s-au gândit să ia un tânăr talentat. Astfel că, dând peste momentele mele din cadrul concursului „Vedeta populară” organizat de TVR1 la care am câștigat locul al doilea în finala sezonului 3, am simțit că eu sunt vocea pe care și-o doresc. Într-o bună zi, am primit un telefon chiar de la Damian Drăghici care îmi propunea să fac parte din acest proiect, ceea ce m-a onorat. Am ales un cântec doinit, pe care l-am cântat împreună la Pietrele Doamnei, în Bucovina.

– *Cum e folclorul în sufletul Ralucăi Radu?*

– Pentru mine, folclorul este viu. De multe ori am auzit asocierea între folclor și trecut; or, nu este numai despre asta. Dacă ne gândim un pic la etimologia cuvântului, folclor este un cuvânt de origine englezească format din „folk” și „lore”, care, tradus ad litteram, înseamnă „înțelepciunea poporului”. Acest lucru ne arată că folclorul este o oglindă a

societății. Din acest motiv, este imposibil ca acesta să fie legat doar de trecut, realitatea fiind că este mai mult despre prezent. Astfel, folclorul nu e cenușă, e un foc care arde.

– *Pentru că prin intermediul documentarului În rând, ai adus în centrul atenției un obicei străvechi, se cuvine să-ți adresez întrebarea: Cum îi vede Raluca Radu pe înaintași?*

– De-a lungul timpului, am avut ocazia să fac parte din câteva echipe de cercetare. Mi-a venit în minte prima cercetare din timpul facultății coordonată de doamna profesoară Narcisa Știucă, în localitatea Comana din județul Giurgiu. Acolo am intervievat câțiva rapsozi și am fost impresionată de istoriile lor, de felul în care ne povesteau de la cine au învățat să cânte, în ce contexte cântau. După toate întrebările noastre, au început să cânte. Era o sonoritate cu care nu eram obișnuită, cântasem până în punctul acela numai cu instrumentiști școliți la universitățile de muzică. Cu toate că era ceva diferit de ce auzisem până în acel punct, a fost o experiență inedită pentru că am simțit că acea muzică m-a purtat într-o călătorie, mi-a transmis libertate. Cred cu tărie că rapsozii populari sunt adevărați purtători de patrimoniu, pentru că duc cu ei tehnici de cântat diferite pe care noi, poate, nu le mai cunoaștem; aceștia spun, prin intermediul muzicii, alte părți ale istoriei. Nu vorbesc aici de istoria mare, cea prinsă în manuale și tratate, ci de istoria mică, cea a banalului cotidian, a vieții de zi cu zi a celor dinaintea noastră.

– *Cum vezi strămoșii?*

– O temă care mă preocupă mult în ultima vreme este identitatea. Întrebarea „Cine sunt?” este una la care încerc să răspund cât mai sincer și complex cu putință. Nu fac acest lucru pentru alții, nu vreau să demonstrez nimic nimănui, ci o fac pentru mine. Simt că, găsind răspunsul la această întrebare, îmi vor fi mai clare multe lucruri. Am mai înțeles că pentru a răspunde la această întrebare, trebuie să-ți cunoști rădăcinile, ai nevoie să-i cunoști pe cei care au fost înaintea ta, să le înțelegi obiceiurile, modul de viață, pentru că tot acest bagaj ajunge la tine. O bună parte din „Cine sunt?” își găsește răspunsul în cine au fost strămoșii.

– *Multe întrebări am a-ți adresa, dar, aproape de finalul dialogului nostru, te invit să transmiți celor care ne citesc un gând, un impuls de a fi apropiați de mărcile identitare ale neamului românesc.*

– Cred că cel mai bun îndemn pe care îl pot da și care s-a dovedit de mare folos atunci când l-am primit este să fiți curioși. Unul dintre cele mai importante lucruri pe care le-am învățat în facultate a fost să-mi răspund la întrebarea „De ce?”. După cum spuneam și în rândurile anterioare, pentru a te cunoaște pe tine, ai nevoie să-i cunoști pe cei dinaintea ta, iar cunoscând mai mult elementele identitare ale culturii românești, ne cunoaștem mai mult pe noi înșine.

**ACASĂ LA FAMILIA TORAC,
MEȘTERI ÎNCONDEIETORI DE OUĂ
DIN BRODINA, SUCEAVA**

În perioada de dinainte sărbătorii de Paști, a anului 2022, am pășit înspre vatra etnofolclorică Brodina din ținutul Bucovinei. Primul popas pe care l-am făcut a fost acasă la familia Torac, vestiți meșteri populari în ținuturile locuite de români, și nu numai. Până a păși în incinta casei-muzeu, deținută de familia Torac, casă care adăpostește o frumoasă colecție etnografică, am invitat la dialog pe Petru Paul, consilier cultural în primăria comunei Brodina, tânăr implicat în a păstra, conserva și promova din tradițiile huțulilor din acest colț de țară.

Petru Paul Torac este absolvent al secției de Științe sociale – Managementul afacerilor din cadrul Colegiului Național „Mihai Eminescu” din Suceava. Din anul 2016 este licențiat în Pedagogia învățământului primar și preșcolar, Facultatea de Științe ale Educației, Universitatea „Ștefan cel Mare”, Suceava.

Interlocutorul nostru a ales să se retragă acasă, în comuna Brodina, pentru a avea grijă de mărcile identitare ale acestui ținut binecuvântat de Dumnezeu, mărci identitare reflectate în Colecția Etnografică pe care o are familia Torac, dar și în câteva produse editoriale de înaltă ținută academică.

Despre toate acestea, despre înaintași, dar și despre meșteșugul încondeierii ouălor, aflăm mai

multe amănunte în dialogul care ni se arată în fața ochilor, dialog presărat cu dragostea pentru tradiția străbună.

– *Stimate domnule Paul Torac, am ajuns acasă la dumneavoastră, invitându-vă, pentru început, să ne prezentați această frumoasă vatră etnofolclorică.*

– Vă spun încă din capul locului: Hristos a înviat! Ați intrat în gospodăria familiei Torac din Brodina, Suceava, un sat de munte cu o populație huțulă, un sat minunat din toate punctele de vedere, aici fiind locul de naștere al vestitului dans huțulca.

– *Am pășit într-o zonă foarte frumoasă, amintindu-mi că, nu de mult, ne-am întâlnit la un eveniment dedicat păstrării și conservării meșteșugurilor, în târgul Iașilor, manifestare care s-a desfășurat pe strada Lăpușneanu. Vă mărturisesc faptul că, încă de atunci, îmi doresc să vă cunosc acasă, aici, la firul ierbii. Propun ca până să ne vorbiți despre meșteșugul încondeierii ouălor și nu numai, să ne descrieți comuna Brodina, acest mirific ținut.*

– Îmi place să spun că Brodina este mirificul pământ dintre păduri, este o comună destul de mare, având în componența sa zece sate, dintre care o mare parte a satelor sunt cu populație huțulă. Populația huțulă este cea care formează majoritatea populației din mai multe localități din partea nordică a Bucovinei de sud, printre care și cea a comunei Brodina. Despre originea huțulilor, cea mai vehiculată opinie e că sunt slavi. Mihai Eminescu considera

huțului ca fiind daci liberi, slavizați în decursul istoriei, huțului considerându-se mereu un popor liber. Aceștia sunt oameni ai munților, oameni vrednici, cu credință în Dumnezeu și dragoste pentru frumos, imprezvizibili și misterioși, gospodari, primitori și mândri, precum straietele pe care le poartă.

– Despre meșteșugul pe care-l practicați cu pricepere și răbdare, ce ne puteți spune?

– Brodina este considerat unul dintre cele mai vechi centre de încondeiere a ouălor din țară, iar, la noi, în familie, se încondeiază ouă de patru generații. Meșteșugul l-am preluat de la străbunica, spunându-vă că bunica încondeiază ouă, mama încondeiază ouă, atât eu, cât și sora mea știm să încondeiem. Suntem a patra generație și sperăm să putem, la rândul nostru, să avem cui lăsa această artă a încondeierii ouălor, pentru că, vedeți dumneavoastră, ce-i mai frumos decât ca tinerii să poată păstra tradițiile din toate punctele de vedere.

– Cum au reușit bunica și mama să vă atragă pe acest exuberant teritoriu. Nu este deloc ușor ceea ce faceți; mai mult, știm cu toții că, astăzi, tinerii sunt asaltați de tehnică, atrași de internet. Iată că voi, astăzi, practicați meșteșugul încondeierii ouălor. Explicați-ne această situație.

– Să știți că noi ne-am trezit cu încondeierea ouălor acasă; la rândul ei, mama s-a trezit cu încondeierea ouălor, iar prima jucărie a noastră, de pe la patru, cinci ani, au fost oul și chișița. Chișița este

instrumentul cu care se încondeiază oul. Este un bețișor la capătul căruia se află un tubușor cu un diametru minuscul, prin care se scurge ceara. La vremea respectivă, acestea era jucăriile noastre: oul și chișița. Mai apoi, am început să o ajutăm pe mama, făcând diferite liniuțe, pentru ca, mai târziu, să lucrăm cot la cot cu ea. Trebuie să vă spun că avem și foarte multe comenzi, iar mama nu ar face față singură. Mă gândeam întotdeauna că, în general, în familiile cu tradiție într-un anumit meșteșug, tinerii nu-și mai doresc să-l practice. De exemplu, la Straja, comuna învecinată Brodinei, a fost o familie de cojocari, iar cojocarul respectiv are în jur de 70 de ani, fiind foarte vestit; bunicul lui cojocar, tatăl lui cojocar, deci s-a moștenit în familie tradiția aceasta a cojocăritului. Ei bine, din cei cinci copii ai săi, niciunul nu practică meșteșugul și este păcat. Astfel, moare o istorie, o familie cu tradiție într-un anumit meșteșug. Știind acest caz, mi-am dorit ca în familia noastră să nu se piardă ceea ce ne-au lăsat strămoșii, iar noi, cei tineri, trebuie să perpetuăm cu responsabilitate arta încondeierii ouălor.

– *Fiindcă practicați acest meșteșug aici, acasă la dumneavoastră, precizându-ne deja că oamenii sunt interesați de ceea ce faceți, vă invităm să ne oferiți amănunte concrete despre această artă, despre acest meșteșug.*

– Totdeauna îmi place să spun că am fost binecuvântat să particip la acest proces de transformare a oului de la aliment la operă de artă. De ce? Pentru că, astăzi, oul încondeiat este considerat o adevărată operă de artă. Pe vremea străbunii, se

încondeiau ouă doar în preajma sărbătorilor pascale. De cum începea postul Paștelui până în „miercurea cea dreaptă”, cum îi spunea străbunica, adică miercurea din a patra săptămână a postului, care împarte acest post în două, până atunci nu se strângeau ouăle din cuiabar. Așadar, în miercurea respectivă se alegeau ouăle cele mai mari și frumoase pentru a fi încondeiate, iar celelalte, pentru gospodărie. Încondeierea începea în săptămâna mare. De ce se începea în săptămâna mare? Pentru că, la noi, la huțuli, exista tradiția ca în dimineața sfințirii blidului, a coșului, fiecare gospodină dăruia, în semn de respect, preotului un ou încondeiat. În vechime, nu se încondeiau foarte multe ouă. Cu ce le încondeia bunica? Cea mai veche tehnică este tehnica băilor succesive de culoare sau tehnica cruțării fondului. Străinii i-au spus „batik”. De ce cruțării fondului? Pentru că ceara de albine cu care se încondeiază oul cruță fiecare fond. De exemplu, prima dată, oul se va lucra pe coaja albă. Tot ce a fost acoperit cu ceară pe coaja albă va rămâne la sfârșit alb. De ce? Ceara cruță fondul. Se introduce într-o baie de culoare galbenă, la fel tot ce se lucrează pe culoarea galbenă va rămâne, la sfârșit, galben, se introduce, apoi, într-o baie de culoare roșie. Tot ce se lucrează cu ceară pe culoarea roșie va rămâne la sfârșit roșu, iar ultima baie de culoare este în cea neagră. Tot ce nu a fost lucrat pe ou cu ceară va rămâne la sfârșit negru. Se înlătură ceara la o sursă de căldură și rămâne oul încondeiat. Pe vremea străbunicii, ouăle se încondeiau cu motive pe care le regăseau în gospodărie. Evident, primul simbol care a fost și este încondeiat și astăzi pe ou și se regăsește indiferent de motiv pe

fiecare ou este sfânta cruce. La noi, la huțuli, în dialectul huțul, există o vorbă care, în traducere, ar suna altfel: „Fără Dumnezeu, nici până la prag.” Iată că huțulii au conștientizat faptul că fără Dumnezeu nu pot face nimic. De aici, până și primul simbol încondeiat pe ou este crucea Paștelui, apoi apare crucea Paștelui dublată de crucea Sfântului Andrei. Văzând în gospodărie alte unelte, străbunica le-a și încondeiat pe ou. De exemplu: grebla apare încondeiată pe ou, fierul plugului, coarnele berbecului, frunza de stejar, vârtelnița (instrumentul cu care depănau lâna), toate au fost încondeiate, în funcție de imaginația fiecărui creator. În vremurile actuale, ouăle sunt încondeiate mult mai complex. De ce? Apar foarte multe motive geometrice. Dar de unde au apărut aceste motive geometrice? La noi, aici, în Bucovina, există tradiția ca în luna Paștelui flăcăii să meargă la fetele de măritat și să le stropescă cu aghiazmă. În schimb, aceștia iau de la fete un ou încondeiat. De aici și întrecerea între fete. Pentru că flăcăul, imediat ce a ajuns acasă, spunea: „Uite, cel mai frumos ou, cel mai muncit, l-am primit de la Parascheva. Înseamnă că e harnică și este bună de măritat.” Astfel a apărut întrecerea între gospodine, acestea reflectând pe ouăle încondeiate motivele geometrice, de foarte multe ori aceste motive fiind transpuse pe ouă de pe cusături.

– De apreciat ceea ce ne povestiți, însă constatăm că acest proces s-a petrecut de-a lungul a câtorva decenii. Știm că stăpâniți și o tehnică de încondeiat ouă mai nouă...

– Chiar dacă, astăzi, încondeiem ouă cu motive tradiționale, moștenite de la străbunica, avem și motive contemporane. A doua tehnică de încondeiere a ouălor este mai modernă și se numește „a cerii în relief”. Pentru că ceara cu care se încondeiază oul va rămâne în relief pe ou. În ceara naturală de albine se pun culori cerate, de diferite nuanțe, și, astfel, se încondeiază oul.

– Ne cântă huțului, *un proiect editorial foarte interesant. Oferiți-ne mai multe amănunte.*

– Este vorba despre o culegere de cântece huțule. De ce? Pentru că mi-am dorit mereu să pot rămâne la Brodina și să-mi cercetez rădăcinile. Sunt huțul și sunt mândru de asta. De ce spun asta? Pentru că, în general, cercetătorii nu au ajuns la Brodina. Așa că, mi-am spus: dacă am acest talant, de ce să nu îl valorific? Pentru că sunt de-ai lor, pentru că le cunosc dialectul, și, apoi, m-am apucat de cercetat. În decursul a doi ani, am strâns o mulțime de cântece. Inițial, m-am gândit să le păstrez doar pentru mine, dar un prieten foarte bun din București, Paul Ananie, care vine deseori, aici, la Brodina, m-a întrebat: „De ce le ții doar pentru tine?” I-am răspuns: „Pentru că sunt în dialectul huțul și nu le înțelege decât cel care cunoaște acest dialect.” Apoi, prietenul meu mi-a propus să fac o culegere, să le traduc și, astfel, am început să lucrez. Am înregistrat, apoi le-am transcris în dialectal huțul, pentru ca, în final, să le traduc în limba română, pentru a fi cunoscute de întreaga lume. Am închinat culegerea Centenarului, pentru că în paginile acesteia sunt

surprinsă 100 de cântece, iar prezentarea a fost cu acest prilej, chiar în 2018.

– *Și pentru că ați amintit de Centenar, se cuvine a vă adresa întrebarea: cum e Centenarul în sufletul dumneavoastră?*

– Să știți că mă consider binecuvântat pentru că sunt contemporan cu Centenarul, pentru că, vedeți dumneavoastră, nu toată lumea are posibilitatea ca în decursul vieții să participe la un astfel de eveniment. Sper să ajungă, cu bine, România și la împlinirea a 300, 400, 500 de ani de la unire și sper ca oamenii să fie mândri că sunt români, pentru a perpetua tot ce ține de identitatea țării. Avem atâtea locuri frumoase, atâtea tradiții frumoase... cămașa românească este recunoscută peste tot. De ce să nu ne mândrim cu ea? De ce să aducem din altă parte? Îmi doresc neapărat și întotdeauna le spun tinerilor și-i sfătuiesc să poarte costumul popular, dar să îmbrace, nu doar trupul, ci și sufletul.

– *Și dacă vorbim despre proiectul Ne cântă huțului, vă invităm să ne povestiți despre cercetarea pe care ați întreprins-o. Cum ați găsit oamenii către care ați mers?*

– Să știți că, făcând parte dintr-o familie longevivă, de-a lungul anilor, am participat la diverse evenimente în preajma străbunicii, în preajma bunicii, bunica paternă are peste 85 de ani, iar bunica maternă puțin peste 70, participând, așadar, la activitățile din timpul sărbătorilor, toți acești membri ai familiei mele începeau să cânte. Astfel, încă de mic

m-au fascinate cântecele acestea. De ce? Pentru că au fost compuse nu aleatoriu, ci din dorința de a își exprima sentimentele. Mă gândesc la primul cântec pe care l-am înregistrat, acesta fiind cântat de către femeile satului miresei, în dimineața nunții, atunci când devenea femeie, gospodină. Concret, îi dădeau cununița jos de pe cap și îi puneau basmaua. Acest cântec este extraordinar de frumos, rămânându-mi și astăzi întipărit în minte, interesantă fiind dorința aceasta de exprimare a sentimentelor. Astfel, am participat la activitățile de la diferite sărbători, apoi le-am auzit pe bunicile mele cântând, mai mult... am mai ascultat tot felul de oameni, încât mi-am spus că trebuie să fac ceva pentru a păstra aceste nestemate folclorice și așa a început demersul meu editorial. Oamenii au fost foarte deschiși, foarte primitivi, cum, de altfel, sunt huțulii, s-au arătat foarte încântați că cineva este interesat de cântecul lor și că va rămâne undeva, peste ani, în paginile unei cărți.

– Mai oferiți-ne câteva exemple de melodii pe care le-ai cules și sunt surprinse în cartea dumneavoastră. Ce ne puteți spune despre teme pe care le găsim în aceste melodii?

– Temele sunt variate, de la cele satirice, la cele de dragoste, de dor sau de cătănie. Apar și câteva balade despre anumite persoane din acest loc binecuvântat de Dumnezeu. Nu vă voi da prea multe informații tocmai din dorința de a descoperi aceste cântece în care și-au scris trăirile huțulii.

– *Astăzi, aceste cântece pe care le-ați amintit se mai interpretează în Brodina? Cu ce prilej? De către cine?*

Da, încă se mai interpretează, în general, de către bătrâni. La diferitele evenimente de pe parcursul vieții. Aș vrea să amintesc de sărbătoarea Crăciunului când, după ce ceata de colindători ai bisericii termină de colindat, încep să cânte gospodarilor. Atunci, membrii familiei, musafirii, dar și colindători încep să-și cânte. Sunt momente în care prin cântec se destăinuie anumite sentimente sau prin cântece satirice, anumite „lipsuri” ale celor prezenți.

– *Un alt proiect pe care l-ați realizat, se intitulează Chipuri de huțuli. Vă invităm să ne conturați o imagine a acestuia. Ce surprinde acest album? Cui se adresează?*

– Albumul foto-etnografic „*Chipuri de huțuli. Mărturii ale vremurilor trecute*” este un album închinat strămoșilor, deoarece fotografiile pe care le regăsim în el sunt culese doar din satele huțule ale comunei Brodina, de aceea este considerat ca un arbore genealogic în imagini al comunei Brodina. Prefața albumului este scrisă de marele nostru dramaturg, scriitor cu origini huțule, Matei Vișniec, iar în interior regăsim 209 fotografii vechi și foarte vechi. Albumul a fost realizat cu sprijinul Consiliului Județean Suceava prin Centru Cultural, deoarece aceste instituții sprijină bunele inițiative ale tinerilor de pe raza județului Suceava.

– *De unde impulsul de a face toate acestea? De unde găsiți energia pentru a ne aduce în fața ochilor toate aceste nestemate în care găsim spiritul strămoșilor noștri?*

– Să știți că, probabil, din dorința de a salva de la uitare tot ceea ce ține de huțuli. Vă spuneam că ei nu au fost foarte cercetați și, din păcate, etnia noastră este pe cale de dispariție. De ce? Pentru că tinerii nu-și mai doresc să vorbească dialectul, mai mult, unii nu-l cunosc deloc; portul nu-l mai îmbracă; tradițiile nu se mai păstrează, cu toate că, și astăzi, în Brodina sunt tradiții, la anumite familii, care se păstrează nealterate. Dar, în general, procesul acesta de modernizare înlătură tradiționalul. Concluzia e că ar fi păcat ca după atâta muncă pe care au depus-o strămoșii noștri să se piardă frumusețea ținutului huțulilor.

Imediat după convorbirea cu Petru Paul Torac, am pășit înspre casa-muzeu a familiei, în incinta căreia este amenajată o frumoasă expoziție prin intermediul căreia este surprinsă identitatea locuitorilor din această zonă. Suntem întâmpinați de Elena Torac, vestit meșter popular din zona Bucovinei, mama lui Petru Paul, femeie destoinică, un om care, atunci când îl privești, îți creează sentimentul statorniciei, trăirea de a afla despre înaintașii care ne-au trimis în această lume, de a fi buni și a avea grijă de o zestre impresionantă pe care o are neamul românesc. Pentru a întări cele precizate, se cuvine a ne aminti câteva cuvinte ale etnografului Marcel Lutic, președinte al Asociației Meșterilor Populari din Mol-

dova, cel care, în una dintre edițiile emisiunii Tradiții, realizată de subsemnatul, săptămână de săptămână la Radio Iași, avea să susțină: s-a născut în ultima duminică a lui ianuarie 1971 în casa familiei Lisciuc; a copilărit așa cum numai copiii din sate copilăresc: mereu având în preajmă pământul și copacii, florile și păsările, aerul de munte și prietenii, pe care le va duce în gând toată viața; de asemenea, le-a avut mereu aproape pe bunica Eufrosina Ilnatiuc și pe mama Paraschiva, amândouă însuflându-i dragostea pentru tradiții și obiceiuri, în special pentru încondeierea ouălor, această dragoste convertindu-se mai târziu în pasiune și profesie. Elena Torac are în fire *gândul înalt, vorba măsurată și fapta bună*. Gândul înalt – pentru că puțini dintre contemporanii noștri și-au legat existența de păstrarea tradițiilor „ascunse” în spatele meșteșugurilor; vorba măsurată – pentru că, cel mai adesea, știe să lase nestematele artei sale să grăiască, iar fapta bună – pentru că a înțeles din tinerețe că a-ți păsa de ceva sau de cineva presupune obligatoriu acțiune concretă, efort susținut și uneori chiar sacrificiu de sine. În urma celor spuse de către etnograf Marcel Lutic, se cuvine a începe dialogul cu Elena Torac și a afla amănunte concrete atât despre meșteșugul pe care-l practică, cât și despre Colecția Etnografică pe care o deține, toate acestea fiind într-o inegalabilă horă a tot ceea ce reprezintă identitatea huțulilor, „oameni veniți din altă lume”.

– *Ne continuăm periplul în vatra etnofolclorică Brodina din ținutul Bucovinei. Pentru început, vă invităm să ne spuneți când a început povestea acestui frumos*

punct muzeal, care adăpostește o zestre impresionantă, de o valoare inestimabilă.

– Încă de când eram copil, am avut în preajma mea pe bunica dinspre mamă. Crescând pe lângă ea, am putut să o văd lucrând, cu mâinile dibace și cu sufletul, covoare, ouă încondeiate, opinci. Fiind copil, mă întrebam, încă de pe atunci, ce se va întâmpla cu obiectele pe care le făurea? Bunica lucra la lumina lămpii cu petrol până târziu în noapte, pentru că avea nouă copii. A rămas văduvă de la 49 de ani. Încă de atunci, se simțea evoluția vremurilor, că lumea se schimbă și, în curând, hainele trebuiau cumpărate. Ei, în acest context, bunica avea o vorbă, și anume: „Oaia ține casa.” Așadar, din lână se făceau hainele, cergile, covoarele, bârnițele, acele cuverturi de acoperit pereții, ciorapi, bundițe. Continuam să avem în gând că atunci când voi crește mare voi avea două case, una să fie modernă, ca nu cumva să râdă prietenele mele de mine, și una să fie veche, așa cum era casa bunicii, în care să surprind tot ce avea bunica. Zis și făcut! Gândul meu, astăzi, s-a împlinit.

– *Constatăm faptul că prin muncă, cu răbdare și dragoste, ați reușit să îndepliniți acest vis al dumneavoastră. Mai devreme, în casa cea modernă, am stat de vorbă cu fiul dumneavoastră, care ne-a povestit despre proiectele sale. Acum, am intrat în acest punct muzeal, în casa mult dorită, invitându-vă se ne spuneți povestea acesteia.*

–Tocmai ce vă spuneam „să ai grijă ce-ți do-rești”. I-am spus bunicii că dacă îmbătrânește și dacă are de gând să dea din zestrea unuia dintre nepoți, eu sunt prima care intru în posesia a tot ce are mai valoros: de la hainele de cununie până la obiectele pe care le-a făurit. Și, astfel, am început să colecționez obiecte vechi, care să reprezinte oamenii de pe aceste meleaguri. Apoi, s-a ivit ocazia să cumpăr această casă veche, de pe la 1900, înscrisă în registrul agricol, dar ea, probabil, este și mai veche, însă a fost foarte bine întreținută. Încet, încet am început a o amenaja cu obiectele strânse de-a lungul anilor și, astfel, în timp, am reușit să întemeiez această frumoasă colecție.

– *Conturați-ne o imagine generală a Colecției. Câ-te camere are muzeul? Ce surprinde acesta?*

– Colecția se află într-o casa veche, construită în anul 1918, unde avem amenajate trei camere în stil tradițional. Prima cameră este amenajată ca locul în care își desfășurau activitatea femeile, aici având expuse majoritatea obiectelor cu ajutorul cărora se realiza firul de lână. De la foșălăi, la furca de tors și fus, rășchitori, vârtelniță, stative pentru țesut etc. Amenajând camerele, ne-am raportat cumva la ti-purile copilăriei bunicii mele.

A doua camera este amenajată ca o camera a zestrei, unde tronează o ladă de zestre din anul 1898, alături de alte obiecte, cum ar fi: ansambluri vestimentare huțule și nu numai, icoane vechi, foto-grafii, cărți vechi religioase etc. În a treia cameră, avem toate obiectele din lemn ce se regăseau în

gospodăria tradițională (cofițe, păscărițe, coveți, putine, linguri și polonice vechi, diferite vase de lemn, ciubere etc.), dar avem expuse și cca 200 de ouă încondeiate vechi și foarte vechi. Nu am intrat prea mult în detalii din dorința de a ne vizita și a descoperi frumusețile de aici.

– *Zugrăviți-ne un tablou al primei camere din incinta muzeului. Ce surprindeți în această primă încăpere?*

– Fiecare obiect pe care-l avem în zestre noastră poartă o poveste. În camera aceasta ne adunăm la șezătoare: țesem, avem stativale unde țesem covoare, prosoape, chiar facem inițiere în țesături pentru copiii curioși și pentru cei de la oraș, pentru că bunica spunea „dacă nu vine orașul la sat, să meargă satul la oraș”. Avem toate ustensilele pentru făurit covoare, cergi. Mai avem depănătoarea pentru lână, apoi furcile pentru tors: furci de pus la brâu și furci pentru tors cu piciorul. De asemenea, avem vârtelnița de pe care se înfășura ghemul; lăzile de zestre unde ajungeau produsele finite. În centrul încăperii este măsuța de stejar, care are o vechime de peste 70 de ani. Astăzi, stăm la vorbă și ne dorim ca peste 300 de ani aceasta masă să fie însuflețită.

– *Călcăm pe niște covoare foarte frumoase. Care e povestea acestora? Cine le-a făurit? Cum se colorau, altădată, aceste covoare?*

În mare parte, aceste covoare au fost confecționate de femeile din satele noastre, care lucrau săp-

tămâni întregi pentru realizarea acestora. În gospodăria tradițională, de sărbători, erau acoperite cu covoare inclusiv podelele, iar pentru că la colecția noastră e mereu o sărbătoare, am decis să nu le „schimbăm” destinația și le-am așternut, ca odinioară, pe podele.

Pe vremea bunicii mele, se foloseau culorile obținute din fierturi de plante, dar și culori chimice, cumpărate de la prăvăliile evreiești. Acestea din urmă erau mult mai plăcute ochiului, fiind mult mai intense.

– Am putut constat că în fiecare cameră din acest frumos punct muzeal v-ați gândit și la Dumnezeu. Ați amenajat foarte frumos icoana cu prosopul deasupra.

– Bunica avea o vorbă: „Fără Dumnezeu, nici un pas, nici până la prag.” Și eu zic faptul că „până la prag e tare departe”. Fizic, nu-i departe, dar te poți împiedica, îți rupi o mână, îți rupi un picior. Vreau să vă spun că bunica nu a avut școală, a fost autodidact, dar ne dădea niște sfaturi și niște exemple de viață de care ne-am lovit și ne lovim și astăzi. Și vă mai spun că proverbele și toate povețele pe care ni le spunea proveneau din realitățile vieții. De aceea, am pus în fiecare cameră câte o icoană și nu la întâmplare. Așadar, anumite icoane se pun la răsărit, fiind împodobite cu ștergare.

– Aveți un atelier foarte frumos amenajat, pentru încondeiatul ouălor. Ce ne puteți spune despre acesta?

– Într-adevăr, am amenajat aici și un atelier, este ca o fostă bucătărie, foarte veche, unde, într-un colț, pentru că atâtea lucruri frumoase am adunat, încât ne-ar mai trebui o casă să expunem tot ce avem, sunt etalate vasele de care aveau nevoie și de care se foloseau locuitorii acestei vetre. De asemenea, mai avem și câteva păscărițe. Păscărița este vasul din lemn, din doage de lemn, care se folosea pentru pască și toate bunătățile cu care se mergea în noaptea de Înviere la sfințit. Avem vase pentru adus apă, pentru că apa era departe de casă, vase pe care sunt reflectate simboluri aparte, precum flori, pomul vieții. Omul a fost înrudit întotdeauna cu pomul și, astfel, l-a desenat și sculptat peste tot. Avem cofițe pentru lapte acru, untărițe, avem, spunem noi, bărbincioare pentru brânză, vase pentru stână, cu care se lua zerul, vase în care se păstra sarea, piptenele cu care se strângeau afinele. De asemenea, mai avem coșurile în care se strângea zmeura, farfuriile vechi, prosoape, vase de ceramică, coveți pentru aluat, în care se făceau pasca, cozonacul, colacul.

– *Pășim înspre a doua încăpere a muzeului. Ce surprindeți în interiorul acesteia?*

– Aici este camera zestrei. După cum se poate vedea, lada de zestre, iar deasupra sunt covoare, cuverturi, perne, toate acestea trebuiau să ajungă de pe ladă până în tavan, că atunci când ajungeau în tavan, fata era bună de măritat. Aici avem costume populare, cămăși, catrințe, pe perete puteți vedea un arbore genealogic al nostru, al familiei noastre, cu fotografiile înrămate, foarte vechi, fragmente din via-

ța familiilor noastre, dar și a oamenilor din sat. Avem un gherghef la care a țesut bunica, curele foarte vechi de bărbat, cingători, sumane; pe masă e lampa cu petrol, nelipsită pe vremuri; sfinte evanghelii; crucea de mână huțulă.

– *Știm că aceasta are o semnificație aparte. Ne puteți oferi câteva explicații?*

– În vremurile îndepărtate, huțulii, pentru că locuiau în munți, departe de sfânta biserică, se închinau sub un brad bătrân, acolo unde puneau o icoană și cu crucea în mână se rugau la Dumnezeu. Se scuzau că nu pot ajunge la biserică. Astfel își făceau locaș de închinăciune sub brad.

– *Mai vedem aici, în a doua încăpere, și o lădiță de zestre, mai mică. Are o poveste? Obiecte foarte valoroase și pe care, astăzi, nu le mai utilizăm. Continuați a ne prezenta această frumoasă zestre pe care o aveți...*

– Cu această lădiță, mama soacrei mele s-a refugiat din Bucovina ocupată și n-a putut să ia decât cele mai scumpe odoare. Ce-a putut să ducă și ce i s-a permis. Avea șapte copii. Peste graniță, noaptea, greu, foarte greu, și atunci a hotărât să ne-o dăruiască cu drag, știind unde va ajunge: pe masă, aici, în mijlocul zestrei de la noi. De asemenea, mai avem niște bancnote vechi, care fac parte dintr-o colecție numismatică foarte frumoasă; o icoană foarte veche – suntem tare mândrii că a ajuns în colecția noastră, pentru că este de la 1826. Vreau să vă spun că ne-a dăruit-o o familie cu o oarecare strângere de inimă,

pentru că se despărțea de ea, dar știa că ajunge pe mâini bune. Avem un toiag foarte vechi din anul 1926, sculptat cu măiestrie, fiind împodobit cu pomul vieții, cu frunza de stejar, calea rătăcită...

– *Oul încondeiat are o poveste foarte interesantă aici, în Brodina. Vă invităm să ne creionați o imagine a acestuia.*

– Într-adevăr, avem ouă încondeiate foarte vechi, încondeiate și de bunica mea, dar și de mine de când eram copil. Atunci când am văzut lumina zilei, primele mele jucării au fost ouăle încondeiate nereușite ale bunicii. Pe acestea aveam voie să le sparg și, astfel, de la ea am preluat acest meșteșug. Mai târziu, de la mama am învățat cele mai importante etape ale încondeierii oului. Astfel, am văzut că o parte din viața noastră rămâne acolo, pe ou, fragmente din viața și din sufletele noastre. Deși pe ouă sunt reflectate motive care se transmit din generație în generație, de cele mai multe ori și meșterița își pune amprenta.

Bunica întotdeauna făcea semnul crucii atunci când începea să făurească un ou.

– *Povestiți-ne de bunica. Vorbiți-ne despre modul de lucru al bunicii. Care erau principalele simboluri pe care le surprindea pe ou? Care erau semnificațiile acestora?*

– Bunica, când încondeia, era îmbrăcată ca de sărbătoare, primenită, curată la trup și la suflet, spovedită la biserică. Ea considera acest meșteșug ca

ceva sacru, un mesaj care trebuia transmis generațiilor viitoare, prin simbolurile reproduce pe ou. Să nu uităm că începea să încondeieze în Joia Patimilor, deci era săptămâna cu profundă încărcătură spirituală. De aceea, întotdeauna, începea să încondeieze primele ouă cu motive religioase, cum ar fi: „Crucea Paștelui”, „Crucea Sf. Andrei”, „Brâul Popii”, „Pomul Vieții” sau „Ștergarul” care însoțește omul de la naștere și până la moarte, ca și „Pomul Vieții”. Urmau și alte motive, inspirate din mediul înconjurător, cum ar fi: vârtelnița, fierul plugului, grebla, coarnele berbecului, cârligul ciobanului, soarele, frunza de stejar, trifoiul, calea rătăcită, ghiocelul, ruja etc. Ouăle încondeiate nu erau niște elemente decorative, ele purtau adevărate povești din viața omului, bucuriile sau necazurile, credința și pătimirea.

– *Ați reușit să creați impulsul de a iubi etnografia, de a iubi meșteșugul și copiilor dumneavoastră.*

– La noi în casă s-au transmis din generație în generație dragostea și respectul pentru tradiții, obiceiuri, meșteșuguri și alte valori ale neamului. Eu am insistat foarte mult pentru cunoașterea, promovarea și valorificarea elementelor de cultură și tradiție, deoarece acestea ne definesc pe noi, ca neam.

– *Arătați din tainele meșteșugului și copiilor zonei. Cum? În ce context? De când? Sunt aceștia atrași? Vor să învețe?*

– Am organizat adevărate tabere de creație, ateliere de lucru cu elevii școlilor din zonă, în atelierul amenajat din cadrul colecției etnografice a familiei. Am derulat un proiect intitulat „Micul încondeietor” în anul 2005-2006, în cadrul Școlii Gimnaziale Brodina, unde au participat 42 de elevi din clasele I-VIII. În perioada „Școala Altfel” am organizat ateliere de lucru în diferite școli din județ și chiar din alte județe. La Bruxelles, la „Școala Europeană”, am inițiat cca 120 de copii în arta încondeierii ouălor. Aceștia mi-au adresat întrebări și au prezentat un interes deosebit față de meșteșug. Am ucenici care excelează în această artă, fapt care mă bucură enorm. Este cea mai mare satisfacție a unui meșter popular – cultivarea dragostei și respectului pentru tradițiile și obiceiurile populare.

– Ați dus meșteșugul și în afara granițelor. Ați participat la diferite evenimente. Cum au văzut străinii mărcile noastre identitare?

Am participat la numeroase activități culturale și peste hotare, la târguri internaționale de turism, târguri organizate în preajma sărbătorilor pascale în diferite orașe din Europa (Milano, Lisabona, Dresda, Munchen, Verona, Varșovia, Paris, Viena, Bruxelles, Chișinău, Lvov, Cernăuți) și în Canada, la Toronto.

Aceste târguri mi-au oferit prilejul de a prezenta și promova tradițiile și obiceiurile românești și chiar au stârnit interesul multor oameni de a vizita Bucovina și România.

– *Cum îi vedeți pe înaintași? Cum îi vedeți pe cei care v-au arătat, v-au explicat din secretele a tot ceea ce înseamnă viața noastră? Unii mai sunt printre noi, unii poate au plecat „din lumea cu dor în lumea fără dor”...*

– Așa este. Chiar aveți dreptate. Chiar avem aici o vecină de la care am învățat multe și nu de mult a plecat în lumea fără doruri, să spun așa... Noi o simțim încă prezentă. Suntem câștigători, pentru că avem tânăra generație interesată și curioasă de așa ceva. Atunci când văd că mă sună cineva de la București și spune: „Am văzut pe internet numărul dumneavoastră de telefon și uitați, că pot să vin”, și când vine și află despre lucrurile acestea frumoase spune: „Vreau să fac și eu” sau mă sună și îmi spune: „Am făcut și eu!” Și să știți că au mai învățat trei colege ale mele. Gândiți-vă că sunt lucruri pozitive și că au reușit să transmită cui trebuie și să spună secretele cui trebuie pentru că sunt bătrâni care nu spun oricui. Trebuie să aibă încredere, să vadă în tine un talent, să vadă seriozitate, să vadă că într-adevăr tu vrei să transmiți mai departe și atunci îți va spune și secretul respectiv.

– *Să transmitem câteva gânduri celor care ne citesc, de a fi apropiați de ceea ce avem noi în zestrea spirituală și materială a noastră și de a păstra din mărcile noastre identitare.*

– Să se bucure de fiecare clipă, să se bucure de lucruri mărunte, să se bucure de lucruri sănătoase, să trăiască astăzi, să nu se gândească la mâine, să viziteze bătrânii, pentru că aceștia sunt lăzile noas-

tre de zestre; ei sunt înțelepciunea, de la ei putem învăța să ne respectăm, să ne iubim, să avem răbdare. N-avem de trăit 300 de ani, avem de trăit 70, 80 de ani și de ce să nu trăim frumos? Îi invităm în Bucovina, la Brodina, să povestim despre tot ce ne înconjoară aici.

– Pentru că ați amintit de bătrâni, mi-ați destăinuit câteva amănunte despre o cămașă a unei femei din Ulma și, cu siguranță, cei care citesc interviul nostru vor să afle mai multe amănunte...

– Este una dintre cele mai autentice cămăși ale colecției noastre, o cămașă veche, huțulă. Am găsit-o întâmplător. A fost o bucurie să o aflăm într-o stare atât de bună. Atât pânza pe care a fost cusută, cât și culorile sunt într-o stare foarte bună, cămașa putând fi purtată și astăzi. Aceasta, pe lângă multele pe care le avem, este dovada măiestriei, a bunului-gust și a dragostei înaintașelor noastre pentru frumos.

CUPRINS

Despre mărcile identitare din ținutul Neamțului aflăm amănunte de la Florentina Buzenschi și Elena Florescu, specialiști în etnologie.....	5
Dulcea povară de a fi strănepoată a lui Ion Creangă .	33
Muzeul etnografic din Tătăruși, legătura dintre înaintași și generațiile viitoare.....	71
Muzeul „Neculai Popa” din Târpești, Neamț, emblemă a tradițiilor din zona Moldovei.....	93
Raluca Radu, un început de viață prins în cântecul popular.....	113
Acasă la familia Torac, meșteri încondeietori de ouă din Brodina, Suceava.....	139

Oriunde îți lași purtați pașii în ținuturile și pe meleagurile noastre, întâlnești „frumosul” la el acasă. Țara aceasta, atât de încercată de-a lungul istoriei, a rezistat datorită locului sfânt, cuibărit de la zidirea omului în inima acestuia. Omul a știut să-și păstreze lăuntric, pe altarul sufletului, o lume mult mai mare și mai generoasă decât cea de afară. Tocmai în asta constă secretul unei lumi, de a te naște cu zestrea de valori și să păstrezi autenticitatea și frumosul în suflet și să ai obligația să transmiți această moștenire spirituală și urmașilor.

Strămoșii s-au cuibărit în noi și curg prin venele noastre, făcându-ne purtători ai valorilor, responsabilizându-ne să ducem crezul mai departe. Acest crez îi unește și pe iubitorii de folclor, tradiții, meșteșuguri, arta cuvântului, adică, toți cei care au contribuit la acest volum, pentru a lăsa moștenire urmașilor un izvor nesecat de lacrimi, trudă, iubire, credință.

